

118070

L. inv: 5053/III t.

L. inw. : 5053/II b

PAŃSTWOWE PEDAGOGJUM W KRAKOWIE

1919—1936

ORGANIZACJA I PROGRAM NAUKI

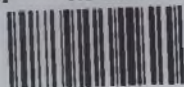
KRAKÓW 1936

NAKŁADEM DYREKCJI PAŃSTW. PEDAGOGJUM W KRAKOWIE
ORAZ BRATNIEJ POMOCY STUDENTÓW PAŃSTW. PEDAGOGJUM

2176

UP - Kraków BG

1050133199

T R E Ś Ć :

	Str.
I. Założenie Instytutu kształcenia nauczycieli nowego typu w Krakowie i zarys jego rozwoju	5
II. Statut państwowych pedagogjów	13
III. Warunki przyjęcia do pedagogjów	17
IV. Organizacja studjów oraz plan wykładów i ćwiczeń	23
V. Szczegółowy program nauki i metoda pracy w pedagogjum	30
VI. Egzaminy dyplomowe i uprawnienia absolwentów pedagogjum	92
VII. Regulamin Rady Pedagogicznej	96
VIII. Grono profesorskie Państwowego Pedagogjum w roku szkol- nym 1935/36	99
IX. Memorjały Dyrekcji do władz szkolnych w sprawie:	
a) budynku	104
b) nadania pedagogjom praw szkół wyższych	106
c) rozszerzenia okresu studjów	108
X. Organizacje młodzieży i Koło Absolwentów Państwowego Pedagogjum	112
XI. Absolwenci (tki) Państwowych Kursów Nauczycielskich i Pedagogjum	125
XII. Słuchacze (ki) Pedagogjum w roku szkolnym 1935/36	142

I.

ZAŁOŻENIE INSTYTUTU KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI W KRAKOWIE I JEGO ROZWÓJ

Powstanie zakładu kształcenia nauczycieli nowego typu w Krakowie, który dał początek obecnemu pedagogjum, przypada na rok 1919. W styczniu tego roku rozpoczęło pracę około organizacji zakładu kształcenia nauczycieli w Krakowie pod nazwą «Kursy Pedagogiczne». Po ukończeniu prac wstępnych, związanych z uzyskaniem lokalu i zorganizowaniem grona profesorskiego, przedłożono Ministerstwu W. R. i O. P. w Warszawie memoriał, w którym podano zasady organizacji zakładu, projekt programu naukowego, zespół grona profesorskiego, oraz plan budżetu. Memoriał ten w im. Związku Pol. Naucz. Szkół Powsz. wręczono wiz. Stan. Dobrowolskiemu i dzięki jego staraniom ogłoszono wpisy na koedukacyjne Kursy Pedagogiczne 16 stycznia 1919 roku. Na mocy zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 3 lutego 1919 r. Nr. 892, przesłanego na ręce delegata Ministerstwa W. R. i O. P. Prof. Dra Fryd. Zolla, nastąpiło otwarcie zakładu kształcenia nauczycieli w dniu 13 lutego 1919 roku. Ministerstwo W. R. i O. P. pokrywało w zupełności koszty utrzymania zakładu, t. j. wydatki na pobory grona oraz na stypendja dla młodzieży, Zarząd zaś miasta Krakowa przeznaczył bezinteresownie sale naukowe i kancelarię dla dyrektora w budynku szkoły powszechnej im. św. Scholastyki przy ul. św. Marka 34. Ćwiczenia z praktyki pedagogicznej odbywały się w czterech szkołach powszechnych: im. św. Jana Kantego, im. Zygmunta Krasińskiego, im. Klementyny Tańskiej i im. króla Władysława Jagiełły. Istotne motywy, jakie się złożyły na powstanie nowego typu zakładu kształcenia nauczycieli w Krakowie, to:

1) dotkliwy w owym czasie brak nauczycieli w szkołach Rzplitej Polskiej b. zaboru rosyjskiego i pruskiego,

2) poważny stosunkowo procent osób pracujących w szkołach powszechnych bez odpowiedniej kwalifikacji zawodowej,

3) zamiar przygotowania w krótkim stosunkowo okresie większej ilości odpowiednio przygotowanych do zawodu kandydatów nauczycielskich.

Wyjątkowe okoliczności w owym czasie złożyły się na to, że na rok 1919 zaprojektowano kurs półroczny studjów, celem przygotowania do zawodu nauczycielskiego dość licznego zastępu zgłaszającej się do zakładu młodzieży. Oprócz tego «Kursu maturycznego», otwarto równocześnie w dniu 19 lutego 1919 roku, na mocy zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P., «Kurs wstępny dwuletni», tak że w r. 1919 zakład składał się z dwu kursów, z jednego wstępnego i jednego maturycznego. Na kurs wstępny, dwuletni, przyjęcie uzyskać mogli kandydaci po skończeniu 17 r. ż. i conajmniej z ukończoną V-tą klasą gimnazjalną, względnie dwu kursów seminarjum nauczycielskiego; na kurs maturalny zaś po skończeniu 18 r. ż. i conajmniej 6 klas gimnazjum lub trzech kursów seminarjum nauczycielskiego. Pierwszeństwo w przyjęciu mieli kandydaci, którzy mogli się wykazać ukończoną szkołą średnią i świadectwem dojrzałości. Wśród przyjętych kandydatów było kilkunastu inwalidów wojennych, którzy w czasie wojny światowej przerwali swe studja i po odzyskaniu zdrowia mogli się przygotować na kursach pedagogicznych do zawodu nauczycielskiego.

Kurs maturyczny miał charakter zawodowo-praktyczny, kurs zaś wstępny miał na celu uzupełnienie i pogłębienie wykształcenia ogólnego, jako podstawy studjów zawodowych. Kurs wstępny ukończyło w roku 1919 osób 38, kurs maturyczny 60. Tak więc w pierwszym roku istnienia zakładu uzyskało dyplom na nauczycieli szkół powszechnych 60 osób, w tem 22 mężczyzn i 38 kobiet, którzy z początkiem roku szkolnego 1919/20 jako kwalifikowani nauczyciele objęli obowiązki w szkołach powszechnych. Pierwszy egzamin dyplomowy odbył się od 3 do 10 lipca 1919 r. pod przewodnictwem delegata Ministerstwa W. R. i O. P. wizytatora Michała Siwaka. Był to wogóle na terenie b. zaboru austriackiego pierwszy egzamin

dypłomowy, który odbył się pod przewodnictwem delegata najwyższej polskiej władzy szkolnej w odbudowanej Rzpłtej.

W skład grona profesorskiego w pierwszym roku istnienia nowego typu zakładu kształcenia nauczycieli wchodził: Dr H. Rowid (dyrektor, uczył przedmiotów pedagogicznych i kierował praktyką pedagogiczną 19 godz. tygod.), ks. kanonik M. Ślepicki (metodyka religii 4 godz. tygod.), Prof. P. Jaworek (język polski 4 godz. tygod.), Prof. B. Pochmarski (literatura polska 3 godz. tygod.), Prof. Dr M. Szyszko (literatura polska 3 godz.), Prof. U. J. Dr L. Sawicki (geografia 6 godz.), Prof. J. Śnieżek (metodyka przyrodoznawstwa 2 godz.), Prof. A. Dziurzyński (nauki przyrodnicze 4 godz.), Prof. H. Witkowska (historja i nauka o Polsce współczesnej 6 godz.), Wiz. J. Dreziński (metodyka rachunków 2 godz.), Wł. Machalski (matematyka 3 godz.), Insp. T. Orszulski (metodyka fizyki 2 godz.), Dr St. Poźniak (higjena 3 godz.), A. Ameisen (metodyka śpiewu 3 godz.), St. Wójcik (rysunki 6 godz.), Fl. Tułasiewicz (roboty kobiece 2 godz.), St. Michalski (gry i zabawy 2 godz.). Zespół grona nauczycielskiego opracował program nauki i plan godzin, który przesłano Ministerstwu W. R. i O. P. do zatwierdzenia. W następnym roku 1919/20 w skład grona weszli nadto: Dr Witold Wilkosz, prof. U. J., który objął matematykę, i Dr Kazimierz Piech, prof. U. J., który uczył geografji, oraz Wiz. Zygmunt Wyrobek, który prowadził naukę gimnastyki oraz gry i zabawy.

W roku szkolnym 1919/20 rozpoczęła się normalna praca we wrześniu 1919 r. na mocy telegraficznego zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z 18 września 1919 roku i w myśl reskryptu delegata Ministerstwa z 25 września 1919 r. L. 278/pr. W tym roku istniały w zakładzie trzy oddziały:

1. Oddział dwuletni dla młodzieży z wykształceniem 6 klas gimnazjalnych, jeden oddział dla absolwentów kursu wstępnego i roczny dla absolwentów gimnazjum. Warunki pracy były wtedy szczególnie niepomysłne wobec braku odpowiedniego budynku. Uczniowie wraz z gronem nauczycielskiem «wiedli żywot iście koczowniczy», jak czytamy w sprawozdaniu Dyrekcji za rok szkolny 1919/20. Co kilka tygodni trzeba się było przenosić z jednego lokalu do drugiego, tak że w ciągu roku nauka odbywała się aż w pięciu pokolei budynkach szkolnych: w szkole powszechnej przy ul. Słonecznej,

w gimnazjum przy ul. Studenckiej, w szkole powszechnej przy ul. Studenckiej, w gimnazjum realnem po raz drugi i wreszcie w szkole wydziałowej im. św. Scholastyki przy ul. św. Marka. Wędrówki te odbywały się bądź spowodu zajęcia budynków szkolnych na cele wojskowe, bądź też spowodu braku opału i światła w miesiącach zimowych. Skoro w jednym budynku szkolnym zabrakło opału, przenosił się zakład do innego. Tylko w ten sposób nauka mogła się odbywać bez przerwy i ani na jeden dzień nie zaprzestano pracy, podczas gdy przeważna liczba szkół krakowskich miała wówczas «wakacje węglowe», trwające 8—10 tygodni. Nauka odbywała się w godzinach popołudniowych. Dopiero od 16 lutego 1920 r. zakład znalazł trwalsze pomieszczenie w budynku szkoły im. św. Scholastyki, gdzie można było zorganizować normalną pracę w godzinach przedpołudniowych.

Program nauki w pierwszych dwu latach istnienia zakładu obejmował na I roku studjum dwuletniego przedmioty ogólnokształcące, na II-gim roku przedmioty zawodowe, nadto godziny literatury polskiej. Na studjum rocznem dla maturzystów gimnazjalnych w zakres programu studjów wchodziły wyłącznie przedmioty zawodowe wraz z praktyką pedagogiczną.

PROGRAM NAUKI.

I-szy kurs (dwuletni).	II-gi kurs studjum dwuletniego i kurs maturalny *).
1. Religja 2 godz.	1. Nauka o Polsce współczesnej i nauka obywatelstwa 2 godz.
2. Język polski i literatura 5 „	2. Psychologia i logika . 3 „
3. Historja 3 „	3. Pedagogika ogólna . . 2 „
4. Geografja 2 „	4. Historja wychowania, organizacja szkolnictwa i ustawodawstwo szkolne 2 „
5. Nauki przyrodnicze . 5 „	5. Dydaktyka i metodyka nauczania elementarnego wraz z ćwicz. . 11 „
6. Psychologia i logika . 3 „	6. Higjena szkolna . . . 2 „
7. Matematyka 3 „	7. Rysunki 2 „
8. Rysunki 2 „	8. Roboty ręczne 2 „
9. Roboty ręczne 2 „	9. Śpiew 2 „
10. Śpiew 2 „	10. Ćwiczenia cielesne . . 2 „
11. Ćwiczenia cielesne . 2 „	
12. Język francuski . . . 3 „	
Razem . . . 34 godz.	Razem . . . 30 godz.

*) Uwaga! Program drugiego roku kursu dwuletniego obejmuje nadto literaturę polską 3 godziny i nieobowiązkowo język francuski 2 godziny, razem 35 godzin.

W rozwoju zakładu rozróżnić można trzy fazy:

1) Od stycznia 1919 r. do września 1920 r. zakład miał charakter uczelni prywatnej, subwencionowanej w całości przez Ministerstwo W. R. i O. P. W tym okresie władzą bezpośrednią zakładu było Ministerstwo W. R. i O. P.

2) We wrześniu 1920 r. nastąpiło upaństwowienie zakładu na mocy reskryptu Ministra W. R. i O. P. z dnia 23 września 1920 r. L. 15643/I. pod nazwą «Państwowe Kursy Nauczycielskie» i wtedy też zakład przeszedł pod bezpośredni zarząd Rady Szkolnej Krajowej we Lwowie. Ministerstwo wydało osobny Statut Państwowych Kursów Nauczycielskich (*Dziennik Urzędowy* Ministerstwa W. R. i O. P. Rzpłtej Polskiej Nr. 23 z dnia 25 grudnia 1920 roku. W tym charakterze istniał zakład do końca czerwca 1928 roku.

3) Od września 1928 r. nastąpiła zasadnicza reorganizacja zakładu. Na mocy rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 4 lipca 1928 r. L. I. 9874/4 P. Minister przekształcił od 1 września 1928 roku roczne «Państwowe Kursy Nauczycielskie» na dwuletnie «Państwowe Pedagogjum», które opiera się na osobnym Statucie, ogłoszonym w *Dzienniku Urzędowym* Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 28 lipca 1928 r. Nr. 8. W tym roku z dniem 1 września otwarta też została 4 kl. szkoła ćwiczeń (koedukacyjna) państwowego pedagogjum, która istniała tylko przez dwa lata w roku 1928/29 i 1929/30. Spowodu przeniesienia zakładu do budynku szkoły powszechnej dnia 15 stycznia 1930 r. przy ul. Loretańskiej 20, szkoła ćwiczeń Państwowego Pedagogjum nie miała pomieszczenia i dzieci przeszły do szkoły powszechnej im. św. Jadwigi, która służyła jako zastępcza szkoła ćwiczeń. Dopiero od 1 września 1935 r. Państwowe Pedagogjum uzyskało własną 6-klasową szkołę ćwiczeń. W związku z likwidacją seminarjów nauczycielskich była szkołą ćwiczeń państwowego seminarjum nauczycielskiego męskiego w Krakowie na mocy zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 5 kwietnia 1935 r. Nr. II. 8759 przydzielono Państw. Pedagogjum.

Starania Dyrekcji Państwowych Kursów Nauczycielskich o otwarcie zakładu kształcenia nauczycieli na poziomie szkoły wyższej rozpoczęły się jeszcze w 1920 roku, kiedy do władz szkolnych Dyrekcja przesłała memorjał (z dnia 10 marca 1920 roku), w którym domagała się zorganizowania w Krako-

wie studjum dwuletniego dla abiturjentów szkół średnich i proponowała nazwę dla tego zakładu «Akademia pedagogiczna», albo «Studjum pedagogiczne», lub «Instytut pedagogiczny», wreszcie «Pedagogjum». Po ośmioletnich staraniach nastąpiła realizacja postulatu, jakkolwiek dotąd po dalszych 8 latach zakład czeka jeszcze na przyznanie mu uprawnień, wynikających z faktycznego stanu rzeczy. Zakład rozwijał się z roku na rok, zarówno pod względem ilościowym, jak i pod względem poziomu naukowego. Rozwój ilościowy przedstawia załączona tabelka. Zob. str. 11 i 12.

Z dołączonej tabeli wynika, że w latach od r. 1919 do 1935 otrzymało po skończeniu Państwowych Kursów Nauczycielskich 1034 osób, a po skończeniu Państw. Pedagogjum 498 osób dyplomy na nauczycieli szkół powszechnych. W ciągu 17-letniego swego istnienia wykształcił zakład ogółem 1532 kwalifikowanych nauczycieli(lek), którzy pracują obecnie w szkołach polskich w różnych województwach Rzpltej. W b. r. 1936 znowu ponad 80 absolwentów uzyska najprawdopodobniej dyplomy. Z powyższych danych wynika, że corocznie zakład przygotowuje do zawodu średnio 90 nauczycieli kwalifikowanych. Przy pełnej rozbudowie pedagogjum, t. zn. przy istnieniu czterech działów studjów specjalnych może zakład według dotychczasowych danych wykształcić średnio 100 do 120 nauczycieli, których kwalifikacje obejmują pełną szkołę średnią ogólnokształcącą i dwuletnie studjum zawodowe.

TAB. I.
Rozwój zakładu pod względem ilościowym.
A. Kursy Pedagogiczne.

Rok szkolny	STUDJUM DWULETNE					STUDJUM ROCZNE (maturyczne) i dla abiturjentów (tek) gimnazjalnych			Dyplomy otrzymało absolwentów (tek)		
	Rok I.		Rok II.		Razem	m.	k.	Razem	m.	k.	Razem
	m.	k.	m.	k.							
1919 I, II - 30, VI	8	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1919/20	17	20	7	26	33	7	20	27	14	45	59

B. Państwowe Kursy Nauczycielskie.

1920/21	17	27	44	18	32	50	6	19	25	23	21	73
1921/22	25	45	70	13	21	34	9	28	37	21	45	66
1922/23	15	59	74	23	34	67	17	22	39	37	65	102
1923/24	11	76	87	17	57	74	2	18	20	19	72	91
1924/25	17	69	86	13	69	82	14	27	41	26	97	123
1925/26	24	70	94	16	68	84	16	38	64	30	114	144
1926/27	12	30	42	25	73	98	34	36	70	57	106	163
1927/28	—	—	—	14	34	48	37	39	76	50 7	72 6	122 13 autor- miron

C. Państwowe Pedagogjum.

Rok szkolny	I ROK STUDJÓW					II ROK STUDJÓW					Dyplomy otrzymało absolwentów (tek)				
	g r u p a				Razem	g r u p a				Razem					
	poloni- styczna	m. k. 12+12 24	m. k. 14+11 25	przyrod- nicza		matema- tyczna	poloni- styczna	m. k. —	m. k. —		histo- ryczna	przyrod- nicza	matema- tyczna		
1928/29	8+18 26	12+12 24	14+11 25	12+6 18	m. k. 46+47 93	m. k. —	m. k. —	m. k. —	12+12 24	14+10 24	12+5 17	m. k. —	6	10	16 akte- niów
1929/30	8+9 27	14+18 32	7+28 35	5+14 19	34+79 113	8+16 24	12+12 24	14+10 24	15+17 32	7+27 34	5+12 17	46+43 89	45	41	86
1930/31	8+23 31	14+20 34	18+14 31	13+17 30	52+74 126	7+17 24	15+17 32	14+20 34	15+10 26	13+11 24	5+12 17	34+73 107	31	75	106
1931/32	6+17 23	—	13+13 26	17+7 24	36+37 73	6+22 28	14+20 34	15+10 26	9+13 22	13+7 20	13+11 24	49+63 112	47	61	108
1932/33	14+10 24	—	—	11+3 14	25+13 38	6+19 25	—	—	9+13 22	13+7 20	28+39 67	28+39 67	30	40	70
1933/34	12+18 30	—	14+17 31	17+9 26	43+44 87	15+11 26	—	—	—	9+3 12	24+14 38	24+14 38	29	14	43
1934/35	13+17 30	—	18+12 30	16+13 29	47+42 89	11+17 28	—	—	14+16 30	15+8 23	40+41 81	40+41 81	40	41	81
1935/36	15+15 30	germanistyczna 14+11 25	17+13 30	20+8 28	66+47 113	13+18 31	—	—	19+12 31	12+11 23	44+41 85	44+41 85			

II.

STATUT PAŃSTWOWYCH PEDAGOGJÓW

(Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 8. z dnia 28 lipca 1928 r.)

1. Cel i organizacja państwowych pedagogjów.

§ 1. Celem państwowych pedagogjów jest kształcenie zawodowe kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych.

§ 2. Nauka w pedagogjach trwa dwa lata.

§ 3. Pedagogja mogą być zakładami koedukacyjnymi.

§ 4. Przy pedagogjach mogą być organizowane kursy dokształcające dla nauczycieli.

§ 5. Przy pedagogjach istnieje szkoła powszechna jako szkoła ćwiczeń. Nadto pedagogja korzystają w miarę potrzeb ze szkół powszechnych, wyznaczonych przez władze szkolne, jako z terenu praktycznych ćwiczeń kandydatów na nauczycieli.

§ 6. Liczba uczniów w poszczególnych oddziałach szkoły ćwiczeń nie może przekraczać 30.

§ 7. Kierownictwo pedagogjum sprawuje dyrektor przy współudziale Rady Pedagogicznej.

§ 8. Dyrektora i nauczycieli pedagogjów mianuje Ministerstwo W. R. i O. P. na wniosek Kuratorjum Okręgu Szkolnego. Wnioski w sprawie nominacji nauczycieli Kuratorja Okręgów Szkolnych stawiają po wysłuchaniu opinii dyrektora pedagogjum.

2. Uczniowie.

§ 9. Od kandydatów, wstępujących do pedagogjów, wymaga się zdolności fizycznej do zawodu nauczycielskiego, stwierdzonej przez lekarza szkolnego, oraz świadectwa dojrzałości państwowej lub posiadającej prawa szkół państwowych szkoły średniej ogólnokształcącej, lub świadectwa ukończenia takiej szkoły zawodowej, którą Minister W. R. i O. P. uzna za równoważącą do tego celu. W razie dłuższej, niż półroczna przerwa pomiędzy chwilą opuszczenia szkoły średniej a chwilą złożenia podania do pedagogjum, wymaga się od kandydata przedstawienia świadectwa moralności, wy-

danego przez państwowe władze administracji ogólnej I instancji.

§ 10. Uczniowie pedagogjum opłacają taksy szkolne w wysokości, oznaczonej przez Ministra W. R. i O. P.

§ 11. Uczniowie pedagogjum są zobowiązani do regularnego uczęszczania na zajęcia szkolne i bez zezwolenia Ministerstwa W. R. i O. P. nie mogą studjować równocześnie w innych uczelniach.

§ 12. Uczniowie pedagogjów, otrzymujący stypendja z funduszy państwowych, obowiązani są bezpośrednio po uzyskaniu dyplomu do dwuletniej pracy nauczycielskiej w szkole, wyznaczonej przez władze szkolne. Uczniowie, którzy tego warunku nie dopełnią, winni zwrócić na rzecz Skarbu Państwa w całości kwotę, pobraną tytułem stypendjum.

3. Program i organizacja nauki.

§ 13. Program pedagogjów obejmuje:

a) niezbędne przygotowanie do studjów pedagogicznych z dziedziny psychologii, filozofji i nauk społecznych;

b) przedmioty pedagogiczne;

c) praktykę zawodową;

d) przedmioty artystyczno-techniczne;

e) pewną liczbę przedmiotów naukowych, mających zastosowanie w programie szkoły powszechnej, spośród których każdy uczeń wybiera jeden przedmiot;

f) przedmioty pomocnicze.

§ 14. W szkole ćwiczeń obowiązuje program publicznych szkół powszechnych. Zmiany w tym programie mogą być robione na wniosek Rady Pedagogicznej za zezwoleniem Ministerstwa W. R. i O. P.

§ 15. Przy nauczaniu w pedagogjach stosuje się zarówno wykłady jak i prace uczniów w seminarjach, pracowniach i w szkole ćwiczeń. Wykłady mogą być organizowane dla wszystkich uczniów danego kursu, na seminarja zaś i zajęcia praktyczne dzieli się uczniów na grupy stosownie do potrzeb.

4. Egzaminy, dyplomy i uprawnienia.

§ 16. Uczniowie pedagogjum częściowo w czasie studjów, częściowo po ukończeniu kursu nauk, zdają egzamin

z przedmiotów, objętych przez program, obowiązujący w danym pedagogjum i otrzymują dyplom na nauczycieli szkół powszechnych. W przedmiotach, w których głównym środkiem nauczania jest praca w seminarjach, w szkole ćwiczeń lub w pracowniach, egzamin może być zastąpiony przez ocenę pracy ucznia. Przepisy w sprawie zakresu i przebiegu egzaminów oraz wzór dyplomu określi osobne zarządzenie Ministra W. R. i O. P.

§ 17. Dyplomy, wydawane przez państwowe pedagogja, oprócz kwalifikacyj zawodowych do nauczania (§ 16) dają, po uzyskaniu kwalifikacyj zawodowych do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych, uprawnienia, związane na mocy obowiązujących przepisów z posiadaniem kwalifikacyj dodatkowych, przewidzianych w art. 15. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512).

§ 18. Przepisy w sprawie organizacji pracy w pedagogjum, regulamin obowiązujący uczniów, regulamin Rady Pedagogicznej i programy ustanawia Minister W. R. i O. P. na wniosek Rady Pedagogicznej danego pedagogjum, zaopiniowany przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

§ 19. Statut niniejszy wchodzi w życie od dnia 1 września 1928 r. Warszawa, dnia 19 czerwca 1928 r. (Nr. I. 8935/28).

W Ustawie o ustroju szkolnictwa z dnia 11 marca 1932 r. (Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 4. z 30 czerwca 1932 r.), poświęcone są artykuły 36, tudzież 40—44, sprawie kształcenia nauczycieli. Art. 36 określa cel kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół wszystkich stopni i rodzajów, artykuły zaś 40—44 dotyczą specjalnie kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych. Według art. 36 Ustawy «kształcenie kandydatów na nauczycieli ma na celu przygotowanie pracowników posiadających potrzebną do pełnienia zawodu nauczycielskiego wiedzę oraz przygotowanie pedagogiczne i społeczno-obywatelskie». Z tego ujęcia celu kształcenia kandydatów nauczycielskich wynika, że przyszły nauczyciel winien zdobyć odpowiedni poziom kultury ogólnej, następnie kulturę pedagogiczną i wreszcie kulturę społeczną, oraz wyrobienie obywatelskie. Realizowanie tego celu w sto-

sunku do nauczycieli szkół powszechnych dokonywa się w myśl Ustawy w liceach pedagogicznych i pedagogjach. Sprawie tej poświęcone są artykuły 40—44 Ustawy, według których kształcenie kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych odbywa się: a) w 3-letnich liceach pedagogicznych, b) w 2-letnich pedagogjach. Na pierwszy rok nauczania liceum pedagogicznego przyjmuje się kandydatów, którzy ukończyli co najmniej lat 16, na pierwszy rok pedagogjum kandydatów, którzy ukończyli co najmniej 18 lat. Górną granicę wieku kandydatów określa Minister W. R. i O. P. (art. 40).

«Program liceum pedagogicznego opiera się na programie gimnazjum, program pedagogjum na programie liceum ogólnokształcącego. Program liceum pedagogicznego i pedagogjum obejmuje wykształcenie ogólne, przygotowanie społeczno-obywatelskie, wykształcenie pedagogiczne oraz praktykę pedagogiczną. Program pedagogjum uwzględnia ponadto specjalizację w zakresie obranych grup przedmiotów» (art. 41).

«Minister W. R. i O. P. określa czas trwania i organizację praktyki pedagogicznej uczniów tych zakładów, praktyka odbywa się w szkołach powszechnych, istniejących z reguły przy tych zakładach (szkoły ćwiczeń) i w innych publicznych szkołach powszechnych, lub też posiadających prawo publiczności» (art. 42).

«Dla umożliwienia młodzieży zamiejscowej uczenia się w liceach pedagogicznych i pedagogjach będą przy tych zakładach z reguły organizowane internaty» (art. 43).

«Przygotowanie nauczycieli szkół powszechnych do nauczania w szkołach specjalnych odbywa się w zakładach i na kursach rocznych lub dwuletnich» (art. 44).

III.

WARUNKI PRZYJĘCIA DO PEDAGOGJUM.

Zgodnie ze Statutem wpisy odbywają się z początkiem każdego roku szkolnego. Kandydaci (tki), chcący uzyskać przyjęcie na I-szy rok studjum, winni przesłać do Dyrekcji Państwowego Pedagogjum podanie i dołączyć:

- a) świadectwo dojrzałości z 8-letniego gimnazjum (ewentualnie liceum ogólno-kształcącego);
- b) świadectwo urodzenia;
- c) świadectwo lekarskie, stwierdzające zdatność fizyczną do zawodu nauczycielskiego;
- d) świadectwo moralności (w razie dłuższej niż półroczna przerwa w studjach);
- e) oświadczenie w sprawie wyboru działu studjów specjalnych;
- f) własnoręcznie napisany życiorys.

Dyrekcja przyjmuje podania od 1 czerwca do końca sierpnia każdego roku. W razie pozytywnego załatwienia prośby o przyjęcie, kandydaci (tki) zostają dopuszczeni do egzaminu konkursowego, który odbywa się po ferjach w pierwszych dniach września. Egzamin ten obejmuje przedmioty z zakresu wybranego działu studjów specjalnych, oraz elementarne wiadomości z logiki i psychologii. Przy egzaminie odbywa się też próba słuchu muzycznego kandydatów (tek). Wyniki egzaminu decydują o przyjęciu. Przy wpisach uiszczają kandydaci (tki) takse administracyjną w kwocie zł 80 rocznie (płatnych w dwu równych ratach, pierwsza z początkiem roku szkolnego i druga dnia 1 lutego), oraz składkę na Bratnią Pomoc Studentów Państwowego Pedagogjum, której wysokość oznacza się z początkiem każdego roku szkolnego.

Wymagania przy egzaminie wstępnym.

1. Z zakresu *propedeutyki filozofji* (logiki i psychologii). Egzamin ten obowiązuje wszystkich kandydatów.

Z *logiki*. O terminach, znaczeniach, o współoznaczaniu i oznaczaniu, o zakresie i treści terminów, ich wieloznaczności. O definicji. O klasyfikacji (podziale logicznym). Sto-

sunki między klasami. Stosunki między zdaniem. Odwracanie zdań i wnioskowanie bezpośrednie. Sylogizm i jego prawa. Logiczna wartość sylogizmu.

W odpowiedziach na pytania, zgrupowane w powyższe zbiory, chodzi nie o recytowanie wyuczonych definicji, lecz o jasne, zrozumiałe zdanie sprawy z sensu pytania, ilustrowane najlepiej przykładami, które zawczasu, przygotowując się do egzaminu, należałoby wymyśleć. Z wymienionej lektury należy przeczytać tylko to, co traktuje o podanych zagadnieniach.

Zalecona lektura: Jevons: «Logika. — Śleszyński: «O logice tradycyjnej», nakładem Tow. Fil. w Krakowie, 1921. — Ajdukiewicz: «Główne kierunki filozofji».

Z psychologii. Budowa i czynności systemu nerwowego i zmysłów. — Jak postrzegamy świat? — Co i kiedy pamiętamy najlepiej? — Czem się różni twoja własna pamięć od pamięci któregoś ze znajomych osób? — Opisać sposób uczenia się różnych przedmiotów w klasie i w domu w czasie przygotowywania się do lekcji. — Uczenie się gry na instrumencie, gier sportowych. — Opis doznanego przeżycia w czasie czytania interesującego rozdziału książki. — Wymienić kilka przeżyć uczuciowych i zdać sprawę z zachowania się osoby drugiej, doznającej któregoś z tych uczuć. Analiza psychologiczna ambicji.

Lektura: Szuman-Skowron: «Organizm a życie psychiczne» (odnośne rozdziały) lub Sosnowski: «Anatomja i fizjologja człowieka» W. James: «Pogadanki psychologiczne», nadto Wł. Witwicki: «Zarys psychologii» (odnośne rozdziały), lub E. B. Titchener: «Psychologja» (odnośne rozdziały) oraz własna obserwacja. — Wł. Witwicki: «Analiza psychologiczna ambicji» (Biblioteka Filozoficzna).

2. Na dział polonistyczny:

A) Z języka polskiego:

Fonetyka: Pojęcie głoski, narządy mowne, podział głosek na podstawie fizjologicznej, upodobnienie spółgłosek, pojęcie przemiany fonetycznej i wymiany funkcjonalnej.

Fleksja: Pojęcie tematu, końcówek, przypadków i osoby, popularny podział na deklinacje i konjugacje i jego podstawa, zmienność tematu w szeregu fleksyjnym.

Słowotwórstwo: Pojęcie rdzeni i narostków, wyrazu prostego i złożonego, rodzaje wyrazów złożonych.

Składnia: Pojęcie zdania, dwuczłonowość zdania pojedynczego, części zdania ze względu na formę i znaczenie, pojęcie zdania złożonego, rodzaje zdań pobocznych ze względu na znaczenie i formę. — Znajomość powyższych szczegółów wykazuje kandydat w biegłej interpretacji zjawisk językowych oraz w sprawnym przytaczaniu odpowiednich przykładów.

Podręczniki: R. Kubiński — T. Lehr-Splawiński: «Gramatyka języka polskiego» lub St. Szober: «Podręcznik do nauki języka polskiego w seminarjach».

B) Z literatury polskiej.

Znajomość literatury polskiej w zakresie materiału, przetwarzanego w dotychczasowym ośmioletnim gimnazjum, z podkreśleniem indywidualnych upodobań (ulubiony autor) i ewentualnie odbytych, obszerniejszych nieco studiów w tym kierunku. Zwrócenie baczniejszej uwagi na pisarzy, uwzględniających problemy wychowawcze i postaci dziecięce. Znajomość jednego podręcznika stylistyki (w dowolnym wyborze). Należyte orjentowanie się w najważniejszym materiale z całych dziejów Polski do czasów współczesnych, przy głębszym nieco wniknięciu w okresy, ściślej związane z prądami kulturalnymi i literackimi.

Podręczniki: I. Chrzanowski: «Literatura Polski Niepodległej». — B. Chlebowski: «Literatura polska 1795—1905».

3. Na dział germanistyczny.

A) Z gramatyki.

Morfologia: odmiana czasowników, rzeczowników, rodzajników, przymiotników, liczebników i zaimków, stopniowanie przymiotników. **Składnia:** zdanie proste, złożone, zdanie poboczne. **Zasady interpunkcji.**

Podręcznik: A. v. Sanden: «Deutsche Sprachlehre für höhere Schulen». Ausgabe A.

B) Z zakresu literatury niemieckiej.

Poprawne wysławianie się literackim językiem niemieckim. Treściwe sprawozdanie z przeczytanych lektur (nowela lub artykuł treści naukowej). Znajomość jednego lub dwu dzieł wybranego autora. Wypracowanie pisemne na podany temat.

4. Na dział przyrodniczo-geograficzny.

A) Z zakresu geografji.

I. *Geografia ogólna*. O kształcie i ruchu ziemi. Ziemia w systemie słonecznym. Rzeźba powierzchni ziemi. Klimat, właściwości atmosfery. Izotermy, izobary, mapki synoptyczne. Prądy morskie i ich znaczenie. Typowe krainy biogeograficzne świata. Człowiek, rasy i szczepy, ich rozmieszczenie na kuli ziemskiej.

II. *Geografia szczegółowa*. Charakterystyczne odrębności najważniejszych państw świata i rozmieszczenie głównych ośrodków produkcji surowców i głównych dróg handlowych i kolonij. Rozmieszczenie ras i szczepów ludzkich w Europie, różnice narodowe i wyznaniowe. Główne cechy ważniejszych państw Europy, oraz ich stosunki gospodarcze z Polską.

III. *Geografia Polski*. Obszar i położenie Polski. Struktura fizyczna Polski. Ludność Polski. Orjentacja w rozmieszczeniu głównych produktów rolnych, mineralnych i ośrodków przemysłowych Polski. — Znaczenie Gdyni i Gdańska. Gospodarcze stanowisko Polski w świecie.

B) Z zakresu przyrody martwej.

Elementarne wiadomości o węglu, nalcie, soli kamiennej i rudach. Powstanie, rodzaje i znaczenie gospodarcze wymienionych bogactw mineralnych. Występowanie ich na obszarze Polski. Granit, pochodzenie, skład mineralogiczny, występowanie w Polsce. Wapień, geneza, wpływ na krajobraz (zjawiska krasowe). Krzem i ich tlenki, kwarczec, ametyst, chalcedon i opal.

Podręczniki: Pawłowski St.: «Morza i kraje europejskie» na klasę III. Warszawa 1935. — Chałubińska i Janiszewski: «Geografia Europy». Lwów 1934. — Pawłowski St.: «Geografia Polski» Lwów 1917. — Dyakowski Bohdan: «Historja naturalna». Część III Przyroda nieożywiona (Mineralogja). Wyd. III. Warszawa 1916. — Wiśniewski Tad.: «Wiadomości z mineralogji». Lwów 1903.

C) Z botaniki.

Znajomość części składowych rośliny. Przeczytać jeden z rozdziałów książki S z y m k i e w i c z a «Ekologja roślin» lub

Godlewskiego (sen.) «Myśli przewodnie fizjologii roślin».

D) Zoologii.

Przerobienie podręcznika M. Tołwińskiej: «Wiomości z anatomji i fizjologii». Lwów 1930, i jednej z podanych poniżej lektur. J. Dembowski: «W poszukiwaniu istoty życia». Mathesis Polska 1934. W. Buddenbrock: «Świat zmysłów». Biblioteka Wiedzy. K. Frisch: «Życie pszczoł». Biblioteka Wiedzy.

5. Na dział matematyczno-fizyczny.

A) Zakresu matematyki.

Za normę wymagań przyjęto zakres matematyki objęty programem gimnazjum typu humanistycznego. Egzamin wstępny z matematyki jest zasadniczo pisemny. Kandydaci winni posiadać dostateczną biegłość w rozwiązywaniu zadań z algebry (równania stopnia pierwszego i drugiego z jedną niewiadomą, oraz dyskusja tychże, postępy: arytmetyczne i geometryczne, nierówności stopnia pierwszego i drugiego), geometrii z trygonometrią (zastosowanie trygonometrii do zadań planimetrycznych i stereometrycznych, zastosowanie rachunku logarytmicznego do obliczania numerycznego wartości wyrażeń, zbudowanych z funkcji trygonometrycznych) oraz znajomość dowodów najprostszych twierdzeń geometrycznych (planimetrycznych) i umiejętność wykonania elementarnych konstrukcyj geometrycznych (kreślenie prostej prostopadłej do zadanej prostej, równoległej do zadanej prostej, stycznej do koła z punktu zewnątrz koła leżącego). Zadanie pisemne trwa dwie godziny, temat egzaminu składa się z trzech zadań: dwa są z wymienionych wyżej działów (algebra, geometria z trygonometrią), jedno jest twierdzeniem do udowodnienia.

Podręczniki: J. Michułowicz: «Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych gimnazjów». — W. Wojtowicz: «Geometria elementarna». — A. Łomnicki: «Geometria elementarna» (dla wyższych klas szkół średnich). — A. Łomnicki: «Trygonometria» (geometrii elementarnej część II). — Zalecić należy gorąco przerobienie zadań zawartych w tych podręcznikach a także posługiwanie się w doborze zadań którymś z licznych zbiorów zadań, jak np. rozpowszechniony zbiór zadań Rybczyńskiego.

B) Z zakresu fizyki i chemji.

Znajomość głównie opisowa zjawisk i przyrządów o znaczeniu technicznym i naukowem, z któremi kandydat miał sposobność zapoznać się w życiu codziennem i w szkole średniej. Jako przykład wymienia się: maszyny proste, zegar, centryfuga, zasada turbiny, zjawisko rezonansu, termometr, kalorymetr, soczewki, lupa, luneta, aparat projekcyjny, zjawiska prądu elektrycznego, jak np. termiczne (oświetlenie elektryczne), elektroliza, działanie magnetyczne prądu, telefon, telegraf, dynamomaszyna, motor termiczny, motor elektryczny, działanie detektora i t. p. Znajomość zasadniczych praw, jak zasady Newtona, prawo Ohma i t. p. oraz pojęć, jak masa, gęstość, temperatura, potencjał i t. p. Umiejętność rozwiązywania prostych zagadnień rachunkowych głównie z mechaniki i ciepła. Znajomość substancji chemicznych, spotykanych codziennie, jak np. węgiel, koks, ropa naftowa, gaz świetlny, tłuszcze jadalne i t. p.

Podręczniki: Dr Wł. Natanson i Dr K. Zakrzewski: «Nauka fizyki» (wybrane rozdziały). — Ks. Sporzyński: «Fizyka dla szkół średnich», opracował W. J. Wyczółkowski.

IV.

ORGANIZACJA STUDJÓW ORAZ PLAN WYKŁADÓW I ĆWICZEŃ.

Organizacja studjów w pedagogjum zgodnie z podanym poprzednio Statutem uwzględnia zarówno stan i rozwój nauki w poszczególnych działach, jak i potrzeby szkoły powszechnej. Konstrukcja programu nauki pedagogjum opiera się na programie szkoły średniej ogólnokształcącej (8-klasowej), w przyszłości na programie liceum ogólnokształcącego i obejmuje te wszystkie działy, które stanowią podstawę i treść przygotowania zawodowego przyszłego nauczyciela. Na pierwszy plan wysuwa się zatem kształcenie pedagogiczne, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Nadto program obejmuje przygotowanie społeczno-obywatelskie, a więc te dziedziny wiedzy i zajęć praktycznych, które ułatwią przyszłemu nauczycielowi działalność oświatowo-społeczną i popularyzatorską. Oczywiście, najbardziej istotne zadanie programu nauk i ćwiczeń polega na możliwie dobrem przygotowaniu kandydatów na nauczycieli do pełnienia obowiązków w zakresie wychowania i kształcenia dzieci i młodzieży, albowiem tem samem spełniać też będą mogli swoją główną funkcję społeczno-obywatelską. Program naukowy pedagogjum wprowadzi młodzież w metodę możliwie dokładnego poznania dziecka i w zrozumienie jego rozwoju fizycznego i duchowego w poszczególnych fazach życia. Celowi temu służy biologia wychowawcza, higiena i psychologia ogólna oraz pedagogiczna. Nauczyciel, zaznajomiwszy się w czasie swych studjów z pojęciami psychologicznymi, z przejawami życia psychicznego na podstawie obserwacji postępowania i zachowania się dzieci w różnych sytuacjach, potrafi kierować ich rozwojem i uświadomić sobie ich właściwości psychiczne, ich potrzeby, zainteresowania i uzdolnienia.

Student pedagogjum zdobyć też powinien umiejętność obserwowania życia i rozwoju dziecka na tle środowiska społecznego, winien zrozumieć, że wychowanie jest funkcją kulturalno-społeczną i dzięki niemu dziecko, wrastając stopniowo w społeczeństwo, staje się szcześnie jego pełnowartościowym członkiem. W ten sposób dojdzie student do zrozumienia celu

wychowania. Dlatego też podstawą nauki o wychowaniu jest socjologia. Ale cele, ideały i normy pedagogiczne wynikają nie tylko ze stosunków społecznych, lecz pozostają też w związku z rozwojem myśli filozoficznej. Stąd też program pedagogjum obejmować powinien oprócz socjologii wraz z nauką o państwie, także wstęp do filozofii z uwzględnieniem teorii wartości i głównych zagadnień etyki. Nauki te stanowią podstawę teorii wychowania i nauczania czyli pedagogiki ogólnej i dydaktyki. Głębsze zrozumienie współczesnych prądów w wychowaniu i nauczaniu, zrozumienie obecnego stanu pedagogiki, jako nauki względnie autonomicznej uzależnione jest od możliwie dokładnego poznania rozwoju myśli pedagogicznej w poszczególnych epokach kulturalnych. Słuchacz pedagogjum poznać powinien naczelną idee i problemy wychowawcze na tle stosunków społeczno-kulturalnych epoki, jak społeczeństwa idee te przy pomocy wybitnych indywidualności realizowały, jak rozwiązywały owe problemy na terenie różnych instytucji wychowawczych w danej erze. Stąd też konieczne jest gruntowniejsze poznanie dziejów wychowania. Znajomość historii wychowania umożliwi zrozumienie ciągłości w rozwoju myśli pedagogicznej, uzdolni do rozumnej podstawy krytycznej wobec wielu «nowości» w zakresie programów i metod, do wiązania nowych dążeń i reform w obecnej dobie, z wysiłkiem ubiegłych epok — słowem, ułatwi studentowi przyswojenie sobie głębszej kultury pedagogicznej.

Studja teoretyczne pozostają w ścisłym związku z praktyką pedagogiczną. To też głównym ośrodkiem pracy w pedagogjum jest szkoła ćwiczeń, gdzie studenci mają możliwość zastosowania zdobytych wiadomości na terenie praktycznym. Tu starają się rozwiązać różne zagadnienia w zakresie wychowania i nauczania, tu nasuwają się im nowe zagadnienia pod wpływem zachowania się i postępowania dzieci w różnych sytuacjach, jakie stwarza życie szkolne. Nauka metodyki przedmiotów i zajęć w szkole powszechnej opiera się na hospitacjach, lekcjach próbnych, na konferencjach, na analizie obowiązujących programów nauki w tej szkole, na zwiedzaniu innych szkół w danej miejscowości oraz w bliższej okolicy, zwłaszcza szkół niższego stopnia organizacyjnego, aniżeli szkoła ćwiczeń.

Szkoła powszechna zmierza do tego, by dziecko zdobyło umiejętność i sprawność w poprawnem wyrażaniu swych myśli i uczuć, swych dążeń i zamiarów — słowem, swych przeżyć duchowych — nie tylko zapomocą słowa w mowie i piśmie, ale także zapomocą rysunku, ulepianki, wycinanki, wyrobów z drzewa, tektury, zapomocą tonu, ruchu, mimiki i innych środków technicznych. Biorąc pod uwagę te zadania szkoły powszechnej, program studjów uwzględnia też przedmioty artystyczno-techniczne, jak rysunki, roboty ręczne, roboty kobiece, zajęcia praktyczne, śpiew i gimnastykę wraz z metodyką tych przedmiotów.

Niezawodnie każdy student pedagogjum jeszcze w okresie swej nauki w szkole ogólnokształcącej uświadomił sobie, do jakiego przedmiotu ma szczególniejsze zamiłowanie i uzdolnienie, jakiemu przedmiotowi poświęca chętnie więcej czasu i trudu, by go gruntowniej opanować. Program pedagogjum jest tak skonstruowany, że umożliwia studentowi kontynuowanie i zdobycie umiejętnej metody pracy w obranym kierunku oraz pogłębienie studjów w zakresie przedmiotu, wybranego zgodnie z własnymi zainteresowaniami. Łączy się to również z potrzebami szkoły powszechnej, z jej programem nauki. Program pedagogjum w myśl § 13 Statutu i art. 41 Ustawy o ustroju szkolnictwa uwzględnia też specjalizację w zakresie obranych grup przedmiotów. Od r. szkol. 1935/36 istnieją w pedagogjum **cztery** działy studjów specjalnych, z których każde obejmuje dwa przedmioty, a mianowicie jeden główny i jeden dodatkowy:

I. Dział polonistyczny obejmuje: a) język i literaturę polską, jako przedmiot główny i b) historję, jako dodatkowy.

II. Dział germanistyczny: a) język i literaturę niemiecką (przedmiot główny), b) dzieje kultury polskiej (dodatkowy).

III. Dział przyrodniczy: a) mineralogję i biologję, botanikę i zoologję (główny), b) geografję (dodatkowy).

IV. Dział matematyczny: a) matematykę (główny), b) fizykę (dodatkowy).

Plan studjów w pedagogjum na I i II roku w poszczególnych grupach obrazują podane tabele:

GRUPA POLONISTYCZNA

Rok I-szy.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Wstęp do filozofji i socjologii	4	godz.	tygod.
2. Psychologia pedagogiczna	3	"	"
3. Historia wychowania	2	"	"
4. Biologia wychowawcza	1	"	"
5. Higjena szkolna	2	"	"
6. Metodyka nauczania elementarnego wraz z metodyką religji oraz praktyka pedag.	6	"	"

B) Przedmioty studjów specjalnych (wybrane).

1. Język polski	2	"	"
2. Literatura polska	4	"	"
3. Historia	2	"	"

C. Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 34 godz. tygod.

Rok II-gi.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Psychologia pedagogiczna	2	godz.	tygod.
2. Pedagogika ogólna	4	"	"
3. Historia wychowania	2	"	"
4. Praktyka pedagogiczna wraz z metodyką religji	6	"	"

B) Przedmioty studjów specjalnych (wybrane).

1. Język polski	2	"	"
2. Literatura polska	4	"	"
3. Historia	2	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 30 godz. tygod.

GRUPA GERMANISTYCZNA

Rok I-szy.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Wstęp do filozofji i socjologii	4	godz.	tygod.
2. Psychologia pedagogiczna	3	"	"
3. Historia wychowania	2	"	"
4. Biologia wychowawcza	1	"	"
5. Higjena szkolna	2	"	"
6. Metodyka nauczania elementarnego wraz z metodyką religji oraz praktyką pedag.	6	"	"

B) Przedmioty studjów specjalnych (wybrane).

1. Język niemiecki i literatura niemiecka . .	6	"	"
2. Dzieje kultury polskiej	3	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 35 godz. tygod.

Rok II-gi.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Psychologia pedagogiczna	2	godz.	tygod.
2. Pedagogika ogólna	4	"	"
3. Historia wychowania	2	"	"
4. Praktyka pedagogiczna wraz z metodyką religji	6	"	"

B) Przedmioty studjów specjalnych (wybrane).

1. Język niemiecki	2	"	"
2. Literatura niemiecka	4	"	"
3. Dzieje kultury polskiej	3	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 31 godz. tygod.

GRUPA PRZYRODNICZA

Rok I-szy.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Wstęp do filozofji i socjologii	4	godz.	tygod.
2. Psychologja pedagogiczna	3	"	"
3. Historia wychowania	2	"	"
4. Dzieje kultury polskiej	2	"	"
5. Higjena szkolna	2	"	"
6. Metodyka nauczania elementarnego, praktyka pedagogiczna wraz z metodyką religji	6	"	"

B) Przedmioty studiów specjalnych (wybrane).

1. Mineralogja i geologja	2	"	"
2. Botanika	2	"	"
3. Zoologja	2	"	"
4. Geografja gospodarcza	2	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 35 godz. tygod.

Rok II-gi.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Psychologja pedagogiczna	2	godz.	tygod.
2. Pedagogika ogólna	4	"	"
3. Historia wychowania	2	"	"
4. Praktyka pedagogiczna wraz z metodyką religji	6	"	"

B) Przedmioty studiów specjalnych (wybrane).

1. Mineralogja i geologja	2	"	"
2. Botanika	2	"	"
3. Zoologja	2	"	"
4. Geografja	2	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 30 godz. tygod.

Wszystkie przedmioty są wykonywane w formie zajęć indywidualnych i grupowych.

GRUPA MATEMATYCZNA

Rok I-szy.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Wstęp do filozofji i socjologii	4	godz.	tygod.
2. Psychologja pedagogiczna	3	"	"
3. Historja wychowania	2	"	"
4. Biologja wychowawcza	1	"	"
5. Higjena szkolna	2	"	"
6. Dzieje kultury polskiej	2	"	"
7. Metodyka nauczania elementarnego, praktyka pedagogiczna wraz z metodyką religji . . .	6	"	"

B) Przedmioty studiów specjalnych.

1. Matematyka	6	"	"
2. Fizyka	2	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 36 godz. tygod.

Rok II-gi.

A) Przedmioty pedagogiczne.

1. Psychologja pedagogiczna	2	godz.	tygod.
2. Pedagogika ogólna	4	"	"
3. Historja wychowania	2	"	"
4. Praktyka pedagogiczna wraz z metodyką religji	6	"	"

B) Przedmioty studiów specjalnych (wybrane).

1. Matematyka	6	"	"
2. Fizyka	2	"	"

C) Przedmioty techniczno-artystyczne.

1. Rysunki	2	"	"
2. Roboty ręczne	2	"	"
3. Śpiew	2	"	"
4. Wychowanie fizyczne	2	"	"

Razem . . 30 godz. tygod.

V.

SZCZEGÓŁOWY PROGRAM NAUKI I METODA PRACY W PEDAGOGJUM.

W ramach powyższego planu studjów obowiązuje w zakładzie szczegółowy program, opracowany przez członków tu-tejszego grona profesorskiego, specjalistów w zakresie poszczególnych przedmiotów nauki. Program nauki, oparty na kilkuletniem doświadczeniu, jest w ten sposób skonstruowany, że w miarę rozwoju danej gałęzi wiedzy umożliwia dokonywanie odpowiednich zmian i uzupełnień, oraz uzgodnienie go z nowymi programami szkoły powszechnej ze względu na praktyczne przygotowanie studentów. Program ten przedstawia się następująco.

1. Filozofja i socjologia.

(Na I roku w 4 godz. tyg.)

Celem wstępu propedeutycznego do filozofji i socjologii jest, poza podniesieniem formalnej kultury umysłowej słuchaczy: a) ukazanie im niektórych pytań filozoficznych (socjologicznych) i sposobów ich rozwiązania oraz opracowanie elementarnych pojęć, bez których ani pewne zagadnienia psychologii, ani niektóre prądy historii wychowania, ani zwłaszcza podstawowe problematy pedagogiki nie byłyby zrozumiałe; b) zaprawienie do samodzielnego i krytycznego czytania tekstów naukowych, a przez to c) przygotowanie do najważniejszej pracy — dalszego kształcenia się po opuszczeniu Zakładu.

Metoda prowadzenia tego kursu polega: 1) na wykładach, połączonych zawsze z 2) pogadankami, które stanowią zarazem i repetytorjum i najczęściej stosowaną formę nauczania, 3) na czytaniu i dyskutowaniu wyjątków z dzieł badaczy («Wypisy filozoficzne» Ajdukiewicza, «Wypisy socjologiczne» Parka-Burgess, «Wprowadzenie do socjologii R. Maunier'a).

Rozkład materiału. Wybrane zagadnienia metodologii.

Różnego typu fakty jako przedmioty nauk. — Powszechniki. — Obserwacja i eksperyment. — Formy rozumowania. — Stosunek wynikania i jego cechy. — Teoria w naukach indukcyjnych: prawa i hipotezy, wyjaśnianie, przewidywanie, sprawdzanie. — Teoria w naukach dedukcyjnych: terminy pierwotne, definicje, aksjomaty, twierdzenia, dowodzenie i określanie, przepisy logiki.

Wybrane zagadnienia teorii poznania.

Stosunek wynikania a stosunek przyczynowy. — Zasada przyczynowości. — Racjonalizm i empiryzm. — Kryterjum pewności: dogmatyzm, sceptycyzm, krytycyzm. — Zagadnienie powszechnej ważności poznania: sensualizm i relatywizm, racjonalizm i obiektywizm. — Źródła a podstawy poznania. — Jak prawdziwość poznania zależy od jego przedmiotu? — Jak prawdziwość poznania zależy od jego skuteczności? — Idealizm i realizm. — Intuicjonizm. — Pragmatyzm.

Wybrane zagadnienia metafizyki.

Problemat bytu i substancji. — Kantowska krytyka pojęcia substancji. — Zagadnienie stawania się: mechanistyczny i teleologiczny obraz świata. — Stosunek Boga do świata. — Zagadnienie stosunku materji do ducha. — Tendencje anty-metafizyczne w nauce i filozofji. — Idealizm i realizm. — Monizm (jego postacie: materjalizm, spirytualizm, panteizm, na przykładach), dualizm, pluralizm. Fenomenalizm, pozytywizm.

Wybrane zagadnienia teorii wartości.

Wartość i norma. Cele i ideały. — Nauki opisowe, wyjaśniające a normatywne. — Wartości etyczne. — Podstawa obowiązującej mocy nakazów etycznych: hetero- i autonomia. — Źródło t. zw. moralności: aprioryzm i empiryzm w etyce. — Etyka materjalna i formalna. Kategoryczny imperatyw Kanta. — Pedagogika, jej strona opisowa i normatywna. — Filozofja i jej zadania. Stosunek filozofji do pedagogiki.

Lektura seminaryjna: wybrane wyjątki z «Wypisów filozoficznych» Ajdukiewicza.

Lektura prywatna: Łukasiewicz «O nauce», Russel «Zagadnienia filozofji», Elzenberg «Etyka Stoików»; nadto wybrane rozprawy z Biblioteczki Filozoficznej, oraz nieczytane na ćwiczeniach wyjątki z Wypisów Ajdukiewicza.

Wybrane zagadnienia z socjologii.

Socjologia jako «fizyka społeczna» Comte'a. — Analiza faktu społecznego. — Klasyfikacja grup społecznych. — Rozbiór grupy społecznej: autorytet, sankcje i struktura grupy. — Jednostka a grupa. — Zbiorowość a społeczeństwo. — Dziedziczność a tradycja. — Czynniki jedności grupy społecznej. — Formy, przyczyny i skutki odosobnienia i styczności społecznej. — Pojęcie socjologiczne środowiska i wychowania. — Siły społeczne. — Opinia publiczna. — Publicystyka a opinia publiczna. — Interesy jako siły społeczne. — Teorie przeobrażeń społecznych. — Osobowość jednostek i grup. — Pojęcie socjologiczne kultury. — Filozofja i nauka w oświeceniu socjologicznem.

Lektura seminaryjna: wybrane rozdziały z R. Maunier'a «Wprowadzenia do socjologii»; wyjątki z «Wprowadzenia do socjologii» Parka i Burgess'a.

Lektura prywatna: wybrane ustępy z B. Suchodolskiego «Idealów kultury» i A. Hertza «Klasyków socjologii»; H. Rowida «Środowisko i jego funkcja wychowawcza».

2. Psychologia pedagogiczna.

(Na I roku w 3 godz. tyg.; na II roku w 2 godz. tyg.).

1. Cel: a) Opanowanie i pogłębienie zasadniczych pojęć z zakresu tej nauki; b) poznanie ważniejszych cech psychicznych dziecka w poszczególnych fazach rozwojowych; c) orjentowanie się w rozpoznawaniu «dojrzałości szkolnej» dzieci, następnie ich poziomu inteligencji oraz ich uzdolnień; d) osiągnięcie pewnej wprawy w analizie psychologicznej problemów wychowawczych i dydaktycznych na tle życia dziecka w szkole i na tle stosunku wychowawcy do wychowanka.

2. Rok. I. Materiał naukowy. Zasadnicze pojęcia wstępne: zjawiska fizyczne i psychiczne na tle konkretnego środowiska. — Podnieta i reakcja. — Sytuacja i zacho-

wanie się. — Środowisko. — Dyspozycje i cechy. — Postępowanie a funkcje systemu nerwowego. — Przeżycia.

Przedmiot badania psychologii empirycznej. — Pojęcie psychologii pedagogicznej i jej zadania. — Ważniejsze metody badania, stosowane w psychologii pedagogicznej.

Główne okresy w rozwoju psychofizycznym dziecka i ich charakterystyka. — O ruchach, potrzebach, dążeniach i instynktach. — Odruchy warunkowe. — Rodzaje instynktów. — Kształcenie i socjalizacja instynktów dziecka.

Jak dziecko postrzega i jak sobie wyobraża przedmioty i zjawiska w otoczeniu. — Postrzeganie całościowe. — Struktura i postać. — Postrzeżenia i wyobrażenia. — Treść struktur psychicznych. — Podział zmysłów i ich funkcje. — Wrażenia czyli czucia. — Stosunek podniety do wrażenia. — Rozwój i kształcenie wrażliwości zmysłowej dziecka. — O rodzajach i cechach postrzeżeń i wyobrażeń dziecka. — O wyobrażeniach ejdetycznych. — Złudzenia i halucynacje. — Zagadnienia dydaktyczne związane z cechami postrzegania rzeczy i zjawisk w poszczególnych fazach rozwojowych dziecka.

Prąd świadomości. — Świadomość i nieświadomość. — Odnowa wyobrażeń. — O kojarzeniu wyobrażeń. — Badania doświadczalne nad reprodukcją i asocjacją. — O cechach asocjacji dziecka. — Znaczenie asocjacji w uczeniu się. — Uczenie się «mechaniczne» a «inteligentne». — Uczenie się metodą «prób i błędów». — Uczenie się przez obserwację, naśladownictwo i przez zabawę. — Uczenie się w świetle psychologii asocjacyjnej i strukturalnej. — O pamięci: pojęcie, formy i funkcje pamięci. — Pamięć a wyobrażenie czasu. — Rodzaje pamięci. — Metody badania pamięci. — Zjawisko zapomnienia i jego przyczyny. — Rozwój pamięci u dzieci i jej kształcenie. — O typach wyobrażeniowych i pamięciowych. — Uwaga: pojęcie i teorie uwagi; cechy uwagi dziecka; metody badania uwagi; typy uwagi; uwaga a uczenie się; rozwój uwagi dziecka i środki jej kształcenia. — Zagadnienie zmęczenia w szkole: przyczyny, objawy i skutki zmęczenia; metody badania zmęczenia; zmęczenie a znużenie i wydajność pracy; stosunek szkoły do problemu zmęczenia.

O wyobraźni i fantazji dzieci: rodzaje fantazji; charakterystyczne cechy fantazji dziecka; badanie fantazji i środki jej kształcenia. — Rola bajki w życiu dziecka. — Ekspresje wyo-

braźni w zachowaniu się dziecka: zabawy, kłamstwo, świadczenia. — O zabawach dzieci: główne teorie zabawy i jej funkcje; cechy i rodzaje zabaw; wychowawcza rola zabaw. — O kłamstwie: pojęcie i źródła kłamstwa; metody badania kłamstwa; motywy i rodzaje kłamstwa; stanowisko wychowawcy wobec kłamstwa dzieci. — Świadczenie dzieci i młodzieży; świadczenie a sugestia; metody badania w psychologii świadczenia. — Typy umysłowe w zeznaniach. — Skarżenie dzieci. — Zagadnienia dydaktyczne w związku z psychologią świadczenia.

Myślenie i światopogląd dziecka szkolnego. — O cechach myślenia dzieci. — Pytania dzieci i ciekawość intelektualna. — Funkcja myślenia a mowa dziecka i jej rozwój. — Zagadnienia dydaktyczne w związku z rozwojem mowy i myślenia dziecka. — O inteligencji i metodach jej badania. — Ocena inteligencji w życiu praktycznym i w szkole. — Pojęcie inteligencji i jej funkcje. — Rozwój inteligencji. — Metody badania inteligencji dzieci. — O testach. — Metryczna skala inteligencji Bineta-Termana. — Metoda przyczyn i skutków Dawida. — O testach kolektywnych. — Testy dojrzałości szkolnej. — Testy wiadomości i zagadnienie egzaminów. — Problem oceny ucznia. — Zagadnienie korelacji. — Poziom inteligencji dzieci a ich środowisko gospodarczo-kulturalne. — Zagadnienia dydaktyczne w związku z wynikami badań inteligencji dzieci.

3. M a t e r i a ł n a u k o w y n a I I r o k. Uczucia. — Analiza funkcji emocjonalnych dziecka. — Świadomość uczuciowa. — Źródła uczuć i ich cechy. — Teoria Ribota, James'a i Langego. — Uczucia proste i złożone. — Nastroje i wzruszenia. — O uczuciach estetycznych i ich rozwoju. — Kształcenie wrażliwości estetycznej dziecka. — Uczucia intelektualne, społeczne, patriotyczne, moralne, religijne i ich kształcenie. — Analiza życia uczuciowego dziecka w poszczególnych fazach rozwojowych. — O zainteresowaniach dzieci i młodzieży. — Pojęcie i teorie zainteresowania. — Geneza zainteresowań. — Ewolucja zainteresowań. — O zainteresowaniach naturalnych i sztucznych. — Rola zainteresowań w nauczaniu i kształceniu.

Zagadnienie indywidualności i osobowości. — Pojęcie indywidualności i osobowości. — Współczynniki osobowości. — Konstytucja organizmu, temperament. — Problem woli jako

współczynnika osobowości. — Akty woli. — Badania doświadczalne procesów woli. — O typach woli i jej kształceniu. — Zagadnienie wolności woli. — Charakter a osobowość. — Zagadnienia charakterologii i typologii.

Metody badania indywidualności dziecka. — Konstrukcja karty indywidualności. — Opracowanie monografii dziecka. — Wolna charakterystyka dziecka.

Psychologia i socjologia klasy szkolnej jako grupy społecznej. — Klasa szkolna a) jako grupa homogeniczna; b) jako grupa heterogeniczna. — Czynniki tworzące klasę. — Struktura klasy. — Funkcje klasy szkolnej i jej dynamika. — «Dusza» klasy szkolnej. — Zmiany w grupie uczniowskiej. — Typy dzieci w grupie szkolnej. — Czynniki rozluźniające grupę uczniowską. — Funkcje nauczyciela w grupie uczniowskiej.

Psychologia nauczyciela-wychowawcy. Analiza uzdolnienia zawodowego wychowawcy. — Metody badania uzdolnień pedagogicznych. — Zagadnienia psychologii międzyindywidualnej w związku z wzajemnym stosunkiem wychowawcy i młodzieży. — Struktura nauczyciela w świadomości dzieci. — Ideał osobowości nauczyciela-wychowawcy. — Ważniejsze kierunki i prądy w psychologii współczesnej. — Zarys rozwoju psychologii pedagogicznej zagranicą i w Polsce.

4. Metoda pracy. W opracowaniu podanego tu programu posługujemy się: a) metodą obserwacji i ćwiczeń, b) metodą seminaryjną, tudzież c) wykładowo-dyskusyjną. Punktem wyjścia w nauczaniu psychologii pedagogicznej jest ujęcie dziecka jako całości i jedności psychofizycznej na tle konkretnego środowiska i z uwzględnieniem poszczególnych faz rozwojowych. Stąd wynika, że analizę faktów i zjawisk psychicznych rozpoczniemy nie od poznania elementów takich, jak wrażenie, uczucie proste, postrzeżenie zmysłowe, ale od obserwacji zachowania się i postępowania osobnika w konkretnej sytuacji życiowej. W łączności z tem wyłoni się potrzeba analizy zarówno objawów «postępowania» jednostki i jej stosunku do różnych czynników w otoczeniu, jak i «sytuacji», która je wywołała i pod wpływem której ono rozwija się w czasie. Jest to ujmowanie całościowe i dynamiczne zjawisk psychicznych. Na skutek analizy konkretnych faktów psychicznych zaznajomi się młodzież następnie z pojęciem «elementów» w psychologii, przyczem zrozumie, że wrażenia,

proste uczucia i postrzeżenia zmysłowe pozostają ze sobą w zależności wzajemnej i w rzeczywistości wyodrębnić ich nie można, z czego wysnuje wniosek, że elementy psychiczne są raczej wytworem naszej refleksji, a nie rzeczywistością konkretną.

W łączności z analizą poszczególnych zjawisk psychicznych ułoży sobie nauczyciel serję odpowiednich ćwiczeń, na podstawie których doprowadzi młodzież do zrozumienia pojęć i praw psychopedagogicznych. Ćwiczenia te obejmują trzy główne grupy: 1) Opis i interpretacja własnych przeżyć, doznanych w konkretnej sytuacji; ćwiczenia te odbywają się metodą introspekcji. 2) Opis i ćwiczenia w interpretacji zachowania się i postępowania dzieci w różnych sytuacjach na podstawie obserwacji i badania metodą testów, ankiety, statystyki i t. p. 3) Opis i interpretacja gromadzonych dokumentów twórczości dziecka, np. rysunków, ulepień, wyrobów z tektury, drzewa lub innych materiałów, wypracowań pisemnych i t. p.

Ćwiczenia z zakresu grupy 2-iej i 3-iej mogą być wykonywane bądź to indywidualnie, bądź też zbiorowo przez zespół złożony z 3—4 studentów. Zwłaszcza ćwiczenia w badaniu «dojrzałości szkolnej» dziecka testami Kaczyńskiej, Winklera lub Manna i w łączności z tem poznawanie swoistych cech dziecka, wstępującego do szkoły, ćwiczenia w badaniu zainteresowań dzieci szkolnych w poszczególnych fazach rozwojowych, poziomu ich inteligencji, zasobu wiadomości zapomocą odpowiednich testów, ćwiczenia w opracowywaniu ankiet, następnie interpretacja i klasyfikacja dokumentów twórczości dziecka, statystyczne i graficzne przedstawienie wyników badań wymaga zorganizowanej pracy zespołowej studentów. Przykłady podobnych ćwiczeń, oraz wskazania metodyczne ich przeprowadzenia znajdzie nauczyciel w różnych publikacjach polskich i obcych. W łączności z ćwiczeniami w zakresie psychologii pedagogicznej wchodzić studenci w bezpośrednią i częstą styczność z dziećmi i na tej drodze gromadzą coraz więcej materiałów, dotyczących zachowania się dziecka w różnych sytuacjach, poziomu jego inteligencji, zasobu jego wiadomości i t. p., co im umożliwia opracowanie monografji dziecka, obserwowanego w ciągu dłuższego, co najmniej kilkumiesięcznego okresu. Umiejętne opracowanie

monografii dziecka stanowi w dużej mierze sprawdzian w ocenie końcowych wyników pracy studenta w zakresie psychologii pedagogicznej, a nadto posiada ważne znaczenie dla jego późniejszej działalności zawodowej. Pod kierunkiem profesora młodzież gromadzi zapiski i materiały, zaznajamia się z metodą i techniką ich porządkowania i klasyfikowania, z konstrukcją arkusza obserwacyjnego i karty indywidualnej ucznia, podejmuje wreszcie próbę opracowania wolnej charakterystyki obserwowanego dziecka.

W I roku studjów przerabia młodzież serję ćwiczeń psychopedagogicznych w łączności z analizą postrzeżeń zmysłowych, procesu kojarzenia, uwagi, pamięci, uczenia się, obserwacji, świadczenia, fantazji, z badaniem kłamstwa, skarg dziecięcych, dojrzałości szkolnej dziecka, poziomu jego inteligencji i t. p. Obiektem ćwiczeń są zarówno przeżycia własne młodzieży, jak i zachowanie się dzieci w różnych sytuacjach. Studenci badają np. intensywność własnej uwagi na podstawie testu Bourdona, podają charakterystykę własnej pamięci, jej zalety i wady, ćwiczą się w notowaniu swoich snów i w ich interpretacji, w opisywaniu przeżyć doznanych podczas lekcji próbnych w szkole ćwiczeń i t. p. Ćwiczenia, związane z obserwacją zachowania się dzieci, stanowią przygotowanie do opracowania monografii dziecka w ciągu II r. studjów. Do monografii dołącza młodzież dokumenty twórczości dziecka, jak rysunki, wypracowania pisemne oraz charakterystyczne opisy zachowania się dziecka w konkretnych sytuacjach, w stosunku do osób, zwierząt, roślin i rzeczy w najbliższym jego otoczeniu. Obok ćwiczeń ważnym środkiem w nauczaniu psychologii pedagogicznej są treściwe referaty o charakterze monograficznym. Opracowują je studenci na podstawie wskazanej książki lub poszczególnych rozdziałów w niej zawartych, na podstawie artykułów i rozpraw w czasopismach naukowych, wreszcie na podstawie materiałów, zgromadzonych przy pomocy testów lub ankiet z uwzględnieniem odnośnej literatury. Nauczyciel udziela im możliwie dokładnych wskazań dotyczących opracowania referatu i jego wygłoszenia na seminarjum. Przed wygłoszeniem należy zawiadomić dany zespół słuchaczy, jaki będzie temat najbliższego referatu, by się wszyscy mogli przygotować do dyskusji i do czynnego udziału w opracowywaniu danej kwestji. Do pogłębienia wiadomości

z dziedziny psychologii pedagogicznej przyczyni się wreszcie wspólne czytanie wybranych rozdziałów z dzieł klasyków, m. in. Abramowskiego, Dawida, Joteyko, Heinricha, Sully'ego, Fouillé'go, Bineta, Le Bon'a, Perez, Dewey'a, James'a, Mc Dougall'a, Lévy-Bruehla, Groosa, Stanley Halla, Sterna, Boveta, Claparède'a, Freuda, Adlera i innych. W tym celu pożądane byłyby «Wypisy z psychologii pedagogicznej» podobne np., jakie istnieją do nauki socjologii w opracowaniu Parka i Burgessa («Wprowadzenie do nauki socjologii»), w zakresie filozofji K. Ajdukiewicza («Główne kierunki filozofji»), wreszcie w zakresie dziejów kultury B. Suchodolskiego (tom I-szy «Ideały a prądy społeczne»; tom II-gi «Kultura i osobowość»).

Podręczniki i lektura. St. Baley: «Zarys psychologii w związku z rozwojem dziecka». Lwów-Warszawa — Tenże: «Psychologia wieku dojrzewania». Lwów-Warszawa 1931. — W. Zienkowski: «Psychologia dzieciństwa». Warszawa 1929. — H. Rowid: «Psychologia pedagogiczna». Kraków 1930. — J. Wł. Dawid: «Inteligencja, wola i zdolność do pracy». — E. Claparède: «Psychologia dziecka i pedagogika eksperymentalna». — Br. Biegeleisen: «Metody statystyczne w psychologii». Lwów-Warszawa 1935. — St. Szuman: «Sztuka dziecka». Warszawa 1927. — J. Piaget: «Mowa i myślenie dziecka». Lwów-Warszawa 1929 — P. Bovet: «Instykt walki». Warszawa 1928. — G. H. Green: «Psychoanaliza w szkole» Warszawa. — Saxby: «Kształcenie postępowania». Warszawa. — M. Librachowa: «Psychologia pedagogiczna w ćwiczeniach». Warszawa 1933. — M. Grzywak-Kaczyńska: «Testy i normy dla użytku szkół powszechnych». Warszawa 1933.

3. Pedagogika ogólna i dydaktyka ogólna.

(4 godz. tyg. na II roku)

A. Pedagogika ogólna. Nauczanie tego przedmiotu w zakładach kształcenia nauczycieli nasuwa poważne trudności, po pierwsze wobec zasadniczych różnic, jakie zachodzą w poglądach teoretyków pedagogiki odnośnie treści i konstrukcji tej nauki, powtórę wobec nieustalonej dotąd terminologii głównych pojęć pedagogicznych. Nowsze dzieła i podręczniki z dziedziny pedagogiki ogólnej wykazują ogromną różnorodność w założeniach, w treści i konstrukcji. Światopogląd danego autora, jego poglądy filozoficzne i społeczno-polityczne wyciskają widoczne piętno na jego dziele. To też ułożenie programu tego przedmiotu nie jest sprawą łatwą, zwłaszcza, że brak dotąd w naszej literaturze odpowiedniego podręcznika,

przystosowanego do potrzeb polskich zakładów kształcenia nauczycieli. Jedyne istniejące w literaturze polskiej o charakterze podręcznikowym dzieło S. Hessena p. t. «Podstawy pedagogiki» stoi na wysokim poziomie naukowym i zawiera nader bogatą treść, ale jako przekład nie uwzględnia z natury rzeczy rozwoju polskiej myśli pedagogicznej, ani problemów związanych z kształceniem nauczycieli szkoły powszechnej w Państwie Polskiem. Atoli jako książka pomocnicza przy nauce pedagogiki dzieło Hessena pobudza młodzież do myślenia, do wysuwania wielu zagadnień i do urobienia sobie jasnych pojęć pedagogicznych, opartych na mocnym gruncie filozoficznym.

1. **Zadania i cele pedagogiki ogólnej.** Nauka ta, badając wychowanie i kształcenie jako funkcję kulturową ducha ludzkiego i życia społecznego, zajmuje się: a) gromadzeniem, opisywaniem i wyjaśnianiem faktów i zjawisk wychowawczych, b) określaniem celów wychowania i ideałów pedagogicznych, c) rozwiązywaniem wyłaniających się wciąż nowych problemów wychowawczych. W rzeczywistości wychowawczej mamy do czynienia z nieskończoną i nieograniczoną dziedziną zjawisk i zagadnień, ponieważ z roku na rok napływają nowe indywidualności wychowanków, jednorazowe i niepowtarzalne, nowe indywidualne zespoły uczniowskie i w łączności z tem oraz w związku z procesem dojrzewania uczniów ulega zmianie struktura duchowa klasy szkolnej. Wyłuszczone powyżej zadania i cele pedagogiki ogólnej dają wytyczne w sprawie programu tego przedmiotu w zakładach kształcenia nauczycieli.

Program pedagogiki ogólnej winien być tak zbudowany, aby w swej strukturze przedstawiał zwartą i harmonijną całość, przenikniętą zarówno w swej podstawie i założeniach, jak i w rozwinięciu poszczególnych pojęć i zagadnień jedną ideą naczelną, któraby stanowiła więź organiczną między wybranymi treściami nauczania tego przedmiotu. Jest to idea «stwarzania się własnego», rozwinięta w genialnej koncepcji filozofii absolutnej Hoene-Wrońskiego, jest to «prawo tworzenia», rządzące zarówno w przyrodzie, w życiu biologicznym, jak i w życiu psychicznym społeczeństwa, a więc mające cechę powszechności. W idei samostwarzania się, w idei twórczości tkwi najgłębsza treść życia duchowego i jego sens

istotny. Z niej wypływa siłą faktu cel wychowania człowieka twórczego, zgodny też z postanowieniami nowej Ustawy o ustroju szkolnictwa z 11 marca 1932 r.; zadaniem tego ustroju jest ułatwienie Państwu «wychowania i kształcenia ogółu na świadomych swych obowiązków (i praw) i twórczych obywateli Rzeczypospolitej». Jednostki takie wychować może szkoła, kierująca się zasadami «pedagogiki twórczej», szkoła, w której stosowane są metody, uwzględniające aktywność i twórczość dziecka.

Na tych zasadach opiera się program pedagogiki ogólnej, ułożony na podstawie kilkuletnich doświadczeń, poczynionych w krakowskim Państwowym Pedagogjum od r. 1928 i w katowickim Instytucie Pedagogicznym od r. 1930.

2. Program ten obejmuje następujące grupy pojęć i problemów:

a) Wprowadzenie do nauki pedagogiki. Pojęcie wychowania jako funkcji społecznej. Wychowanie prymitywne i systematyczne. Pedagogika jako nauka autonomiczna. Nauki pomocnicze pedagogiki. Stosunek pedagogiki: a) do filozofii, b) do socjologii, c) do biologii, d) do psychologii. Podział pedagogiki: a) ze względu na cel wychowania; pedagogika indywidualna i społeczna, b) ze względu na treść; pedagogika normatywna i praktyczna, c) ze względu na metody badania; pedagogika empiryczna i doświadczalna. Metody badania w pedagogice.

b) Cele i normy wychowania. Pojęcie ideału pedagogicznego i celu wychowania. Zależność ideałów pedagogicznych od stosunków społeczno-politycznych, od prądów religijnych i filozoficznych. Cele wychowania na tle pragmatyzmu, intuicjonizmu i personalizmu. Ideały pedagogiczne w filozofii polskiej XIX w. Analiza celów wychowania w dobie obecnej. Analiza głównych zasad i norm wychowawczych. Dobra kulturalne i wartości. Analiza wartości w związku z wychowaniem i nauczaniem.

c) Teoria środowiska wychowawczego. Pojęcie środowiska, w szczególności środowiska wychowawczego. Struktura i funkcje środowiska. Metody badania środowiska wychowawczego. Środowisko wychowawcze a problem dziedziczności. Naśladownictwo i sugestia w związku ze śro-

dowiskiem wychowawczem. Oddziaływanie środowiska na rozwój fizyczny i duchowy dzieci szkolnych, na ich wydajność i postępy w nauce. Związki i zależności między środowiskiem dziecka a jego zainteresowaniami i uzdolnieniami. Współdziałanie wychowawcze domu i szkoły.

d) **Granice wychowania.** Optymizm i pesymizm pedagogiczny. Wychowanie a dziedziczność. Znaczenie eugeniki w wychowaniu. Wychowanie fizyczne a rozwój duchowy dziecka. Zagadnienie selekcji pedagogicznej. Zagadnienie koedukacji.

e) **Wzajemny stosunek wychowawcy i wychowanka.** Styczność bezpośrednia i pośrednia wychowawcy i wychowanka. Zagadnienie typologii nauczyciela i ucznia. Analiza osobowości nauczyciela. Analiza «taktu pedagogicznego». Swoboda i przymus w wychowaniu. Pojęcie autorytetu wychowawczego. Zagadnienie karności w nowym wychowaniu. Teoria kary pedagogicznej. Rozwój i główne formy samorządu uczniowskiego. Sądy koleżeńskie. Socjologia i psychologia klasy szkolnej jako grupy społecznej.

f) **Ważniejsze kierunki w pedagogice współczesnej na tle stosunków społeczno-politycznych i kulturalnych.** Rola państwa w wychowaniu. Stosunek kościoła do wychowania. Pedagogika społeczna i państwowa. Pedagogika osobowości. Pedagogika psychoanalityczna. Pedagogika faszystowska, narodowo-socjalistyczna, sowiecka. Wychowanie państwowo-obywatelskie oraz jego podstawy filozoficzne i socjologiczne. Wychowanie religijne i moralne. Wychowanie estetyczne. Instytucje kulturalne a wychowanie (biblioteki, czytelnie, prasa, muzea, galerie obrazów, teatr, kino, radjo i t. p.). Stosunek jednostki do społeczeństwa w świetle współczesnych kierunków pedagogiki.

B. Dydaktyka ogólna.

Pojęcie i zadania dydaktyki. — Zarys historyczny rozwoju tej nauki.

a) **Analiza procesu kształcenia.** Czynniki w procesie kształcenia: uczeń, wartości kulturalne, osobowość nauczyciela. Pojęcie wartości i kultury. Wykształcenie w różnych epokach kulturalnych. Kształcenie materialne, formalne

i funkcjonalne. Materjalizm i formalizm dydaktyczny. Funkcjonalizm dydaktyczny. Kształcenie wychowawcze. Samokształcenie. Zasady, metody i technika samokształcenia.

b) **Materjał naukowy.** Zasady wyboru materiału naukowego dla szkoły ogólnokształcącej. Programy naukowe i ich rozwój historyczny. Klasyfikacja przedmiotów nauki i ich zadania. Budowa programów. Programy nauki a środowisko.

c) **Metody nauczania.** Indukcja i dedukcja. Analiza i synteza. Główne zasady metodyczne. Zasada poglądowości w nauczaniu i jej rozwój historyczny. O formach nauczania. Organizacja nauczania i technika uczenia się. Technika nauczania zbiorowego a indywidualizowanie. Tok nauki. O stopniach formalnych. Plany lekcyjne. Obrazy i szkice lekcyjne. Problem oceny ucznia.

d) **Współczesne metody nauczania.** Metoda Montessori. Metoda ośrodków zainteresowań (Decroly). Metoda szkoły pracy. Metoda daltońska, projektów, winetkowska i inne. Rola szkół doświadczalnych. Pojęcie szkoły aktywnej i twórczej.

e) **Gromadzenie pomocy naukowych.** Tworzenie «muzeum szkolnego». Wystawy prac uczniowskich. Biblioteka i czytelnia uczniowska. Praca uczniów w szkole i w domu.

f) **Ustrój szkolnictwa.** Ustawa o ustroju szkolnictwa z 11 marca 1932 r. Statut publicznych szkół powszechnych z 21 listopada 1933 r. Stopnie i rodzaje szkół w Polsce. Szkoły powszechne różnego stopnia organizacyjnego. Stosunek szkoły powszechnej do średniej. Koncepcja szkoły jednolitej. Zagadnienie selekcji pedagogicznej. Szkolnictwo specjalne.

g) **Zagadnienie oświaty pozaszkolnej.** Odczyty, wykłady. Uniwersytety ludowe, na wsi i w mieście. Czytelnictwo. Teatr ludowy. Radjo. Kino.

h) **Przygotowanie nauczyciela do zawodu.** Kształcenie nauczycieli w rozwoju historycznym. Stosunki społeczno-kulturalne a system kształcenia nauczycieli. Obecne formy kształcenia nauczycieli. Realizacja idei wyższego kształcenia nauczycieli zagranicą i w Polsce. Praca oświatowo-społeczna nauczyciela. Stosunek nauczyciela do różnych grup społecznych. Dalsze kształcenie nauczyciela. Czasopiśmiennic-

two pedagogiczne w Polsce. Organizacje nauczycielskie. Psychologia nauczyciela i zawodu nauczycielskiego. Ideał nauczyciela-wychowawcy.

3. *Metoda pracy.* W opracowaniu podanego wyżej programu pedagogiki i dydaktyki ogólnej stosujemy metodę seminaryjną i wykładowo-dyskusyjną. Podobnie jak w nauczaniu psychologii pedagogicznej, należy i tu wyzyskać obserwacje studentów, poczynione w czasie zajęć praktycznych w szkole ćwiczeń, kiedy mają możliwość bezpośredniej styczności z dzieckiem. Nasuwające się im wówczas zagadnienia wychowawczo-dydaktyczne oświetlić należy z punktu widzenia teoretycznego i równocześnie rozważyć możliwości ich rozwiązania w pracy szkolnej, tak, by wciąż unaoczniała się ścisła łączność teorii i praktyki pedagogicznej. Na podstawie wskazanych dzieł oraz rozpraw i artykułów, zawartych w naukowych czasopismach pedagogicznych, opracowuje młodzież treściwe referaty, które są podstawą dyskusji na seminarjum pedagogicznym. Wybrane rozdziały z książek są przedmiotem wspólnej lektury, której zadaniem jest przygotowanie młodzieży do samodzielnego i krytycznego korzystania z literatury pedagogicznej. Zarówno referaty, jak i wspólna lektura pozostają w związku z kolejno przerabianymi działami programu i mają na celu ich pogłębienie. Na początku II roku podaje nauczyciel pewną liczbę tematów z zakresu pedagogiki i każdy ze studentów obiera jeden, najbardziej odpowiadający jego zainteresowaniom, celem przygotowania pracy dyplomowej z pedagogiki na podstawie całorocznych studiów.

Podręczniki: Przy opracowaniu podanego tu programu pedagogiki i dydaktyki ogólnej oprzeć się można na następujących dziełach, podręcznikach i czasopismach: J. M. Hoene-Wroński: «Filozofia pedagogii». Lwów—Warszawa 1922. — J. Wł. Dawid: «O duszy nauczycielstwa». Kraków 1912. — Fl. Znaniecki: «Socjologia wychowania». T. I. Warszawa 1928. — J. Dewey: «Moje pedagogiczne Credo». Szkoła i społeczeństwo. Lwów—Warszawa 1929. — E. Durkheim: «Education et sociologie». Paris 1922. — S. Hessen: «Podstawy pedagogiki». Warszawa 1931. — H. Rowid: «Szkoła twórcza». Kraków 1931. — E. Claparède: «Wychowanie funkcjonalne». Lwów — Warszawa 1933. — M. Ziemnowicz: «Problemy wychowania współczesnego». Warszawa 1930. — B. Nawroczyński: «Zasady nauczania». Lwów—Warszawa 1930. — «Encyklopedia Wychowania» i czasopisma pedagogiczne o charakterze naukowym.

Historja wychowania.

(Na roku I i II po 2 godz. tyg.).

1. **Celi zadania historji wychowania.** Historja wychowania «jako historja pewnego zagadnienia społecznego, na którego rozwój wpływają różnorodne czynniki społecznego życia: ustrój polityczny, stan społeczno-gospodarczy, prądy religijno-moralne, oraz prądy umysłowe i rozwój nauk» — ma na celu wytworzenie kultury pedagogicznej i wyrobienie krytycyzmu pedagogicznego słuchaczy.

2. **Metoda nauczania.** Podstawą nauczania tego przedmiotu jest analiza i interpretacja źródeł i stąd opieramy się na «Źródłach do historji wychowania» i na podręczniku «Dzieje wychowania» prof. Kota, przyczem punkt ciężkości pracy przesunie się ku analizie źródeł, podręcznik zaś stanowić będzie nieodłączną pomoc w pracy domowej słuchaczy. Na lekcjach stosuje się metodę dyskusji, dialogów, choć wystrzegać się należy przesadnej heurezy i nie wahać się przed wykładem, zwłaszcza jako wstępem przed lekturą lub ujęciem syntetycznem po analizie pewnej epoki. Takie postawienie sprawy, opierające zrab pracy na analizie źródeł, idzie po linii najnowszych poglądów na nauczanie historji w kierunku rozbudzenia samodzielnej pracy ucznia, co jest istotnym celem wszelkich poczynañ nowoczesnej pedagogiki. Zbliżając ucznia do źródła, czynimy go niejako współuczestnikiem minionych epok, pozwalamy mu śledzić to życie — żeby tak rzec — na gorąco, bezpośrednio, a nie zapomocą przedstawienia z drugiej ręki. Stając wobec źródeł, uczeń nie może się ograniczyć do podstawy biernej, lub, jak to bywa najczęściej przy podręczniku — do mechanicznego przyswojenia sobie treści podręcznika, musi zająć postawę aktywną, musi się nauczyć analizować i rozumieć dane źródło. Stąd konieczność wysiłku umysłowego z jego strony, konieczność pracy samodzielnej. Analizując zaś razem z nauczycielem tekst, uczy się słuchacz z jednej strony poszanowania dla tekstu, to jest dla dóbr kulturalnych, można wzbudzić w nim przy tej sposobności pewien pietyzm wobec książki — z drugiej — drogą odpowiedniej współpracy z nauczycielem budzi się w nim krytycyzm wobec tekstu, będący podstawą wszelkiego naukowego myślenia. Odpowiednio prowadzona interpretacja

Wyd. 1234.
w 1935 r.

tekstów, to niezrównana szkoła budzenia krytycyzmu, precyzyjności i ścisłości w myśleniu.

3. Podział materiału. W pedagogjum lwia część nauki historii wychowania może się oprzeć na interpretacji i lekturze źródeł. Lektura może być:

a) wspólna z nauczycielem, zwłaszcza na początku, dopóki słuchacze nie zaprawią się do samodzielnej analizy;

b) domowa, poczem słuchacze na lekcjach zdają sprawę z przeczytanych tekstów.

Przy użyciu podręczników prof. Kota nic łatwiejszego, jak równolegle z analizą źródeł, jako komentarz i niezbędne wyjaśnienie, zadawać słuchaczom odpowiednie rozdziały z «Dziejów wychowania».

Przy odpowiednim ujęciu można w ciągu dwu lat (2 godz. tyg.) w przybliżeniu materiał wyczerpać. W I. roku opracować należy t. I. «Źródeł», a z «Dziejów wychowania» do Konarskiego. Rok II. ma objąć t. II. «Źródeł» i resztę «Dziejów wychowania» — a o ileby czas pozostał, to obrócić go na ujęcie pewnych wybranych zagadnień, za podstawę biorąc «Skorowidz rzeczowy» «Źródeł» prof. Kota, np. rozwój szkolnictwa elementarnego, rola społeczna nauczyciela, wychowanie dziewcząt w rozwoju historycznym i t. p.

Związek historii wychowania z innemi przedmiotami nauczania: z filozofją i socjologją, z pedagogiką ogólną, częściowo także z psychologją, może oddać poważne korzyści, i tak filozofja, o ile szerzej uwzględniłaby autorów, u których występują jasno tendencje pedagogiczne. Przy nauce pedagogiki materiał historyczno-wychowawczy, stanowiący niekiedy pierwszorzędny substrat rozważań ogólnopedagogicznych, może być przetrawiony, niekiedy uzupełniony, a przedewszystkiem ujęty syntetycznie z nowych punktów widzenia. Dlatego byłoby zewszepochmiar pożądane, by — o ile warunki na to pozwolą — dwa te przedmioty były skupione w ręku jednego nauczyciela. Przy nauce psychologji można i należy się odwoływać do wiadomości historyczno-wychowawczych słuchaczy i zawsze przy omawianiu poszczególnych zagadnień starać się oprzeć na tle ich rozwoju historycznego.

4. Zakres materiału. Mając do czynienia z młodzieżą dorosłą, z ukończoną szkołą średnią, nauczyciel często może — jeśli chodzi o zakres materiału — wyjść poza

«Dzieje wychowania» i dać zdolniejszym słuchaczom referaty sprawozdawcze z opracowań monograficznych, które, w związku z analizą odpowiednich tekstów, stanowić będą pożądane uzupełnienie nauki. Jako przykłady takich opracowań można wymienić:

Jan Ptaśnik: «Obrazki z życia żaków krakowskich w XIV—XVI wieku», Lwów 1930 i H. Barycz: «Historja Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu», 1935 (z książki czwartej). — Stanisław Tync: «Szkolnictwo i wychowanie w Polsce XVI wieku» w «Kulturze staropolskiej» 1932. — Stanisław Kot: «Polska złotego wieku wobec kultury zachodniej» w «Kulturze staropolskiej». Stanisław Kot: «Pierwsza szkoła protestancka w Polsce» (Reformacja w Polsce 1921, I). — Henryk Barycz: «Problem uniwersytecki w Polsce XVI wieku» (Przegląd Współczesny 1931, listopad i grudzień). — Stanisław Lempicki: «Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa», 1921. — Stanisław Kot: «Szkolnictwo parafjalne w Polsce XVI—XVIII w.» (Muzeum, dodatek 8, Lwów 1912). — Antoni Danyś: «Komeński w Polsce» (w «Studjach z dziejów wychowania» 1921). — Ks. Stanisław Bednarski: «Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce» (wybrane rozdziały), 1933. — Władysław Smoleński: «Żywioły zachowawcze i Komisja Edukacji» (w «Pismach Historycznych», II). — Hanna Pohoska: «Sprawa oświaty ludu w dobie Kom. Ed. Nar.», 1925. — Wanda Bobkowska: «Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w początku XIX w.», 1928. — Ludwik Janowski: «W promieniach Wilna i Krzemieńca», 1923. — Jan Kucharzewski «Epoka Paskiewiczowska. Losy oświaty» (wybrane rozdziały), 1914. — Helena Radlińska: «Dzieje oświaty pozaszkolnej» («Encyklopedia Wychowania» I, 1933). — Henryk Barycz: «Dietl w walce o unarodowienie i zreformowanie szkół galicyjskich» (w księdze zbiorowej «Józef Dietl» 1928). — «Nasza walka o szkołę polską» pod redakcją Bogdana Nawroczyńskiego, tomy I, II (wybrane rozprawy). — Ponadto w grupach, w których istnieje duży procent uczniów z województwa śląskiego: Henryk Barycz: «Ślężacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV do XVIII wieku», 1935. — W. Ogrodziński: «Związki duchowe Śląska z Krakowem na przełomie wieków XVIII i XIX», 1935. — L. Musioł: «Dzieje szkół parafjalnych w dawnym dziekanacie pszczyńskim» (wybrane ustępy), 1933. — J. Hulewicz: «Udział Galicji w walce o szkołę polską». W-wa 1934.

Poza «Źródłami» obowiązkową lekturą dla wszystkich słuchaczy powinny być «Powinności nauczyciela» Piramowicza, a dla słuchaczy zdolniejszych, jako uzupełnienie, może wchodzić w rachubę tłumaczenie polskie «Emila» Rousseau'a i tłumaczenie Spencera i Komeńskiego.

5. Sposób ujmowania zagadnień. Zarówno przy analizie tekstów, jak wogóle w całej nauce, nacisk główny położyć należy na związek teorii i praktyki pedagogicznej z podłożem społecznym i kulturalnym danej epoki. Wy-

dobycie tych związków i rozwój naczelných zagadnień pedagogicznych w ciągu wieków — to może i powinno stać się celem nauczania historii wychowania, a nie pamięciowy materiał dat, biografii, szczegółów, który można zredukować do minimum. Równocześnie jednak pilnie baczyć trzeba, by słuchacze umieli czasowo zlokalizować dane zagadnienie, by wystrzegali się komunałów i ogólników. Pewne zagadnienia, przydatne szczególnie dla słuchaczy pedagogium w związku z ich pracą jako nauczycieli szkół powszechnych należałoby specjalnie uwzględnić i może nawet osobno omówić: np. rozwój szkolnictwa elementarnego, rozwój zagadnienia kształcenia nauczycieli i t. d. Można i należy przy omawianiu pewnych zagadnień porównywać je ze stanem współczesnym danej kwestji, bacząc, by uczniowie zrozumieli, że wiele pomysłów współczesnych dawno już zostało wypowiedzianych i ujętych. Historia wychowania należycie traktowana, ma wyrobić zmysł historyczny, ma pomóc słuchaczowi w zorientowaniu się w zawilem powiązaniu spraw pedagogicznych z życiem społecznym. Jak ma go z jednej strony ochronić od pośpiesznego nowinkarstwa pedagogicznego, będącego nieraz wyrazem mody, a nie rzetelnych, istotnych potrzeb społecznych, tak z drugiej strony może go odciągnąć od marazmu i rutyny pedagogicznej.

6. Konieczność specjalnego uwzględnienia polskiej historii wychowania. Wszystkie epoki, traktując mniejwięcej równomiernie — chyba średniowiecze i humanizm trochę pobieżniej — nacisk specjalny należy położyć na znajomość spraw polskich. I tu leżą walory emocjonalne historii wychowania. Ma ona wpoić w słuchaczy kult tradycji pedagogicznej polskiej, ma im wykazać odrębność i swoistość polskiej myśli pedagogicznej. Bez fałszywego patosu drogą spokojnej analizy historycznej może nauczyciel wzbudzić kult dla tradycji pedagogiki polskiej.

7. Uwagi końcowe. W zakresie biblioteki historii wychowania w pedagogium winna objąć: najważniejsze teksty i opracowania monograficzne z zakresu historii wychowania w języku polskim, kilka najważniejszych kompendjów w językach obcych (Barth, Compayré) dostateczną ilość «Źródeł do historii wychowania» prof. Kota.

Jeśli chodzi o nauczyciela historii wychowania w pedagogium, winno się dążyć do tego, by skupiał on historję wy-

chowania i pedagogikę. Jest to połączenie korzystne, powszechnie praktykowane w niemieckich akademjach pedagogicznych i daleko właściwsze, niż np. częste u nas połączenie historii wychowania z psychologią. Gdyby zaś połączenie historii wychowania z pedagogiką nie dało się skutecznie, należy historię wychowania wyodrębnić i oddać w ręce nauczyciela, który specjalizował się w zakresie historii wychowania w swych studiach uniwersyteckich. Wymaganie specjalizacji w zakresie historii wychowania w czasie studiów uniwersyteckich od nauczyciela historii wychowania w pedagogjum winno być bezwzględnie przestrzegane.

Biologia wychowawcza.

(1 godz. tyg. na I roku).

1. **Cel.** Kurs biologii wychowawczej ma na celu wprowadzenie studentów w te działy biologii, które ściślej wiążą się z psychologią i są pomocne przy nauce pedagogiki.

2. **Materiał naukowy.** Po zaznajomieniu słuchaczy z cechami charakterystycznymi organizmu i podkreśleniu różnic, zachodzących między ustrojem żywym a maszyną, następuje podanie zasad nauki o komórce, ze szczególnem uwzględnieniem podziału mitotycznego, koniecznego do zrozumienia mechanizmu dziedziczności. Na przykładzie budowy i funkcji tkanek i narządów wprowadza się słuchaczy w zasady podziału pracy, poczem następuje dokładniejsze omówienie mechanizmów korelacyjnych ustroju, t. j. systemu nerwowego (właściwości systemu nerwowego, drogi nerwowe, odruchy, instynkty, odruchy warunkowe, lokalizacja, praca systemu nerwowego jako całości) i hormonalnego (szczególne podkreślenie wpływu hormonów na psychikę, popędy). Następnie omawiane są biologiczne podstawy uczenia się. Po wyłożeniu zasad rozrodu płciowego i rozwoju zarodkowego poruszona jest dokładniej nauka o dziedziczności (prawa i mechanizm dziedziczenia, rodzaje zmienności, dziedziczenie cech psychicznych, problem dziedziczenia cech nabytych, dziedziczność i środowisko) ze szczególnem uwzględnieniem badań nad dziedziczeniem się cech fizycznych i psychicznych człowieka. Naukę o dziedziczności kończy omówienie typów konstytucyjnych i prób biologicznej analizy osobowości, oraz krótki rys rozwoju szczepowego człowieka.

Podręczniki: Prof. Stefan Szuman i Doc. Stanisław Skowron: «Organizm a życie psychiczne». Warszawa 1934.

Higjena.

(2 godz. tyg. na I roku).

Wstęp. Higjena jako nauka, jej cele i zadania.

a) Anatomja, fizjologia i patologia poszczególnych narządów ciała ludzkiego. Kościec. Skrzywienie kręgosłupa. Pierwsza pomoc przy złamaniach i zwichnięciach kości. Krzywica i jej zwalczanie (odżywianie niemowląt, żłóbki fabryczne, słońce). — *Narządy krwiotwórcze. Krew jako narząd.* Niedokrewność, blednica. Walka z niemi. Wakacje mieszkańców miast. Kolonje dla dzieci szkolnych. — *Mięśnie jako narząd ruchu. Krążenie krwi.* Serce i jego schorzenia wskutek nadmiernej pracy. Zmęczenie i przemęczenie pracą fizyczną. Odpoczynek. Sport jako zagadnienie higieniczne. Gimnastyka dla dzieci chorych w szkole. Wady serca. — *Oddechanie.* Zapobieganie schorzeniom narządu oddechowego. Przeziębienie. Zaczadzenie. Uduszenie. Utonięcie. — *Narząd pokarmowy.* Trawienie pokarmów. Pielęgnowanie zębów i jamy ustnej. Schorzenia żołądka, jelit i wątroby. Zatrucia pokarmowe. — *Przemiana materji w człowieku.* Nerki i gruczoły potowe jako narządy oczyszczające krew. Schorzenia nerek. Dieta oszczędzająca nerki. — *Skóra i jej higjena.* Łaźnie i kąpieliska publiczne. Pasorzytnicze choroby skóry: strupień, świerzb, wszawica, kołtun. — *System nerwowy.* Mózg, nerwy i zmysły. Praca umysłowa i jej higjena. Zmęczenie, znużenie, odpoczynek, sen. — *Wady i schorzenia systemu nerwowego.* Zboczenia i choroby umysłowe, dziedziczne, wrodzone i nabyte (ze szczególnem uwzględnieniem dzieci w wieku szkolnym). Zakłady wychowawcze dla dzieci nienormalnych. Choroby umysłowe a potomstwo.

b) Higjena poszczególnych narządów zmysłowych. Oko. Zaburzenia i wady wzroku. Daleko- i krótkowzroczność. Ucho. Zaburzenia słuchu. Zaburzenia mowy. — *Gruczoły o wewnętrznem wydzielaniu.* — *Narządy rozrodcze i ich higjena.* Higjena rasy. — *Alkoholizm.*

c) *Choroby zakaźne i walka z niemi.* Drobnoustroje chorobotwórcze. Sposoby zakażenia się. Urządzenia ochronne organizmu przeciwko drobnoustrojom chorobotwórczym.

czym. Przeciwdziałanie chorobom zakaźnym. Odosabnianie chorych (szpitale, sanatoria). Dezynfekcja. Leczenie surowicami. Szczepienia ochronne. Wzmacnianie odporności i zmniejszanie wrażliwości na choroby zakaźne. — Ważniejsze choroby zakaźne. Grypa. Odra. Koklusz. Szkarlatyna. Ospa. Błonica. — *Gruźlica (szczegółowo)*. Różne postacie gruźlicy. Uleczalność gruźlicy. Gruźlica jako klęska społeczna. — *Choroby zakaźne przewodu pokarmowego*. Dur brzuszny. Czerwonka. Cholera. Higiena jedzenia i wody w związku z temi schorzeniami. — *Choroby zakaźne przenoszone przez owady*. Dur plamisty, dur powrotny, zimnica (walka z komarem, wszą, pluskwą i muchą). — *Choroby weneryczne*. Wrzód miękkiej. Rzeżączka. Kiła. — Jaglica i walka z nią.

d) *Higiena odżywiania*. Prawa i normy odżywiania. Produkty spożywcze i używki. Przygotowywanie i przechowywanie produktów spożywczych. *Pokarmy mięsne*. Choroby, przenoszące się z mięsem na człowieka. (Włośień. Wągry). Otrucie gnilne i kielbasiane. *Pokarmy roślinne*. Zatrucia pokarmami roślinnymi. Przyprawy i używki. *Witaminy*.

e) *Zjawiska fizyczne w atmosferze*. Temperatura powietrza. Ciśnienie atmosferyczne. Wilgotność powietrza. Ruch powietrza. Zjawiska elektryczne. Usłonecznienie (słońce a gruźlica, krzywica, niedokrwistość i t. d.). — Znaczenie czynników meteorologicznych dla zdrowia. Klimat i aklimatyzacja. Hartowanie dzieci.

Odzienie, obuwie i ich higiena. — *Powietrze*. Skład chemiczny. Powietrze przestrzeni zamkniętych. Zanieczyszczenie gazowe powietrza. Kurz w powietrzu i walka z nim. Drobnoustroje chorobotwórcze w powietrzu. Gazy trujące. Gazy bojowe. Wojna chemiczna.

f) *Mieszkanie*. Ogólna higiena budowlana. Wentylacja mieszkań. Usuwanie odpadków. Kanalizacja.

Woda i jej higiena. Substancje trujące i drobnoustroje chorobotwórcze w wodzie. Zaopatrywanie w wodę. Studnie, wodociągi. Oczyszczanie i odkażanie wody. Wody mineralne i ich znaczenie dla zdrowia.

Ogólna higiena siedzib. Rozmieszczenie i wielkość domów. Nawierzchnia ulic. Parki i zieleńce. Miasta-ogrody.

g) *Higiena szkolna*. Rozwój fizyczny dziecka. Wychowanie fizyczne i sporty. Dziecko w przedszkolu, w szkole,

Higjena wieku szkolnego. Ujemny wpływ szkoły na zdrowie młodzieży. Przeciążenie pracą młodzieży szkolnej. Zmęczenie i znużenie. Zwalczanie przeciążenia nauką. Odpoczynki w ciągu dnia, tygodnia i roku szkolnego. Wakacje zimowe i letnie. Zapobieganie powstawaniu zaburzeń nerwowych i umysłowych u młodzieży szkolnej.

Budynek i urządzenia wewnętrzne szkolne. Ławki. Skrzywienia kręgosłupa i wady postawy u młodzieży szkolnej i ich leczenie. Książki szkolne. Walka z krótkowzrocznością w szkole. Opieka higieniczno-lekarska w szkole. Opieka społeczna na terenie szkoły. Dożywianie dzieci. Świetlice. Kolonje wypoczynkowe i zdrowotne. Higjena interantu.

h) *Higjena przemysłowa. Szkodliwości pracy przemysłowej i walka z nimi. Kurz w zakładach przemysłowych. Szkodliwy wpływ trucizn chemicznych. Choroby zawodowe. Ustawodawstwo przemysłowe. Ochrona pracy młodocianych i kobiet. Czas pracy. Szkodliwość pracy nocnej. Tempo pracy. Urlopy robotnicze. Ubezpieczenia społeczne. Ubezpieczenia chorobowe. Ubezpieczenie od wypadków. Ubezpieczenie na starość.*

Wykłady, połączone z demonstracjami i doświadczeniami, odbywają się w Zakładzie Higjeny U. J. prof. dra W. Gądzikiewicza, dyrektora Zakładu.

Sluchacze zwiedzają: 1) Państwową fabrykę tytoniu w Krakowie. 2) Żłóbek fabryczny przy tejże fabryce. 3) Żłóbek Miejski w Krakowie. 4) Państwowy Zakład badania żywności i przedmiotów użytku. 5) Rzeźnię i chłodnię miejską w Krakowie. 6) Wodociąg krakowski. 7) Przychodnię przeciwgruźliczną. 8) Zakłady sanitarne miejskie w Krakowie. 9) Zakłady czyszczenia miasta Krakowa.

Podręczniki: Prof. Dr. W. Gądzikiewicz: «Podręcznik higjeny ogólnej»; — «Ważniejsze zaburzenia zdrowia w wieku szkolnym i zapobieganie ich powstawaniu». — Prof. Dr. Karaffa-Korbutt: «Zarys higjeny». — Dr Stanisław Kopczyński: «Higjena szkolna».

Metodyka nauczania elementarnego i praktyka pedagogiczna.

(Na I i II roku po 6 godz. tyg.).

Kształcenie zawodowe studentów pedagogiki obejmuje oprócz studiów teoretycznych z zakresu psychologii pedagogicznej, pedagogiki ogólnej i historii wychowania, ćwiczenia

w dziedzinie praktyki pedagogicznej, pozostające w ścisłym związku z teorią pedagogiczną. Stąd też ośrodkiem kształcenia zawodowego w pedagogjum jest szkoła ćwiczeń, gdzie studenci mają możliwość gromadzenia materiałów i doświadczeń bezpośrednio z życia na podstawie obserwacji zachowania się dzieci w różnych sytuacjach i gdzie mogą zastosoować zdobyte wiadomości z zakresu przedmiotów pedagogicznych na terenie praktycznym. Przygotowanie praktyczne obejmuje: a) metodykę nauczania elementarnego, b) ćwiczenia praktyczne w szkole ćwiczeń i w innych instytucjach oświatowo-wychowawczych. Z 6 godzin na I i II roku studjów przypada przeciętnie na ćwiczenia praktyczne po 4 godz., a na metodykę nauczania elementarnego po 2 godz. tygodniowo.

Głównem zadaniem przygotowania praktycznego jest: a) uzdolnienie przyszłych nauczycieli do właściwego ustosunkowania się do dziecka, polegającego na zrozumieniu struktury jego osobowości i uwzględnianiu jego potrzeb i zainteresowań w poszczególnych fazach rozwojowych, na zdolności wczuwania się w «świat dziecka»; b) usprawnienie do umiejętnego rozwiązywania wciąż nowych i coraz bardziej skomplikowanych zagadnień, jakie nasuwają się w działalności wychowawczo-dydaktycznej, związanej ze stopniowem wprowadzeniem uczniów w świat wartości kulturalnych.

Samodzielne i umiejętne rozwiązywanie tych zagadnień warunkuje zarówno rozwinięty w większym stopniu talent pedagogiczny, jak i gruntowniejsza podstawa teoretyczna, która wskazuje kierunek i prawa rozwoju dziecka oraz ostateczny cel wychowania. Talent wychowawczy i rzetelne przygotowanie teoretyczne wskaże przyszłemu nauczycielowi możliwość różnych rozwiązań danego problemu pedagogicznego, zależnie od poziomu umysłowego dziecka, od jego temperamentu, charakteru i typu, zależnie od sytuacji i różnych czynników środowiskowych. W rozwiązywaniu tych zagadnień będzie postępował «metodycznie», będzie przestrzegał zasad poznania naukowego w oparciu o podstawy psychologiczne i teorjopoznawcze. Stąd też stosunek teorji do praktyki pedagogicznej w organizacji studjów nauczycielskich powinien być taki, aby pierwsza miała pewną, chociażby minimalną przewagę nad drugą. Nadmierne bowiem szkolenie praktyczne kryje w so-

bie niebezpieczeństwo «rzemieślniczego», szablonowego ujmowania i rozwiązywania zagadnień wychowawczych i metodycznych, budzi skłonności do szukania gotowych formułek i recept pedagogicznych, co stanowi sprzyjające podłoże, na którym pełni się i rozwija «lenistwo intelektualne». W szkoleniu praktycznem przyszłych nauczycieli trzeba tedy kłaść nacisk na niepowtarzalność zjawisk i sytuacji w dziedzinie wychowania i stale pogłębiać świadomość problematyki pedagogicznej. Na podstawie poznania rzeczywistych sytuacji przedmiotem rozważań mogą być «sytuacje typowe», pewne wzory z zakresu wychowania i nauczania, mniej lub bardziej zbliżone do rzeczywistości, gdzie mamy do czynienia z konkretnym zespołem dzieci na podłożu konkretnego środowiska, różniącym się mniej lub więcej od każdego innego zespołu i środowiska, i stąd nasuwającym konieczność odmiennego rozwiązywania połączonych z tym faktem zagadnień i zadań wychowawczych.

Rok I. Z wyłuszczonych powyżej zadań przygotowania praktycznego i jego charakteru wypływa program metodyki elementarnego nauczania oraz program ćwiczeń praktycznych. Umiejętne i na poziomie współczesnej nauki opracowanie tego programu znajdujemy w publikacji Ministerstwa W. R. i O. P.¹⁾ W obecnych warunkach okaże się potrzeba dokonania pewnych zmian, wynikających z nowej Ustawy o ustroju szkolnictwa z 11 marca 1932 r., tudzież na podstawie nowych obowiązujących programów nauki w szkole powszechnej²⁾. Atoli zasadnicze problemy z zakresu metodyki nauczania elementarnego i praktyki pedagogicznej podane we wspomnianym «Programie», oraz sposób ich ujęcia, omówiony w «regulaminie» i w «uwagach» do programu, stanowić będą i w zmienionych warunkach główny zrąb kształcenia praktycznego studentów pedagogiki.

¹⁾ Program nauki w państwowych seminarjach nauczycielskich. Wyd. II-gie. Warszawa 1926. Str. 242—256.

²⁾ Ministerstwo W. R. i O. P.: Program nauki w publicznych szkołach powszechnych III-go stopnia z polskim językiem nauczania (tymczasowy); Instrukcja dotycząca planów godzin i programów nauki w publicznych szkołach powszechnych w roku szkolnym 1934/35. Lwów 1934. — Statut publicznych szkół powszechnych siedmioletnich. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 14. R. XVI).

Na treść programu metodyki elementarnego nauczania złożą się zatem następujące problemy: zajęcia szkolne dziecka w pierwszych tygodniach jego pobytu w szkole, zagadnienia dotyczące wychowania oraz metodyka poszczególnych przedmiotów nauki i zajęć w szkole powszechnej z uwzględnieniem wszystkich trzech stopni organizacyjnych.

W oparciu o «Program» i «Instrukcję» Ministerstwa, tudzież na podstawie obserwacji słuchaczy, poczynionych w czasie hospitowania w oddziale I-szym, omówione będą następujące zagadnienia: Życie dziecka w domu i przejście do systematycznej i obowiązkowej pracy i nauki w szkole. — Treść zajęć i nauki dzieci w pierwszych tygodniach ich pobytu w szkole. — Czynności nauczyciela związane z organizowaniem karności. — Rozmowy nauczyciela z dziećmi. — Gry i zabawy dzieci. — Opowiadanie bajek i wygłaszanie utworów poetyckich dla dzieci. — Obserwacje dzieci na wycieczkach. — Nauka o rzeczach w otoczeniu. — Samorzutne wypowiedzi dzieci na temat obserwowanych rzeczy i obrazków. — Różne formy ekspresji dziecięcej. — Przedmioty nauki i zajęć dzieci w pierwszych czterech latach nauki w szkole powszechnej. — Analiza programu nauki w oddziale I-szym w związku z hospitowaniem, tudzież lekcjami próbnymi słuchaczy. — Przegląd dawniejszych i współczesnych metod nauki czytania i pisania. — Analiza typowych elementarzy dawniejszych i obecnie używanych. — Tworzenie przez dzieci własnego elementarza pod kierunkiem nauczyciela. — Pojęcia orjentacyjne i liczbowe dzieci. — Analiza programu arytmetyki, rysunku i zajęć praktycznych, śpiewu i ćwiczeń cieleśnych w oddziale I-szym. — Środki i pomoce naukowe przy nauce w oddziale I-szym. — Pisemka dla dzieci najmłodszych.

Powstanie i rozwój «czytanek i wypisów» do nauki języka ojczystego w ujęciu historycznym. — Analiza typowych «wypisów», używanych dawniej i obecnie w szkołach polskich na stopniu elementarnym. — Oparcie nauki języka polskiego, poczynwszy od oddziału II-go, na zbiorze odpowiednio dobranych książeczek, arcydzieł literatury dla dzieci i młodzieży, tudzież na pisemkach i czasopismach dla dzieci i młodzieży. — Poznanie literatury dla dzieci i młodzieży z uwzględnieniem poziomu umysłowego i zainteresowań dzieci w poszczególnych fazach rozwojowych. — Organizowanie biblio-

teki i czytelnici dla dzieci. — Kierowanie czytelnictwem dzieci i młodzieży. — Ćwiczenia w recytacji i inscenizacji. — Wskazania metodyczne, dotyczące czytelnictwa, co i jak czytać należy. — Sztuka cichego czytania. — Zapiski i notatki przy czytaniu. — Stopniowe wyrabianie umiejętności w posługiwaniu się słownikiem i encyklopedją dla dzieci i młodzieży.

Metodyka ćwiczeń pisemnych ze szczególnem uwzględnieniem wolnych wypracowań. — Charakterystyczne cechy stylu dziecięcego. — Ilustrowanie wypracowań uczniowskich. — Nauka ortografii w szkole powszechnej. — Poprawa wypracowań i ich ocena. — Ćwiczenia językowe (gramatyczne) w szkole powszechnej. — Kolejna analiza «programu nauki» poszczególnych przedmiotów i zajęć w oddziałach II, III i IV-tych szkoły powszechnej w ścisłej łączności z hospitowaniem i lekcjami próbnymi słuchaczy. — Zagadnienia koncentracji i korelacji w nauczaniu. — Analiza ważniejszych metod nauczania, stosowanych w szkole współczesnej, m. in. «metody ośrodków zainteresowań», «metody zamierzeń czyli projektów» i «laboratoryjnego planu daltonskiego». — Metodyka gromadzenia środków i pomocy naukowych oraz dokumentów twórczości dziecka. — Tworzenie «muzeum szkolnego».

Rok II. Metodyka nauczania elementarnego w pierwszych czterech latach szkoły powszechnej, wchodząca w zakres programu I-go roku studjów, spoczywa w ręku jednego nauczyciela, który też kieruje praktyką pedagogiczną słuchaczy. W II-gim zaś roku studjów obejmują metodykę przedmiotów nauczania, wchodzących w zakres programu trzech ostatnich oddziałów szkoły powszechnej oraz kierownictwo praktyką pedagogiczną słuchaczy profesorowie-specjaliści. Każdy ze słuchaczy w związku ze swojemi studjami specjalnemi przerabia metodykę wybranych przedmiotów i prowadzi lekcje próbne w V, VI i VII-ym oddziale szkoły powszechnej. Słuchacze grupy polonistycznej mają w tych oddziałach lekcje z literatury i języka polskiego oraz z historii, słuchacze grupy przyrodniczej prowadzą lekcje i ćwiczenia z geografii i przyrodoznawstwa i t. p. Lekcje i ćwiczenia z geografii, przyrody, fizyki i chemii prowadzą słuchacze w pracowniach geograficznych i przyrodniczych, istniejących w miejscowych szkołach powszechnych.

Praktyka pedagogiczna słuchaczy obejmuje następujące formy pracy: a) Hospitowanie lekcji w szkole ćwiczeń i w innych szkołach powszechnych, kolejno w poszczególnych oddziałach, poczynawszy od I-go; b) Lekcje próbne 1-godzinne pod kierunkiem nauczyciela metodyki i w obecności słuchaczy danej grupy; c) Praktykę całodzienną kolejno w pierwszych 4 oddziałach szkoły powszechnej pod kierunkiem danego gospodarza klasy; d) Ćwiczenia w prowadzeniu wycieczek krajoznawczych i przyrodniczych, w organizowaniu gier i zabaw; e) Praktykę conajmniej tygodniową w środowisku rodzinnem słuchacza w okresie feryj wielkanocnych, trwających w pedagogjum dłużej, aniżeli w szkołach powszechnych. Podczas hospitowania słuchacze notują przebieg lekcji oraz swe spostrzeżenia, dotyczące reagowania i zachowania się dzieci. Do każdej lekcji próbnej przygotowują się pisemnie i na podstawie wskazań nauczyciela metodyki opracowują konspekt, zawierający cel lekcji, treść, metodę przeprowadzenia i wykaz potrzebnych pomocy naukowych. W ciągu dwuletnich studjów każdy ze słuchaczy winien przeprowadzić na I-ym roku 5—6 lekcji jednogodzinnych w pierwszych czterech oddziałach, oraz na II-im roku 5—6 lekcji w trzech ostatnich oddziałach z zakresu swych przedmiotów specjalnych i conajmniej 4 lekcje całodziennie. Po hospitacjach i lekcjach próbnych odbywają się pod przewodnictwem nauczyciela metodyki konferencje pedagogiczne, na których przedmiotem obrad jest przebieg samej lekcji, jej plan, uwagi słuchaczy, oraz wyłaniające się w związku z pracą szkolną zagadnienia natury wychowawczej i dydaktycznej, wreszcie ocena lekcji. Zagadnienia te, opracowane w formie referatów, stanowią również przedmiot dyskusji na konferencjach pedagogicznych, podobnie jak i sprawozdania słuchaczy z praktyki, odbytey w środowisku rodzinnem. Z przebiegu każdej konferencji pedagogicznej sporządzają słuchacze kolejno protokół, zawierający treściwy przebieg obrad.

Oprócz tych form praktyki pedagogicznej uwzględnia się nadto zwiedzanie przedszkoli, szkół specjalnych, świetlic, ognisk harcerskich i t. p., a przede wszystkim hospitowanie w szkołach wiejskich niższego stopnia organizacyjnego w najbliższej okolicy.

Ostatecznym celem praktycznego szkolenia studentów

jest rozwinięcie i ugruntowanie tych wszystkich warunków i czynników, które im w przyszłości umożliwią stosowanie «metody intuicyjnej» i «metody twórczej» w działalności wychowawczo-dydaktycznej. Metoda intuicyjna to sposób postępowania nacechowany naturalnością, prostotą i celowością, to ujmowanie istoty rzeczy, ujmowanie całościowe zjawiska z uwzględnieniem jego dynamiki, to samorzutne znajduwanie w danej sytuacji wychowawczej środków najbardziej odpowiednich i prostych — to postępowanie jakgdyby «instynktowe» w dążeniu do celu. Z metodą intuicyjną w wychowaniu wiąże się organicznie «metoda twórcza», uwzględniająca główne zasady nauczania współczesnego, a mianowicie zasady samorzutności (spontaneizmu) i zasadę aktywności w uczeniu się i w pracy dziecka, oraz zasadę dynamizmu w opracowaniu programu nauki w związku ze środowiskiem i otoczeniem dziecka. Stopniowe wypracowanie sobie takiej metody, wymagającej dużego wysiłku duchowego, zależy od dwu głównych czynników: po pierwsze od wrodzonych zawiązków inteligencji, tkwiących w strukturze osobowości nauczyciela i od siły jego talentu pedagogicznego, powtóre od gruntownych podstaw teoretycznych i dłuższych doświadczeń praktycznych, w których intensywnie przeżywał różne sytuacje w rzeczywistości wychowawczej. Metoda intuicyjna i twórcza chroni nauczyciela przed popadnięciem w szablon i rutynę, nasuwa mu natomiast możliwości ciągłego doskonalenia się w zawodzie i zapewnia utrzymanie kontaktu z nauką i życiem.

Metodyka religii rzymsko-katolickiej.

(Na I i II roku po 1 godz. tyg.).

W myśl programu otrzymać mają słuchacze pedagogum odpowiednie przygotowanie do nauczania religii w szkole powszechnej. Rok I przeznaczony jest na wskazanie teoretycznych zasad nauczania religii i religijnego wychowania moralnego, słuchacze zaś II roku prowadzą przygotowane przedtem według otrzymanych wskazówek lekcje z religii i omawiają zagadnienia religijne, rozważając, jak je przedstawić dzieciom szkoły powszechnej, jak je wykorzystać dla celów wychowawczych.

Stąd na I roku słuchacze po omówieniu znaczenia religii w życiu ludzkim, stanowiska prawnego nauki religii

i celu nauki religii zapoznają się z ogólnym programem i obowiązującym programem szczegółowym. Następują zagadnienia takie, jak: a) metody nauczania religii z uwzględnieniem najnowszych zdobyczy na polu dydaktyki i psychologii, b) formy nauczania najlepiej odpowiadające naturze nauki religii, c) pogląd w nauce religii, d) tok i e) ton. Po tych ogólnych zagadnieniach przejść można dopiero do budowy katechezy, która ma prowadzić dzieci do poznania Boga, ukochania Go i wprowadzenia w życie Jego przykazań i omówić tok lekcji z poszczególnych przedmiotów, t. j. katechizmu, biblii, liturgiki i historii kościelnej.

Ponieważ zaś nauka religii musi łączyć teorię z praktyką życia, dlatego nastąpi omówienie zagadnień pedagogiki religijnej i sposobów oddziaływania na moralne urabianie dzieci. Słuchacze wreszcie hospitują i omawiają hospitowane lekcje religii. Stąd zachodzi potrzeba udzielania instrukcji i omawiania odbytych lekcji. Wreszcie przeznaczyć wypadnie kilkanaście lekcji na omówienie trudniejszych zagadnień nauki wiary i obyczajów, a to w tym celu, by rozważyć jaknajlepiej przedstawić je dzieciom i oddziaływać wychowawczo przez nie. Ponieważ zaś młodzież interesuje się zagadnieniami religijnymi i ciągle spotyka się w życiu z różnemi trudnościami — zależnie od pytań nastąpią odpowiednie naukowe wyjaśnienia, oraz wskazanie literatury, prowadzącej do pogłębiania wiadomości w dziedzinie religijnej.

Podręczniki: Ks. Dr Zygmunt Bielawski: «Pedagogika religijno-moralna (katechetyka)», Lwów 1934. — Ks. Dr Wacław Kosiński: «Metodyka nauczania religii czyli katechetyka», Sandomierz 1929. — Ks. Jan Szukalski: «Podręcznik metodyczny do nauki historii biblijnej», Poznań 1928 (2 t. str. 477 i 695).

I. Dział polonistyczny.

A. Język polski.

(2 godz. tygod. na I i II roku).

Cel nauki: 1) Dokładna znajomość opisowo-psychologicznej gramatyki języka współczesnego literackiego; 2) te wiadomości z historycznej gramatyki polskiej, które są niezbędne dla: a) pełnego zrozumienia dzisiejszego systemu gramatycznego, b) dla czytania i objaśniania autorów staropolskich od XVI w. poczynając; 3) najważniejsze wiadomości

z polskiej dialektologii; 4) zasadnicze wiadomości o istocie zjawisk i przebiegów językowych; 5) przygotowanie słuchaczy do umiejętnego traktowania gramatyki w szkole powszechnej.

I rok. I. Głosownia opisowa: Fizyczny, fizjologiczny i psychologiczny czynnik mowy. Transkrypcja fonetyczna. Opis samogłosek. Opis spółgłosek. Łączenie głosek obocznych. Zmiany głosowe kombinatoryczne, wśródwyrazowe. Zgłoska; jej wysokość, siła, iloczyn. Akcent polski.

II. Głosownia funkcjonalna w oświetleniu historycznym. Najważniejsze wymiany samogłoskowe i spółgłoskowe w szeregu etymologicznym i w szeregu fleksyjnym. Przy ich objaśnianiu umiarkowane uwzględnienie odpowiednich historycznych przemian głoskowych.

III. Fleksja. Pojęcie odmienności: wyrazy odmienne i nieodmienne. Budowa fleksyjna wyrazu: części fleksyjne. Deklinacja rzeczownika: pojęcie podstawą podziału. Przegląd końcówek obocznych z objaśnieniami historycznymi. Głosowe zmiany w tematach obocznych. Osobliwości odmiany rzeczowników dzisiejszych z objaśnieniem historycznym. Szczątki liczby podwójnej. Deklinacja zaimkowo-przymiotnikowa w tem samem zasadniczo ujęciu. Historia odmiany polskiego przymiotnika. Deklinacja liczebnika z objaśnieniami historycznymi. Składniki polskiego systemu koniugacyjnego. Dwutematowość form czasownikowych. Podział na gromady fleksyjne z podstawy form czasu teraźniejszego i z podstawy form bezokolicznika. Opis form: czasu teraźniejszego, trybu rozkazującego, imiesłowu przymiotnikowego, imiesłowu przysłówkowego, bezokolicznika; gdzie należy, objaśnienia historyczne. Formy czasu przeszłego i ich historia. Formy: jestem, jesteś i t. d. i ich pochodzenie. Opis form trybu przypuszczającego: czasu przyszłego, strony biernej i zwrotnej.

II rok. IV. Słowotwórstwo. Szereg etymologiczny. Części słowotwórcze: rdzeń, przyrostek, przedrostek. Zrostki złożone. Zrostki żywe i martwe. Budowa wyrazu pojedynczego. Słowotwórcza budowa poszczególnych części mowy. Budowa wyrazu złożonego.

V. Składnia. Zdanie. Rodzaje znaczeniowe zdań. Rodzaje formalne zdań. Budowa zdania pojedynczego: dwuczłonowość, podmiot i orzeczenie; grupy znaczeniowe; określenie i jego rodzaje. Stosunek formalny członów w grupie znacze-

niowej. Ważniejsze funkcje syntaktyczne przypadkowych form rzeczownika. Zdanie złożone. Wzajemny stosunek zdań poje-dynczych w zdaniu złożonym. Zdanie współrzędnie złożone i jego rodzaje. Zdanie podrzędnie złożone. Rodzaje zdań podrzędnych. Równoważniki zdania.

VI. S e m a n t y k a. Znaczenie wyrazu: jego różne ro-dzaje. Zmiana znaczenia i uczuciowej wartości wyrazu. Na-zwy miesięcy, nazwy osobowe, nazwy miejscowości i t. p. jako pokazy zmian znaczenia na tle historyczno-kulturalnem. Wy-razy obce i przyswojone, jako odbicie w języku obcych wpły-wów kulturalnych.

VII. P o d s t a w o w e w i a d o m o ś c i o s t a r o p o l-s z c z y ź n i e. Lektura i rozbiór wybranych pisarzy od wieku XVI. Uwagi o staropolskiej grafice. Przypomnienie, względnie pogłębienie wiadomości z zakresu historii przemian głosowych, form fleksyjnych i znaczeń wyrazów. Ogólne uwagi o zmia-nach historyczno-językowych.

VIII. N a j w a ż n i e j s z e w i a d o m o ś c i z g w a r o-z n a w s t w a. Różnicowanie się języka tej samej epoki w za-leżności od czynników społeczno-kulturalnych. Gwara a język literacki. Na podstawie wybranych tekstów uwydatnić najwy-bitniejsze znamiona gwarowe całego obszaru języka polskiego; jego podział na dzielnice gwarowe.

IX. P s y c h o l o g j a j ę z y k a, w i a d o m o ś c i z j ę-z y k o z n a w s t w a o g ó l n e g o. Psychologiczna podstawa mówienia i rozumienia. Psychologiczne oświetlenie zmian ję-zykowych głosowych, formalnych i znaczeniowych. Czynnik społeczny w rozwoju języka. Składniki intelektualne i afek-tywne w języku. Stanowisko języka polskiego wśród języków słowiańskich i indoeuropejskich. Pojęcie jedności prajęzyko-wej, rozszczepienie i pokrewieństwo języków. Główne okresy rozwojowe polszczyzny. Najważniejsze zabytki języka pol-skiego. Najwybitniejsze prace polskiego językoznawstwa.

Podręczniki: «Biblioteczka Miłośników Języka Polskiego» Nr 1, 4, 5. — K. Nitsch: «Rozbiór Ojczenasza». Kraków 1920. — St. Szober: «Pochodzenie polskiego języka literackiego». Warszawa 1930. — A. Brückner: «Dzieje języka polskiego». Warszawa 1925. — J. Łoś: «Krótka gramatyka historyczna języka polskiego». Lwów 1927. — T. Pizło: «Gramatyka języka polskiego». Wilno 1927. — W. Taszycki: «Najdawniejsze zabytki języka polskiego». Kraków 1927.

B. Nauka literatury polskiej i jej historia.

(4 godz. tyg. na I i II roku).

Cel: 1. Poszerzenie i pogłębienie znajomości literatury polskiej i warunków jej rozwoju w związku z dziejami kultury narodu. — 2. Znajomość literatury dziecięcej i dla młodzieży. — 3. Przygotowanie słuchaczy do umiejętnego traktowania lektury w szkole siedmioklasowej. — 4. Zapoznanie słuchaczy z zasadami badań literackich.

Ś r o d k i. 1. Wykłady w zakresie zagadnień historyczno-literackich, charakteryzujących wybitne okresy literatury i kultury polskiej. — 2. Czytanie i objaśnianie wybranych utworów literatury polskiej, charakterystycznych dla wielkich prądów umysłowych i kulturalnych, ujętych w pewne całości problemowe na obszarze różnych epok; opracowania, pozostające w związku z traktowaniami w ten sposób zagadnieniami. — 3. Referaty sprawozdawcze z literatury naukowej przedmiotu; wypracowania sprawozdawcze z przerobionego materiału; prace samodzielne.

Rok I. P l a n. Krótki rys poetyki. Literatura i jej historia. Metoda badań historyczno-literackich. Scholastyka i przejawy twórczości tego okresu. Humanizm w Polsce. Jan Kochanowski jako wyraziciel prądów epoki w oparciu o najistotniejsze przejawy jego twórczości. Proza polska XVI w. ze szczególnem uwzględnieniem «Kazań Sejmowych» Skargi. Oświecenie w Polsce i twórczość na tle epoki ze szczególnem uwzględnieniem najistotniejszych przejawów twórczości Ignacego Krasickiego. — Romantyzm, jego istota i rozwój na Zachodzie i w Polsce. Najznakomitsi przedstawiciele twórczości literackiej w tym okresie, zarówno na emigracji, jak i w kraju. — Znaczenie powstania listopadowego dla życia i kultury polskiej. — Literatura dziecięca i dla młodzieży do 11-go roku życia.

Rok II. Prądy filozoficzne i literackie około połowy XIX w. Pozytywizm. Stosunki w Polsce. Znaczenie powstania styczniowego. Prasa. Program polskich pozytywistów. Najwybitniejsi przedstawiciele twórczości literackiej w tym okresie z uwzględnieniem przemian w rodzajach i gatunkach literackich. — Należyte podkreślenie postaci dziecięcych i problemów wychowawczych w twórczości tego okresu.

Neoromantyzm (modernizm) zagranicą, jego podstawy i przyczyny rozwoju, kierunki i odcienie. Polski neoromantyzm, teoretycy i propagatorzy. Wybitni pisarze i poeci tego okresu do 1918 r. i ich twórczość w odrodzonej Polsce. — Twórczość legionowa oraz wielkiej wojny. Podkreślenie postaci dziecięcych, twórczość dziecięca.

Ekspresjonizm, futurizm, kubizm, neorealizm, uniwersalizm i inne kierunki i prądy. Najwybitniejsi teoretycy i przedstawiciele wymienionych kierunków twórczości, oraz sztandarowe pisma. Regionaliści (Śląsk...); poeci i pisarze grup społecznych. — Literatura dla młodzieży od 12 r. życia.

Nadto: metodyka nauczania języka polskiego w szkole powszechnej.

Podręczniki i lektura: K. Wojcicki: «Ćwiczenia porównawcze z dziedziny poetyki». Warszawa. — G. Korbut: «Wstęp do literatury polskiej». Warszawa. — J. Kleiner: «Studja z zakresu literatury i filozofji». Warszawa 1925. — K. Wojciechowski: «Uwagi wstępne do badań nad nowszą literaturą polską». Lwów—Warszawa 1926. — T. Grabowski: «Wstęp do nauki literatury». — T. Grabowski: «Krytyka literacka w Polsce w epoce realizmu i modernizmu. Poznań 1934. — Z. Łempicki: «Renesans, oświecenie, romantyzm». Warszawa—Lwów 1923. — St. Łempicki: «Renesans i humanizm w Polsce» (Kultura staropolska, wyd. P. A. U.). — Ign. Chrzanowski: «Literatura Polski Niepodległej». — A. Brückner: «Dzieje kultury polskiej». Kraków 1930—1932. — B. Chlebowski: «Literatura polska 1795—1905». Lwów—Warszawa 1923. — M. Kridl: «Historja literatury polskiej». — Feldman-Kołaczkowski: «Współczesna literatura polska». Kraków 1930. — K. Czachowski: «Obraz współczesnej literatury polskiej». Lwów 1934—1935; — «Dzieje literatury pięknej w Polsce». Wyd. P. A. U. Kraków 1935. — Literatura naukowa bieżąca, omawiająca współczesne zjawiska w twórczości literackiej. — Prócz tego wydania tekstów i ważniejsze opracowania monograficzne.

Historja.

(Na I i II roku po 2 godz. tyg.).

U w a g i w s t ę p n e. Wobec małego wymiaru godzin historii, jak również wobec tego, że historia pojęta jest jako pewnego rodzaju uzupełnienie nauki o literaturze i języku polskim, nie może być mowy o systematycznym przerobieniu kursu historii polskiej, a jedynie o opracowaniu wybranych zagadnień. W wyborze zagadnień rozstrzygać musi kwestja ważności danych zagadnień dla zrozumienia głębszego zja-

wisk historycznych, jak z drugiej strony, użyteczność tych zagadnień dla przyszłego nauczania historii w szkole powszechnej.

Rok I. Kultura oraz ustrój społeczny i polityczny Polski za pierwszych Piastów. Ustrój wsi i miast w Polsce w dobie kolonizacji. Handel w średniowiecznej Polsce. Nauka i sztuka w Polsce w późnym średniowieczu. Rycerstwo. Powstanie polskiego parlamentaryzmu. Sprawa dostępu Polski do morza w średniowieczu i w czasach nowożytnych. Rozwój naszego dziejowego stosunku do Litwy. Ważniejsze zwycięstwa Polski (jako podkład do omówienia organizacji wojska i taktyki w średniowieczu i w czasach nowożytnych). Najważniejsze punkty programu wschodniego Rzpłtej szlacheckiej. Ustrój Rzpłtej szlacheckiej. Życie magnatów i szlachty. Stosunek Polski do Prus.

Z historii powszechnej. Reformacja w Europie. Rewolucja w Anglii. Absolutyzm.

Rok II. Powody upadku Polski. Praca nad naprawą Rzpłtej. Sprawa społeczna na przełomie XVIII i XIX w. w Polsce. Walka o niepodległość: Legjony Dąbrowskiego. Powstanie listopadowe. Powstanie w 1846 i 1848. Powstanie styczniowe. Stosunki pod zaborami po 1863. Powstanie i działalność stronnictw na ziemiach polskich. Sprawa polska w czasie wojny światowej.

Z historii powszechnej. Wielka rewolucja. Przemiany gospodarczo-społeczne w XIX w. Powstanie państw narodowych.

Uwagi o wykonaniu programu. Program zagadnień podanych, uważany jest za program elastyczny i ramowy. Zależnie od zainteresowań słuchaczy i ich przygotowania mogą być pewne zagadnienia omówione szerzej, inne krócej lub nawet pominięte. Przytem wszystkim konieczna jest przynajmniej w zakresie dawnego gimnazjum znajomość historii powszechnej i polskiej. Przerabianie odbywać się może na podstawie referatów uczniów, interpretacji tekstów, wreszcie wykładu uczącego.

Podręczniki: Dla opanowania całości wskazany podręcznik Cz. Nanke: «Historja średniowieczna» i «Historja nowożytna» II. Do pogłębienia wybranych tematów. — Grodecki, Zachorowski, Dąbrowski: *Dzieje Polski średniowiecznej*. Kraków 1926. «Historja

polityczna Polski wyd. Ak. Um. — St. Kutrzeba: «Historja ustroju Polski». Kraków 1931. — M. Kukiel: «Zarys historii wojskowości w Polsce». Kraków 1929. — J. Rutkowski: «Zarys gospodarczych dziejów Polski». Poznań 1923. — A. Brückner: «Dzieje kultury w Polsce».

II. Dział germanistyczny.

Historja literatury niemieckiej i język niemiecki.

(Na I. i II. roku po 6 godz. tyg.).

Cel. Poznanie najważniejszych epok z historii literatury i czołowych przedstawicieli tejże. Wprowadzenie w samodzielne czytanie utworów literatury pięknej i naukowej.

Metoda. Wykładowo-dyskusyjna. Ćwiczenia prowadzone są systemem seminaryjnym.

Rok I. a) *Literatura.* Wiek XVIII. Zweite Blüteperiode. Friedrich Gottlieb Klopstock, Christoph Martin Wieland, Der Göttinger Dichterbund, Gotthold Ephraim Lessing, Johann Gottfried Herder, Sturm- und Drangperiode, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller — z szczególnem uwzględnieniem Goethego i Schillera oraz wpływu tychże poetów na literaturę polską.

Ćwiczenia seminaryjne. Czytanie i objaśnianie czołowych dzieł wymienionych poetów, z szczególnem uwzględnieniem Lessinga, Goethego i Schillera.

Praca domowa w dowolnym wyborze ze szczególnem uwzględnieniem dzieł o charakterze pedagogicznym, jak Lessinga: *Die Erziehung des Menschengeschlechtes*, Herdera: *Briefe zur Beförderung der Humanität*, Goethego: *Wilhelm Meisters Lehr- und Wanderjahre*, Schillera: *Briefe über ästhetische Erziehung des Menschen*.

Jako syntetyczny obraz rozwoju literatury niemieckiej służyć będzie przerobienie historii literatury H. Kluge: *Geschichte der deutschen Nationalliteratur*, aż do w. XVIII.

Jedna praca domowa w związku z pracą seminaryjną domową.

b) *Język.* a) Na podstawie tekstu nowoczesnych autorów pogłębienie wiadomości językowych. Fonetyka, morfologia imienia i czasownika. — b) Ćwiczenia w mówieniu. — c) Referaty i ćwiczenia w tłumaczeniu.

Rok II. a) Literatura. Zweite Blüteperiode. Die Romantik. Blütezeit der Romantik. Ausbreitung und Verfall der Romantik (Die ältere und jüngere Romantik) — ze szczególnem uwzględnieniem idei i prądów wspólnych w literaturze polskiej i niemieckiej. Österreichische Dichter. Nachklänge der Romantik. Die Dichter der Befreiungskriege. Polenlieder. Der poetische Realismus. Der Nationalismus — z uwzględnieniem stosunków polsko-niemieckich (Przybyszewski). Die Neuroromantik. Volkstum und Heimat. Der Expressionismus. Die neue Sachlichkeit. Arbeiterdichter.

Ćwiczenia seminaryjne. Czytanie i analiza dzieł Kleista, Grillparzera, Hebbła.

Praca domowa. Przerobienie dzieł następujących: Powieści Kellera, Storma, Meyera, dzieł G. Hauptmanna. Przerobienie całkowite literatury H. Klugego. Jedna praca domowa w związku z ćwiczeniami seminaryjnymi.

b) Język. Jak w roku I-ym. — Składnia. — Psychologiczne pogłębienie języka. — Pogląd na historyczny rozwój języka. — Wpływ języka niemieckiego na zniekształcenie języka polskiego na Górnym Śląsku.

Dzieje kultury polskiej ¹⁾

(3 godz. na I i II roku studjów).

1. Cele i zadania. Celem jest tu: a) wyrobienie poprawnego władania językiem polskim w słowie i piśmie (ze względu na słuchaczy narodowości niemieckiej) i poznanie głównych zabytków literackich polskich, zwłaszcza tych, które wchodzą w program szkoły powszechnej; b) zapoznanie słu-

¹⁾ Program dziejów kultury polskiej, z pewnemi modyfikacjami obowiązuje też na I roku grupy przyrodniczej i matematycznej, gdzie przedmiotowi temu poświęca się 2 godz. tygodniowo. *Lektura:* oprócz wybranych rozdziałów z «Dziejów kultury polskiej» Al. Brücknera i z III t. wydawnictwa «Polska, jej dzieje i kultura». Pozatem referaty z wybranych rozdziałów «Kultury staropolskiej» (w szczególności Kutrzeby, Bujaka, Dobrowolskiego, Tynca, Komornickiego, Kota, Brücknera); Władysław Łoziński: «Życie polskie w dawnych wiekach»; Smoleński: «Przewrót umysłowy w Polsce XVIII wieku» i wskazane opracowania monograficzne. Za podstawę wspólnej lektury służą wybrane zeszyty wydawnictwa «Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej»; wybrane tomy wydawnictwa «Biblioteka Narodowa» (n. p. Czasy saskie w opracowaniu J. Feldmana).

chaczy z całokształtem kultury narodu, co dla rozszerzenia horyzontów umysłowych przyszłego nauczyciela oraz związania go emocjonalnie z przeszłością kulturalną przedstawia pierwszorzędne znaczenie; c) pogłębienie i utrwalenie wiadomości z historii i literatury polskiej ma uzdolnić słuchaczy do należytego postawienia tych przedmiotów w szkole powszechnej, d) uzdolnienie słuchaczy w kierunku wyzyskania zabytków historycznych w nauczaniu i wychowaniu, w połączeniu ze zwiedzaniem zabytków Krakowa; e) zaznajamianie z dziejami kultury Śląska na tle dziejów kultury polskiej, z uwzględnieniem elementów regionalnych.

2. *Zakres materiału.* Dzieje kultury polskiej obejmują całokształt kultury narodowej, a więc kulturę materialną, duchową i społeczną, a mianowicie: życie gospodarcze, strukturę socjalną, życie religijne, obyczaje, życie umysłowe, życie artystyczne. Nacisk główny spoczywać będzie tu jednak na poznaniu życia literackiego.

3. *Rok I. Program szczegółowy.* *Polska pogańska i słowiańska:* Źródła najstarsze o Słowianach. Stosunek Polski do innych grup słowiańskich. Ustrój społeczny. Życie rodzinne. Mitologia. Pozostałości epoki pogańskiej.

Wczesne średniowiecze. Znaczenie Kościoła i państwa jako dwóch głównych czynników rozwoju kultury średniowiecznej. Ustrój Kościoła. Ruchy religijne. Zakony. Wpływ Kościoła na literaturę, wychowanie i sztukę. Ustrój państwa (stany, władza książęca, wojsko, sądownictwo, gospodarka). Stosunek kultury polskiej wobec sąsiadów północnych i wschodnich.

Późniejsze średniowiecze. Rola kulturalna Kazimierza Wielkiego. Szlachta i duchowieństwo. Husytyzm. Znaczenie miast, cechów. Rola elementów obcych (Niemcy, Żydzi). Poziom życia towarzyskiego i obyczajowego. Literatura i sztuka. Wpływ na Ruś i Litwę. Z literatury: wybór z «Średniowiecznej pieśni religijnej polskiej» (wyd. Biblioteki Narodowej, nr. 65 i «Średniowiecznej poezji świeckiej» (wyd. Biblioteki Narodowej, nr. 60).

Wiek XVI. Warunki rozkwitu kultury wieku złotego. Układ stosunków społecznych i gospodarczych. Antagonizmy stanowe. Podstawy ustroju politycznego. Obyczaj. Życie religijne, reformacja i kontrreformacja. Życie umysłowe, litera-

tura, książka, mecenat kultury, czytelnictwo. Kultura artystyczna. Wpływy obce na Polskę i promieniowanie kultury polskiej na kraje ościennie. Z literatury: wybór z Kochanowskiego, Modrzewskiego, Górnickiego, Skargi.

Wiek XVII. Podstawy ustroju państwa. Sądy cudzoziemców o Polsce. Warstwy społeczne. Obyczaj. Życie religijne: przyczyny i objawy nietolerancji, rola kulturalna arjan polskich. Życie umysłowe: literatura. Ekspansja kulturalna na Wschód (Ukraina, Moskwa, Litwa, Rumunja). Z literatury: Ł. Opałiński «Obrona Polski».

Czasy saskie. Wady ustrojowe państwa. Poziom życia obyczajowego. Upadek życia umysłowego. Próby odrodzenia. Ocena epoki saskiej w świetle współczesnej nauki. Z literatury: lektura wyjątków z «Czasów saskich» (wyd. Biblioteki Narodowej).

Czasy Stanisławowskie. Epoka reform politycznych, społecznych i wychowawczych. Mecenat króla. Sądy obcych. Obyczaj. Rola masonerii. Życie umysłowe: nauka, literatura, sztuka (teatr). Zeświecczenie społeczeństwa jako główny efekt pracy polskiego Oświecenia. Z literatury: Wybór z dzieł Krasickiego i Staszica.

Rok II. Wiek XIX. 1796—1815. Wilno. Krzemieniec. Puławy. Księstwo Warszawskie. Sprawa chłopska. Masoneria. Literatura, nauka, sztuka, teatr. Z literatury: wybór z prozy Jana Śniadeckiego.

Wielka Emigracja. Wytworzenie nowoczesnej ideologii politycznej (prądy demokratyczne i socjalistyczne, teorie konserwatywne). Rozwój literatury. Zmienność i przesuwanie się ośrodków życia kulturalnego jako wynik wciśnięcia ziem polskich w trzy obce organizmy państwowe. W. Ks. Poznańskie w latach 40-ych. Zabór rosyjski po r. 1863. Galicja w erze autonomii. Stosunki socjalne (uwłaszczenie chłopów i powstanie kwestii robotniczej, sprawa kobieca). Położenie gospodarcze (rozwój wielkiego przemysłu w zab. ros., nędza Galicji, stworzenie mieszczaństwa w Poznańskim). Prądy polityczne (orientacja rusofilska, austrofilska), powstanie nowoczesnych kierunków myśli polityczno-społecznej (socjalizm, nacjonalizm, ruchy chłopskie), wysiłki niepodległościowe na przełomie XIX i XX wieku. Życie umysłowe. Z literatury: wybrane zagadnienia z poezji romantycznej dla całego zaś wieku XIX

i XX studja myślicieli polskich na podstawie źródeł B. Suchodolskiego «*Ideale kultury a prądy społeczne*» i «*Kultura i osobowość*». Analiza dziejów powieści polskiej z drugiej połowy XIX i XX w. ze szczególnem uwzględnieniem utworów objętych programem szkoły powszechnej. O gwarze śląskiej i jej stosunku do języka literackiego.

Bibliografia. «*Dzieje kultury polskiej*» Aleksandra Brücknera (wybrane rozdziały). Z wieku XIX wybrane rozdziały z III-go tomu wydawnictwa «*Polska, jej dzieje i kultura od czasów najdawniejszych do chwili obecnej*», zwłaszcza: A. Brückner «*Tło ogólne kultury polskiej w latach 1796—1863*» i wyjątków z III tomu W. Feldmanna «*Dzieje polskiej myśli politycznej*». Wybrane rozdziały wypisów B. Suchodolskiego. — Lektura autorów, obrazujących życie kulturalno-społeczne ludu śląskiego, np. G. Morcinka, Z. Kossak-Szczuckiej i P. Gojawczyńskiej. — Trzaska: «*Gwara i wpływy obce w języku uczniów szkół śląskich*». — Wydawnictwo Instytutu Śląskiego.

III. Dział przyrodniczy.

Mineralogja i geologia wraz z paleontologją.

(Rok I. 2 godz. Rok II. 4 godz. wraz z praktyką).

Cel. Przyswojenie zgodnych z nauką podstawowych wiadomości z mineralogji, geologii i paleontologii. Zaznajomienie z polskimi minerałami, skamielinami i geologją Polski. WYROBIENIE pojęcia o rozwoju ziemi. Zdobycie podstaw do samodzielnej pracy. Przygotowanie do wykonywania praktyki nauczycielskiej.

Środki. Do osiągnięcia tego celu służą: a) wykłady, b) ćwiczenia, c) wycieczki, d) lekcje praktyczne.

I Rok. 1. Mineralogja. Przedmiot i podział mineralogji. Elementarne wiadomości z krystalografji. Powstanie i przeobrażenie minerałów. Systematyka minerałów i mineralogja opisowa. Minerały skalotwórcze. Grupa SiO_2 , grupa skałeni i minerałów, podobnych do skałeni, grupa łyszczyków, grupa minerałów krzemianowo-żelazowo-magnezowych, rudy i minerały poboczne, grupa minerałów wtórnych, grupa minerałów skał osadowych i wreszcie grupa minerałów skał metamorficznych.

2. **Petrografia.** Przedmiot petrografji i jej metody badań. Podział petrografji: Skąły magmowe, magma, zróżnicowanie się magmy, skład chemiczny magmy. Struktura skał ogniowego pochodzenia, formy występowania, cios, metamorfoza skał magmowych. Podział skał magmowych na głębinowe, żyłowe i wylewne. Skąły osadowe, geneza, formy geologiczne skał osadowych, struktura. Podział skał osadowych na skały mechanicznego, organicznego i chemicznego pochodzenia. Skąły metamorficzne, struktura, tekstura, występowanie i podział. Rudy, geneza, występowanie i znaczenie gospodarcze.

3. **Paleontologia.** Przedmiot paleontologii, sposób zachowania skamielin i znaczenie skamielin. Stosunek paleontologii do biologji, geologji, geografji, embriologji i filogenji. Problem wymierania gatunków. Systematyka. Poznanie najważniejszych grup zwierzęcych i roślinnych. Ćwiczenia mineralogiczne, petrograficzne i paleontologiczne. Wycieczki.

II Rok. 1. **Stratygrafia.** Przedmiot geologji historycznej i jej metody badań. Podział. Przegląd najważniejszych er i okresów geologicznych. — Ćwiczenia i wycieczki.

2. **Kartografia geologiczna.** Mapa geologiczna i jej znaczenie. Ćwiczenia w czytaniu map geologicznych: a) terenów o budowie płytowej, b) terenów o budowie synklijinalnej i antyklijinalnej, c) terenów o budowie zrębowej i d) terenów o budowie intensywnie pofałdowanej.

2. **Zarys geologji Polski.** Budowa geologiczna Polski. Podział Polski na jednostki geologiczne wyższego rzędu: 1) antyklinorium karpackie z podrzędnymi jednostkami, jak Tatry, pas Skalek i Karpaty fliszowe, 2) synklinorium perikarpackie, 3) wał metakarpacki, rozpadający się na: a) antyklinorium krakowsko-wieluńskie, b) antyklinorium świętokrzyskie, c) płytę podolsko-wołyńską i wreszcie na d) wał scytyjski; 4. bródza środkowo-polska z wałem bałtyckim. Płody kopalne Polski.

Ochrona przyrody martwej. Ćwiczenia, wycieczki. Lekcje praktyczne w szkole ćwiczeń i w innych szkołach powszechnych w klasach V, VI i VII.

Ćwiczenia odbywają się w Zakładzie geologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Podręczniki: Żelechowski Władysław: «Wstęp do petrografji skał osadowych». Kraków 1925. «Mineralogja i petrografia». Porad-

nik dla samouków. T. V. Warszawa 1925. — Tokarski Julian: «Petrografia», Lwów 1928. — Rozen i Kamecki: «Klucz do oznaczenia minerałów». Warszawa 1908. — Siemiradzki Józef: «Paleontologia». Lwów 1925. — Lilpop: Jerzy: «Roślinność Polski w epokach minionych». Lwów 1929. — Friedberg Wilhelm: «Zasady geologii». Lwów 1925. — Siemiradzki Józef: «Plody kopalne Polski». Lwów 1923.

Geografia ogólna i gospodarcza.

(Na I i II r. po 2 godz. tygodniowo).

I Rok. 1. Geografia ogólna. Elementarne zasady geografii matematycznej. Ziemia. Kształt i wielkość ziemi. Fizyczne własności ziemi. Ruchy ziemi. Ziemia w systemie słonecznym. Skład kuli ziemskiej, atmosfera, skład atmosfery, grubość jej, temperatura, wiatry, opady atmosferyczne, typy klimatów. Hydrosfera, rozmieszczenie lądów i mórz na kuli ziemskiej. Skład wody morskiej, zasolenie wody morskiej, barwa, temperatura, ruchy wody morskiej, morfologia dna morskiego, osady. Jeziora, geneza, temperatura, wahania wód. Wody gruntowe, rzeki. Erozja rzeczna. Litosfera wraz z barysferą. Skład chemiczny, mineralogiczny i petrograficzny skorupy ziemskiej. Ruchy skorupy ziemskiej. Powstawanie gór. Rzeźba powierzchni ziemi. Biosfera, obszar, granice biosfery. Wpływ warunków fizjogeograficznych na świat roślinny, zwierzęcy i człowieka. Walka o przestrzeń i ewolucja. Zbiorowiska roślinne i zwierzęce. Rozmieszczenie geograficzne roślin i zwierząt na kuli ziemskiej. Antropogeografia. Warunki życia. Rozprzestrzenienie i zróżnicowanie rodzaju ludzkiego. Charakterystyczne cechy skupień ludzkich i ich rozwój. Rzut oka na rozszerzanie się horyzontu geograficznego na ziemi.

2. Geografia szczegółowa. Charakterystyka największych państw świata, jak imperjum brytyjskiego, rosyjskiego, japońskiego, francuskiego, włoskiego. Stany Zjednoczone Ameryki Półn. Państwa przyszłości, Argentyna, Brazylja i Chiny. Kraje polarne. Zagadnienia geografii politycznej. Ćwiczenia geograficzne, wycieczki.

II Rok. 1. Geografia gospodarcza ogólna wraz z geografją gospodarczą Polski. 1) Wpływ przyrody na gospodarkę człowieka. Wpływy kosmiczne, ukształtowania pionowego i poziomego ziemi, atmosfery, hydrosfery, fauny i flory. 2) Człowiek czynnikiem gospodarują-

cym. Przystosowanie się człowieka do warunków klimatycznych. Rasy ludzkie, kręgi kulturalne na ziemi, języki, stopnie i rodzaje ludzkiej gospodarki. 3) Geograficzne rozmieszczenie głównych ośrodków wytwarzania dóbr. Spichlerze zbożowe świata, krainy plantacyj, sady owocowe, winnice. Obszary leśne, hodowlane, górnicze i przemysłowe. 4) Wymiana dóbr (handel). 5) Komunikacja lądowa, morska i lotnicza. 6) Krajo-braz i gospodarka ludzka.

2. **Dydaktyka geografji.** Wartość wychowawcza geografji jako przedmiotu nauki szkolnej. Stanowisko geografji w nauce szkolnej. Stosunek nauczyciela geografji do przedmiotu nauczania. Metody pracy szkolnej. Pozaszkolna praca nauczyciela. Koła geograficzno-krajoznawcze. Lektura geograficzna. Pomoce naukowe w geografji. Dydaktyka geografji regionalnej. Nauka o mapie w praktyce szkolnej. Dydaktyka geografji matematyczno-astronomicznej. Dydaktyka klimatologii, hydrosfery, morfologii i biogeografji. Hospitacje i lekcje praktyczne w klasie V, VI i VII szkoły powszechnej. Ćwiczenia i wycieczki geograficzne.

Przy końcu studjów słuchacze wykonywują pracę dyplomową na tematy z zakresu geografji lub przyrody martwej.

Podręczniki: De Martonne E.: «Zarys geografji fizycznej». Lwów 1927. — Srokowski Stanisław: «Geografja gospodarcza ogólna». Warszawa 1934. — Srokowski Stanisław: «Geografja gospodarcza Polski». Warszawa 1933. Lencewicz Stanisław: «Kurs geografji Polski». Warszawa 1922. — Niemcówna Stanisława: Dydaktyka geografji Lwów 1929.

Nauka zoologii.

(I r. 2 godz. II r. 6 godz. wraz z ćwiczeniami i praktyką).

Rok I. Przedmiotem nauki jest zoologja ogólna. Metoda nauczania: wykład, demonstracje, lektura, ćwiczenia i wycieczki. **Materiał** obejmuje: pojęcie organizmu i jego cechy charakterystyczne, naukę o komórce i tkankach, zasadnicze wiadomości o systemach narządów, korelacji (korelacja nerwowa i chemiczna), przemianę materji i energii, krążenie pierwiastków, zasady ekologii i rozród formy rozrodu: rozród wegetatywny i płciowy, rozród u zwierząt i roślin, cechy charakterystyczne rozrodu, opieka nad potomstwem). Równolegle prowadzone wykłady z botaniki ułatwiają porównywanie w ciągu wykładów budowy i czynności komórki zwierzęcej

i roślinnej, tkanek i narządów zwierząt i roślin, umożliwiając też omówienie dokładniejsze przy przemianie materji wzajemnych współzależności między fauną i florą.

W okresie pierwszym przeważa wykład i demonstracja jako forma nauczania. Na demonstracjach słuchacze zapoznają się na podstawie gotowych preparatów z materiałem omawianym poprzednio. W okresie drugim wprowadzona jest lektura obowiązkowa (pewne działy ekologii, rozrodu, opieka nad potomstwem u różnych grup zwierzęcych), jak też i ćwiczenia, na których przerabia się proste doświadczenia fizjologiczne i sporządza się niektóre preparaty. Wycieczki prowadzone wspólnie z botanikiem zaznajamiają z fauną i florą małych zbiorników wód, a materiał zebrany na wycieczkach (owady wodne, ślimaki, robaki) zostaje zużyty do zakładania hodowli. Na czas dużych wakacyj poleca się słuchaczom prowadzenie obserwacji biologicznych w terenie nad pewnemi gatunkami, sporządzanie obszernych notatek i zaznajamianie się z systematyką pospolitszych przedstawicieli owadów, ptaków i ssaków.

Rok II. Materiał obejmuje: dokończenie zoologii ogólnej (rozwój zarodkowy, dziedziczność, ewolucja, geograficzne rozmieszczenie zwierząt ze szczególnem uwzględnieniem zoogeografji Polski, następnie zaś naukę o środowiskach) i zoologję systematyczną. Na zoologję ogólną przeznaczają się 2 g. w okresie pierwszym. Równocześnie wykładana jest zoologja systematyczna (1 g. przez cały rok) i ćwiczenia z zoologii systematycznej (1 g. przez cały rok), przyczem główny nacisk położony jest na grupy zwierzęce omawiane w szkole powszechnej, lub ważne z teoretycznych względów. Kolejno więc przerabia się typy pierwotniaków, jamochłonów, robaków, mięczaków, stawonogów i kręgowców. Prowadzone równolegle ćwiczenia zaznajamiają słuchaczy praktycznie z omawianym materiałem. W okresie drugim poświęcona jest jedna godzina zasadom somatologii człowieka, z uwzględnieniem potrzeb dydaktycznych, i 1 g. referatom studentów ujmującym monograficznie gatunki zwierzęce, omawiane w szkole powszechnej, lub poruszające zagadnienia związane z programem dla szkół powszechnych (nauka o środowiskach, zwierzęta chronione, szkodniki, pasorzyty, wędrowniki zwierząt, przeloty ptaków).

W ciągu II roku studjów słuchacze prowadzą samodziel-

nie lekcje praktyczne w klasach IV, V, VI, VII (1 g. przez cały rok), jedna godzina zaś poświęcona jest omówieniu dyskusyj-nemu przeprowadzonej lekcji. Na tę godzinę przypada też za-znajmianie się z dydaktyką zoologii, łącznie z wprowadzede-niem w przygotowanie pomocy naukowych, zakładanie i pro-wadzenie hodowli i zestawianie prostych doświadczeń, znaj-dujących zastosowanie na terenie szkoły powszechnej. W go-dzinach nieobjętych przepisany program słuchacze odby-wają kurs ochrony przyrody, wypychania ptaków, zakłada-nia akwarjów i terrarijów, a w okresie wiosennym prowadzą samodzielnie obserwacje nad rozwojem płazów (żaba, traszka).

Ćwiczenia odbywają się w Zakładzie biologji U. J.

Podręczniki: Wileczyński: «Biologja». — E. Godlewski: «Embrjologja». — Tołwińska: «Wiadomości z anatomji i fizjologii». — J. Domaniewski: «Podręcznik zoologii». — S. Skowron: «Zarys pasorzytów człowieka».

Nauka botaniki.

(Po 2 godz. na I i II roku).

Cel. a) Znajomość roślin pod względem ich budowy i czynności fizjologicznych; umiejętność przeprowadzenia prostych doświadczeń fizjologicznych oraz posługiwania się lupą i mikroskopem przy badaniu budowy roślin. b) Znajomość systematyki roślin (w ogólniejszym zakresie), oraz umiejętność posługiwania się kluczem do oznaczania roślin. c) Znajomość roślin gospodarskich oraz zasadniczych wskazań w sprawie ich ochrony. d) Znajomość obszarów geograficzno-roślinnych (w ogólnym zarysie), szaty roślinnej Polski, oraz przystosowań roślin do różnych warunków życia.

U w a g a: Program botaniki uwzględnia materiał naukowy w zakresie szkoły powszechnej.

Rok I. Zasadnicze pojęcia z morfologii roślin. (Morfologia korzenia i pędu, kwiat, owoc, nasienie). — Budowa wewnętrzna roślin. (Ćwiczenia mikroskopowe: komórka, tkanka, anatomja korzenia, łodygi i liści). — Czynności fizjologiczne roślin. (Pobieranie wody i substancyj mineralnych, przyswajanie dwutlenku węgla, procesy energetyczne). — Wycieczki i ćwiczenia w oznaczaniu roślin.

Rok II. Przegląd systematyczny roślin w porządku wstępującym. (Na podstawie przykładów typowych roślin ze szcze-gólnem uwzględnieniem roślin, mających znaczenie gospodar-

cze). — Ekologia roślin. (Czynniki atmosferyczne, hydrosferyczne, litosferyczne i biotyczne, społeczności roślinne, zespoły roślin). — Obszary geograficzno-roślinne na ziemi. Szata roślinna Polski. Ochrona roślin. — Wycieczki i ćwiczenia w oznaczaniu roślin.

Ćwiczenia laboratoryjne odbywają się w Zakładzie botanicznym Uniw. Jag.

Ważniejsze podręczniki: W. Szafer i B. Dyakowski: «Zarys botaniki». Lwów 1933. — D. Szymkiewicz: «Botanika». Lwów 1936. — D. Szymkiewicz: «Ekologia roślin». Lwów 1932. — W. Szafer, S. Kulczyński, B. Pawłowski: «Rośliny Polskie». Lwów 1924. — E. Godlewski (sen.): «Myśli przewodnie fizjologii roślin». T. I i II. Wyd. Kasy im. Mianowskiego.

IV. Dział matematyczny.

Matematyka.

(Rok I 6 godz. tyg. Rok II 9 godz. tyg. wraz z praktyką pedagogiczną).

Rok I. Powtórzenie drogą ćwiczeń geometrii elementarnej, trygonometrii i algebry w zakresie szkoły średniej.

Objaśnienie budowy nauki dedukcyjnej. Elementarne wiadomości z logiki matematycznej: zaprzeczenie zdania, wykluczenie, alternatywa zdań (suma logiczna), układ zdań (iloczyn logiczny), równoważność zdań. Kontrapozycja. Prawa de Morgan'a. Sprawdzanie twierdzeń logicznych przy pomocy tabliczki Schrödera. Funkcja propozycjonalna. Opis jednostkowy (deskrypt). Arytmetyka liczb całkowitych (system aksjomatyczny peanowski): dodawanie, odejmowanie, mnożenie, dzielenie, potęgowanie.

Liczyby wymierne jako pary liczb całkowitych. Działania na liczbach wymiernych. Interpretacja geometryczna. Mierzenie odcinków. Dowód istnienia odcinków niewspółmiernych.

Liczyby względne i działania na nich.

Liczyby niewymierne: przekroje według Dedekinda, postulat ciągłości. Działania na liczbach niewymiernych. Stosunek odcinków niewspółmiernych. Wyprostowanie okręgu koła, pole koła. Liczyby rzeczywiste. Odwzorowanie liczb rzeczywistych na osi.

Zbiory skończone i nieskończone. Zbiory przeliczalne. Dowód, iż zbiór liczb rzeczywistych nie jest przeliczalny.

Elementarne wiadomości z teorii liczb: liczyby pierwsze,

rozkład liczby na czynniki pierwsze, wzory na ilość dzielników liczby i sumę dzielników. Największy wspólny dzielnik dwu i więcej liczb. Rozwiązanie w liczbach całkowitych równania $ax + by = c$ i równania Pitagorasa. Kongruencje. Cechy podzielności przez 2, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 13.

Elementarne konstrukcje geometryczne przy pomocy cyrkla i linjału. Wieloboki wypukłe płaskie, suma kątów i ilość przekątni wieloboku płaskiego wypukłego. Teoria równoważności wieloboków płaskich wypukłych. Konstrukcja wieloboków umiarowych. Wielościany umiarowe.

Geometria wykreslna: rzuty Monge'a na dwie płaszczyzny. Rzuty punktu, prostej. Ślady prostej i płaszczyzny. Prosta i płaszczyzna, dwie płaszczyzny, krawędź dwu płaszczyzn. Obroty i kłady. Kąt pomiędzy prostymi, między prostą a płaszczyzną, między płaszczyznami. Rzuty graniastosłupów i ostrosłupów.

Wykład przeplata części geometryczne z arytmetycznymi.

Rok II. 5—6 godzin, średnio, przypada na wykłady i ćwiczenia; 3—4 godzin poświęca się na hospitacje w szkołach powszechnych i lekcje próbne studentów w klasach V, VI i VII szkół powszechnych.

Materiał. Układ współrzędnych Kartezjusza na linii prostej i płaszczyźnie. Równanie linii prostej (ogólne, kierunkowe, odcinkowe, równania parametryczne linii prostej). Dwie i trzy proste na płaszczyźnie. Praktyczne zaznajomienie z wyznacznikami: obliczanie wyznaczników trzeciego i czwartego rzędu. Układ biegunowy na płaszczyźnie. Przejście od układu biegunowego do prostokątnego Kartezjusza i naodwrot.

Równanie elipsy, hiperboli, paraboli.

Ciągi liczbowe: określenie ciągu liczbowego. Ciągi monotoniczne. Określenie granicy ciągu. Jednoznaczność granicy. Ciągi sumowe, różnicowe, iloczynowe, ilorazowe i ich granice. Kres górny zbioru linjowego, niepustego i ograniczonego; kres dolny. Granica ciągu monotonicznego i ograniczonego.

Zbiory linjowe. Otoczenie i sąsiedztwo punktu. Punkt skupienia zbioru. Zbiory zamknięte, gęste, doskonałe i otwarte. Suma zbiorów, iloczyn zbiorów. Przedziały zamknięte i otwarte. Twierdzenie Bolzano-Weierstrass'a (bez dowodu).

Określenie funkcji liczbowej jednej zmiennej. Wykres

funkcji. Granica funkcji w punkcie: określenie Hankela i Cauchy'ego. Ciągłość funkcji w punkcie. Twierdzenia o ciągłości sumy, różnicy, iloczynu i ilorazu funkcji ciągłych. Własności funkcji ciągłej w przedziale zamkniętym (ograniczoność, dosięganie kresu górnego i dolnego, jednostajna ciągłość). Własność Darboux dla funkcji ciągłej.

Określenie pochodnej funkcji. Pochodne sumy, różnicy, ilorazu i iloczynu funkcji. Funkcja złożona, jej ciągłość i pochodna. Odwrócenie funkcji, pochodna funkcji odwróconej. Twierdzenia Rolle'a i Lagrange'a. Badanie przebiegu funkcji. Ekstrema funkcji. Styczna do krzywej. Zastosowania: styczne do koła, elipsy, hiperboli, paraboli. Prędkość jako pochodna.

Funkcje pierwotne. Elementarne metody wyszukiwania funkcji pierwotnych dla funkcji ciągłych. Całka określona. Fundamentalne twierdzenie rachunku całkowego (związek funkcji pierwotnej z całką określoną). Logarytm naturalny i funkcje wykładnicze e^x . Zastosowanie całki określonej do obliczania pól: koła, elipsy, odcinka paraboli, objętości kuli, stożka, walca. Przybliżone obliczanie całek określonych.

Suwak logarytmiczny i działanie na nim.

Procent składany. Kapitalizacja ciągła. Amortyzacja długu. Renty.

Lekcje próbne studentów rozpoczynają się, po zaznajomieniu studentów z programem rachunków i geometrii w kl. V, VI, VII i odbytych hospitacjach, w drugiej połowie września i trwają do końca kwietnia. Słuchacz obowiązany jest przedstawić przed lekcją krótki konspekt lekcji; po każdej lekcji odbywa się jej omówienie. Konferencje polekcyjne są protokołowane.

Podręczniki, z których studenci korzystać mogą: W. Wilkosz: «Arytmetyka liczb całkowitych» — J. Sleszyński: «Teoria dowodu t. I. — S. Zaremba: «Arytmetyka teoretyczna». — S. Banach: «Rachunek różniczkowy i całkowity cz. I i II (niektóre rozdziały). — A. Hoborski: Matematyka wyższa (niektóre rozdziały).

Nauka fizyki i chemji.

(Po 2 godz. tyg. na I i II roku).

Cel: a) podanie wiadomości fizycznych i chemicznych z podkreśleniem ścisłego definjowania zasadniczych pojęć,

w takim stopniu, aby słuchacz miał swobodę w dydaktycznym opracowaniu materiału, którego będzie uczył w szkole powszechnej; b) głębsze wyrobienie poglądu na zjawiska fizyczne i chemiczne; c) praktyczne opanowanie niezbędnych operacji laboratoryjnych.

Metoda. Do osiągnięcia tego celu służą: a) systematyczny wykład całokształtu fizyki w nieco rozszerzonym zakresie szkoły średniej, i omówienie pospolitych zjawisk chemicznych; b) praktyczne ćwiczenia prowadzone częściowo z nauczycielem robót ręcznych; c) referaty z poszczególnych dziedzin; d) samodzielne prowadzenie lekcji z przyrody martwej w wyższych klasach szkoły powszechnej.

Rok I. Materiał. Mechanika. 1) Statyka ciała stałego, ciekłego i gazowego. Masa, ciężar, gęstość, sprężystość, wytrzymałość. Równowaga ciała sztywnego. Równowaga w płynach. Ciśnienie w płynie. Prawo Archimedes'a, prawo Boyle'a. Napięcie powierzchniowe, zjawiska kapilarne. — 2) Substancje w ruchu. Wektor prędkości. Ruchy z prędkością stałą i zmienną. Praca i energia. Ruch obrotowy. Ruch jednostajny po kole. Ruch harmoniczny. Wahadło matematyczne. Moment siły. Moment bezwładności. Prąd płynu: a) nielepkiego (aspiratory), b) lepkiego (wiry). — 3) Powszechna grawitacja i prawa ruchu ciał niebieskich. — 4) Elementy teorii kinetyczno-drobinowej materji. Bieg odkształcenia sprężystego w materji. Rodzaje fal. Nakładanie fal, interferencja. Ton a dźwięk. Szybkość głosu. Rezonans.

Nauka o cieple. 1) Pojęcie temperatury. Własności ciał zależne od temperatury. Termometry. Pojęcie ciepła. Kalorymetrja. Zmiana faz i efekty cieplne związane z nią. — 2) Ciepło jako energia. I i II zasada termodynamiki. Motor termiczny. — 3) Promieniowanie, konwekcja i przewodnictwo cieplne. Zasadnicze wiadomości z meteorologii.

Optyka geometryczna. 1) Bieg promieniowania, prostoliniowość, ugięcie. — 2) Instrumenty optyczne. Zwierciadła, soczewki, oko, lupa, lunety, mikroskop, aparat fotograficzny (zasadnicze wiadomości o fotografii), aparat projekcyjny.

Rok II. Strumień promieniowania i barwa. Natężenie promieniowania. Fotometr. Szybkość rozchodzenia

się promieniowania. Dyspersja. Widmo. Korpukularny i falowy charakter promieniowania. Ugięcie, interferencja, polaryzacja.

Elektryczność. 1) Pole magnetyczne, jego natężenie i potencjał. Pole magnetyczne ziemi. — 2) Pole elektryczne, jego natężenie i potencjał. Pojemność przewodnika. Indukcja elektrostatyczna. Kondensator. — 3) Prąd elektryczny. Źródła, natężenie i potencjał prądu. Prawo Ohma. Pole magnetyczne prądu. Indukcja magnetoelektryczna. Energia prądu elektrycznego. — 4) Przewodnictwo w metalach, roztworach elektrolitów i w gazach. — 5) Radioaktywność. — 6) Dynamomaszyna i motor elektryczny prądu stałego i zmiennego. — 7) Telegraf i telefon. — 8) Elementy radjotechniki. — 9) Elektromagnetyczna teoria światła. Promienie roentgenowskie. — 10) Elementy teorii względności. Masa i energia. Kwanty energii.

Nauka chemji. *Treść:* Powietrze, jego właściwości fizyczne i chemiczne. Utlenianie. Substancje utleniające. Zapalki. Oddechanie. O płomieniu. Świece. Ropa. Węglowodory. Gaz świetlny i jego zastosowanie. Karbid. Acetylen. Spawanie. Odżywianie roślin. Nawozy sztuczne. Syntetyczny amonjak. Syntetyczny kwas azotowy. Odżywianie zwierząt. Białko, tłuszcze, skrobia, cukry. Mleko, kazeina. Klej. Masy plastyczne: galalit, bakelit, trolit. Masło. Margaryna. Sacharyna. Rola żelaza w organizmie. Fermentacja. Wino, miód, piwo, spirytus. Spirytus skażony. Ocet winny. Drożdże. Proch strzelniczy, spłonka. Proch bezdymny. Dynamit. Kollodium. Celuloid. Film. Wełna. Bawełna. Jedwab. Jedwab sztuczny. Wiadomości z garbarstwa. Garbowanie garbnikami naturalnemi. Garbowanie chromowe. Zamsza. Bielenie i farbowanie tkanin. Barwiki bezpośrednie i lakowe. Wapień. Wapno palone i gaszone. Węglan potasu, węglan sodu (soda). Mydło. Woda twarda i miękka. Szkło: potasowe, sodowe. Szkła specjalne. Gлина. Cegła. Zaprawa murarska. Cement. Wyroby garncarskie. Porcelana. Sole srebra. Daggerotypja. Fotografja. Sensybilizatory. Fotografowanie promieniami ultraczerwonymi. Fotografja barwna. Metale. Rudy. Złoto, srebro, platyna. Metody hutnicze, wydzielanie metali z rud. Wielki piec. Żelazolane, stal, żelazo kowalne. Metale szlachetne. Metalurgia cynku. Stopy metaliczne. O niektórych związkach organicznych, jak: alkaloidy, morfina, metan, benzol i t. d.

Zadaniem ćwiczeń praktycznych jest zaznajomienie słuchaczy z konstruowaniem najprostszej aparatury do ćwiczeń i wykonywaniem ćwiczeń i demonstracji przewidzianych programem najwyższych klas szkoły powszechnej.

Literatura polecona: W. Natanson, K. Zakrzewski: Nauka Fizyki tomów 3. — St. Kalinowski: Nauka Fizyki tomów 3 (dla gimnazjów humanistycznych). — P. Henckel u Karl Hahn: Lehrbuch der Physik. Unterstufe A. — P. Henckel u Karl Hahn: Lehrbuch der Physik. Oberstufe A. — Artur Haas: Zasady Fizyki. Biblioteka Wiedzy 18. — Lassar Cohn: Chemja w życiu codziennem. Biblioteka Wiedzy 2. — Stan. Kramsztyk: Doświadczenia fizyczne bez przyrządów. — W. Babulski, M. Jalewski: Ćwiczenia uczniów z zakresu mineralogji i chemji.

Program nauki rysunku.

(Po 2 godz. na wszystkich grupach I i II roku).

Cel. Teoretyczne i praktyczne przygotowanie do realizacji programu nauki rysunku w szkole powszechnej. WYROBIEŃCIE możliwej do osiągnięcia umiejętności rysowania i malowania na papierze i tablicy. Pogłębienie kultury estetycznej.

Rok I. Materiał teoretyczny. Przybory techniczne. Geneza rysunku. Metody uczenia rysunku. Rozwój rysunkowy dzieci: okresy i fazy. Nawiązanie nauki szkolnej do bazgroł dziecięcych. Pojęcie rysunkowego schematu. Tworzenie schematów przez dzieci. Typy rysunkowe dzieci. Warunki tworzenia rysunkowych schematów indywidualnych w szkole. Charakterystyka rysunku z głowy, z pamięci i z wyobraźni na tle programu szkolnego. Tematy interesujące dzieci. Przygotowanie do rysunku z pamięci przy użyciu środków pomocniczych. Stosunek uczącego do rysujących z pamięci. Wyniki. Zastosowanie umianego schematu w rysunku z wyobraźni. Związek między tematami do rysunku z pamięci i z wyobraźni w programie szkolnym. Metoda pracy przy rysunku z wyobraźni.

Prowadzenie nauki rysunku w kierunku wytworzenia rysunkowego schematu pełnego, a następnie schematu typowego. Materiał rysunkowy dla klas I—III, a tematy orjentacyjne w programie. Korelacja rysunku z innymi przedmiotami nauczania w planie nauki. Estetyka rysunku szkolnego (techniki, podpisy, kompozycja, harmonja barwna itd.). Hospitacje lek-

cyj rysunku dowolnego, z pamięci i z wyobraźni w kl. I—III szk. pow. oraz analiza rysunków dziecięcych.

Materiał praktyczny. Opracowanie przy użyciu technik pomocniczych (przewidzianych programem klas I—III szk. pow.), rysunkowego schematu ogólnego postaci ludzkiej w postawie licowej i bocznej i wyrażanie nim ruchu ramion, nóg i tułowia. Schemat kobiety i dziecka w spoczynku i w ruchu. Schematy zwierząt domowych (koń, krowa, pies, kot, koza itd.). Ruchy zwierząt. Schematy kwiatów, drzew, krajobrazu, budowli, sprzętów, narzędzi, środków lokomocji. Rysowanie schematów na tablicy. Zastosowanie opracowanych schematów w ilustracji i w komponowaniu tablic poglądowych dla szk. powsz. W razie możliwości lekcje praktyczne z rysunku pamięciowego i ilustracyjnego w kl. I—III.

Zwiedzanie wystaw sztuki, omawianie kompozycji i harmonii barwnej w obrazach i grafice.

Rok II. Materiał teoretyczny. Pojęcie schematu typowego; jego wartość w nauce rysunku. Warunki tworzenia schematów typowych. Rola wiedzy o przedmiotach, przeznaczonych do syntetycznego rysowania. Rysunek z pamięci i pokazu w kl. III—VI. Metoda pracy na tle programu szk. Harmonia barw w skali tęczowej, czystej i złamanej. Malowanie farbą wodną. Tonacje barw. Rysunek z natury jako synteza formy i barwy. Uogólnianie formy i barwy. Szkicowanie linią i plamą barwną. Systematyka ćwiczeń. Rozwój dziecka w kierunku plastyki rysunkowej. Zaznajamianie z wyrażaniem bryły, skrótów i zjawisk perspektywicznych (perspektywa zbieżna i rzut skośno-równoległy) światłocienia i barwy. Zastosowanie wiadomości i umiejętności w rysowaniu z wyobraźni i w projektowaniu przedmiotów użytkowych. Liternictwo. Wartości estetyczne przedmiotów użytkowych, wnętrz mieszkalnych, architektury zabytkowej i współczesnej, oraz okazów sztuki ludowej.

Materiał praktyczny. Opracowanie formy typowej dla klasy IV—VII na podstawie pokazu i pamięci następujących przedmiotów: Narzędzia (rzemieślnicze), sprzęty, owoce, kwiaty, liście, jarzyny, drzewa, budowle, krajobraz, ptaki, zwierzęta, ludzie (wskazane programem szkoły powsz.).

Metoda pracy: od sylwety do rysowania i kolorowania rysunku. Uwzględnianie różnic walorowych i barwnych, szki-

cowanie linją i plamą opanowanych form w różnych położeniach.

Samodzielne opracowanie syntetycznej formy z natury. Malowanie wprost pendzlem liści, gałązek, owoców itd. w różnych położeniach. Szkicowanie, rysowanie i malowanie brył, zabawek, sprzętów, naczyń itd. z uwzględnieniem skrótów perspektywicznych i światłocienia.

Rysowanie i malowanie z wyobraźni na podstawie wiadomości o przedmiotach, wiedzy o perspektywie linearnej i światłocieniu. Projektowanie przedmiotów użytkowych. Rysowanie i malowanie brył w rzucie równoległym ukośnym, projektowanie afiszów, znaków książkowych itp. oraz napisów w związku z potrzebami szkoły i życia praktycznego. Opracowanie pisma drukowego.

Rysowanie na tablicy.

Lekcje praktyczne z rysunku pamięciowego, pokazu, z natury i z wyobraźni w kl. IV—VII.

Zwiedzanie wystaw bieżących sztuki, omawianie obrazów, rzeźb i okazów sztuki stosowanej. Zwiedzanie Muzeum Etnograficznego.

Literatura: Henryk Policht: «Nauka rysunku», Cz. 1 i 2. — N. Bobieńska: «Ćwiczenia w rysunku przestrzennym». K. Homolacs: «Podręcznik do ćwiczeń zdobniczych». — «Program nauki rysunków dla szkół powszechnych».

Program nauki robót ręcznych.

(Po 2 godz. na wszystkich grupach I i II roku).

Cel. Przygotowanie do realizowania programu zajęć praktycznych w szkole powszechnej. Wykonanie prac dla poznania techniki obrabiania materiałów i konstruowania przedmiotów objętych programem zajęć praktycznych dla szkoły powszechnej i pomocy naukowych. Pogłębienie poczucia dokładności, odpowiedzialności i piękna.

Rok I. Materiał naukowy. Zajęcia praktyczne w szkole powszechnej na tle programu, ich cele, rodzaje, materiał techniczny, narzędzia, użyteczność wyrobów. Poglądy na wartość pracy ręcznej w szkole.

Organizacja pracy w poszczególnych klasach szkoły powszechnej. Wykonanie zabawek z materiałów przewidzianych programem zajęć praktycznych dla klas 1—3 z patyczków,

szyszek, korków, kasztanów, pudełek z papieru, kartonu i tektury w celu poznania możliwości konstrukcyjnych i rozbudzenia pomysłowości. Zaznajomienie z właściwościami i obróbką papieru (oddzieranie, cięcie, klejenie) przy wykonywaniu przedmiotów użytkowych (składanki, torebki, koperty, teczek). Właściwości kartonu, narzędzia i organizacja pracy, rysunek techniczny na materiale. Wyprowadzenie formy przedmiotu z kartonu. Pudełka nakrywane, koszyczki na drzewko, zdobienie, bryły, pudełka zasuwane, zamykane na zakładki, domki, sprzęty. Schematy ruchome ludzi i zwierząt jako pomoc naukowa do rysunku. Szycie notatnika, zeszytu bruljonu, naprawianie i oprawianie książek.

Właściwości tektury. Poznanie techniki: cięcie, nacinanie, załamywanie, oklejanie krawędzi prostych i krzywych oraz powierzchni zewnętrznych i wewnętrznych przedmiotów. Tablice poglądowe, kalendarze, tarcze zegarowe, pudełka na minerały, pudełka zasuwane i nakrywane, teczek, bryły geometryczne (pomoce naukowe). Lekcje praktyczne w kl. 1—3.

Literatura: H. Policht: «Nauka rysunków» Cz. II. — St. Gabriel, J. Mazurek: «Zajęcia praktyczne dziecka», Cz. 1 i 2. — M. Sowiński: «Nauczanie robót», Cz. 1 i 2.

Rok II.¹⁾ Materiał naukowy. W związku z programem zajęć praktycznych kl. IV wykonywanie z klejonki, deszczyny, listew oraz dodatkowych materiałów (druć, szkło, blacha, tektura itd.) różnych przedmiotów użytkowych i zabawek. Poznanie sposobu użycia piłeczki, pilnika, kolca, świdra, młotka, szklaku. Łączenie gwoździ i klejem. Użycie wspornicy i przyrzeni. Wykonanie etykiet, liczmanów, palet na farby, zabawek (mebelki, figurki ludzi, zwierząt, wózki, auta itp.), pudełek, kaset. Malowanie farbą klejową (zabawek), politurowanie palet i kasetek.

Materiał w związku z klasą V. Różne rodzaje piły, ostrzenie, rozwieranie, przerzynanie deski na listwy po linii i obok linii; przerzynanie poprzeczne. Rodzaje drzew i desek, rozpoznawanie stron deski.

Różne rodzaje strugów, ostrzenie noża, osadzanie go w oprawie. Struganie listewek równiaczem, łączenie ich gwoździami lub wrętkami. Wykonanie jednego lub dwu przed-

¹⁾ Uczniowie wykonują roboty warsztatowe, uczennice — roboty kobiece. Przewiduje się wymianę grup dla opracowania materiału kl. 4-tej.

miotów, np. wieszadła do kluczy i ręcznika, skrzynek do hodowania roślin, domku dla ptaków, pułapki na myszy, pudełka na noże, wycieraczki do obuwia, tornistra na książki, wiatrowskazu, gnomonu, modelu pompy ssącej, latawca, łuku i t. d.

W związku z materiałem klasy VI-tej wyprawianie deski (reguła strugania). Łączenie na kołki, czopy, nakładkę, gwoździe i wkrętki. Narzędzia: pily, strugi, dłuta, świdry, młotki, obcęgi, siekiera. Do wykonania nadają się (do wyboru): skrzynka na gwoździe, na szczotki, pudła na śmiecie, stołeczki pod nogi, łopatki, saneczki, wózek i konie dla dzieci, taczki, grabie, klatki dla drobiu i królików, odskocznice, ramy do siatek okiennych, łyżniki, linje, cyrkle, karmniki dla ptaków, model zegara słonecznego, przyrządy miernicze, szopki, turoń, wieniec dożynkowy (część drewniana), części drewniane do szczotek itp. Kalkulacja i zużytkowanie resztek materiału.

W związku z materiałem kl. VII-ej. Łączenie drzewa na wpust, zwidłowanie, styk, wczepy odkryte, zasów. Barwienie i konserwowanie drzewa (politurowanie, malowanie olejne, pokostowanie). Wykonanie wybranego przedmiotu: taca, taborety, szafeczki na narzędzia, na książki, półeczki na książki, linje, cyrkle, rysownice, taczki ogrodowe, saneczki, narty, kątownice, radjoodbiorniki, wiwarja, gabloty, krzesła składane, stojaki do gier, kije hokejowe, drabinki, ule, ramy do obrazów itp., na podstawie własnego projektu rysunkowego.

Z drutu: Cięcie i wyginanie drutu; wykonanie szkieletu bryły geometrycznej lub podstawki do palników itp.

Z blachy: foremki do ciasta, pudełka, decymetry itp. (do wyboru). Poznanie sposobu cięcia, wyginania i łączenia blachy (lutowanie, zakładka).

Lekcje praktyczne w kl. IV—VII.

Literatura: «Program zajęć praktycznych dla szkoły powszechnej». — St. Gabriel i J. Mazurek: «Zajęcia praktyczne dziecka» Cz. 2. — F. Wojnarowicz: «Nauczanie robót z drewna», Cz. 3. — Pietrzykowski: «Nauczanie robót z metalu». — «Praca ręczna w szkole», czasopismo TMRR.

Śpiew.

(Po 2 godz. na wszystkich grupach I i II roku).

Rok I. A) Z a s a d y m u z y k i. a) O muzyce jako sztuce pięknej i pokrewnych sztukach. Podział muzyki. Śpiew jako część muzyki. — b) Pieśń i jej znaczenie w ogólności. Pieśń ludowa. Pieśń w szkole — ćwiczebna i korelacyjna. Podział pieśni korelacyjnych pod względem treści na poszczególne grupy: 1) Pieśni treści religijnej, 2) Pieśni treści historyczno-patriotycznej, 3) Pieśni treści opisowej, 4) Pieśni treści etnograficzno-krajoznawczej. — c) Czynniki należytego śpiewu: słuch muzyczny, oddech prawidłowy, głos ustawiony, jego barwy i rejestry. — d) Zasadnicze elementy muzyki: rytm i dźwięk. Cechy dźwięków. Podział dźwięków na oktawy. Nazwy absolutne i solmizacyjne. Pięciolinia — rozmieszczenie nut. Klucze i ich rodzaje. — e) Rytm. Podział rytmów. Takt i taktowanie. Akcenty regularne w poszczególnych rytmach. Synkopa. Przedtakt. Rytmika tańców polskich i ich podział. Motyw pieśni. Prozodia w pieśni. — f) Wartości nut — pisownia. Sposoby przedłużania. Pauzy. Grupy rytmiczne. — g) Gama i jej historyczny rozwój. Tryby dur i mol. Budowa i charakter obu trybów. Budowa całego tonu. Półtony diatoniczne i chromatyczne. Znaki chromatyczne. Enharmonja dźwięków. — h) Nauka o interwałach czyli odległościach tonalnych i ich przewrotach (w skróceniu). — i) Rozwój gam durowych — krzyżkowych i bemolowych. Koło kwint. Tonacje. — j) Budowa trójdźwięków i ich rodzaje. Tryjada muzyczna. Pozycje. — k) Znaki dynamiczne, tempo i wyraz muzyczny (ekspresja muzyczna).

B) Ć w i c z e n i a. a) Badanie głosu i słuchu, podział na poszczególne głosy chóru mieszanego. Wprowadzenie dźwięków gamy i trójdźwięku I-go stopnia zapomocą fonoplastyki. — b) Czytanie i pisanie wartości i wysokości nut. Pisanie klucza skrzypcowego i basowego. Taktowanie w rytmach prostych. Opracowanie łatwych pieśni w tonacji C-dur. — c) Analiza rytmiczno-słuchowa poznanych pieśni do ósemek włącznie. Dyktaty słuchowe rytmiczne i dźwiękowe. Śpiewanie trójdźwięków I, IV i V-go stopnia ze słuchu. Taktowanie w rytmach złożonych $\frac{3}{4}$ i $\frac{6}{8}$. Rozpoznawanie motywów pieśni. Ćwiczenia w myśleniu muzycznym: śpiewanie w myśli i głośno poszczególnych taktów pieśni z pamięci. Określanie gestem, słowem

lub rysunkiem linii melodyjnej. — d) Wprowadzenie ćwierćnuty z kropką i ósemką i ósemki z kropką i szesnastką. Ćwiczenia w rozpoznawaniu wzrokowym odległości pomiędzy nutami na liniach i polach, i trafianie ich głosem. Tercja duża i kwinta czysta. Sekunda wielka i mała. Dyktaty słuchowe w tych odległościach. — e) Ćwiczenia w pisaniu tonacyj durowych, krzyżykowych i bemolowych. Rozpoznawanie tonacyj w pieśniach. Dalsze ćwiczenia w rozpoznawaniu wzrokowym odległości oktawy, kwarty czystej i trafianie ich głosem. Analiza słuchowa pieśni ćwiczebnych pod względem poznanych odległości. — f) Pisanie triady muzycznej w gamach C-dur, G-dur i F-dur i śpiewanie tych trójdźwięków nazwami solmizacyjnymi i absolutnymi. Rozpoznawanie pozycji pieśni w poszczególnych tonacjach. Opracowanie rytmiczno-solmizacyjne pieśni w tonacji F-dur. Ćwiczenia w trafianiu głosem odległości seksty dużej i septymy małej. — g) Wprowadzenie trójdźwięku molowego I-go stopnia. Ćwiczenia w trafianiu tercji małej i septymy dużej. Analiza zwrokowa i słuchowa tychże odległości w pieśniach. Ćwiczenia dynamiki, znaków ekspresyjnych i zmian tempa. Opracowanie rytmiczno-solmizacyjne pieśni w tonacji F-dur i C-dur. Triole. Rytm $\frac{3}{8}$ i $\frac{6}{8}$.

C) **M e t o d y k a ś p i e w u.** a) Wiadomości ogólne. Cel nauczania. Dotychczasowe programy i metody nauczania śpiewu, a obecnie programem ministerjalnym wprowadzone zmiany. Pieśni podstawą nauki śpiewu. Rozśpiewanie szkoły. Korelacja pieśni z innymi przedmiotami nauczania. Schemat lekcji śpiewu: 1) z pamięci, 2) przy pomocy nut i 3) z nut. Układanie rocznego planu śpiewu i materiału pieśniarskiego na poszczególne klasy. Skala głosu dziecięcego, trudności melodyjne i rytmiczne pieśni. Ćwiczenia pomocnicze. Powtarzanie pieśni i układanie ich w pewne cykle. Inscenizacja pieśni. Teatr samorodny. Sposoby wprowadzenia dwugłosu. Podział na głosy (skala i barwa). Kanony. Chór szkolny. — b) Szczegółowy program na kl. I, II, III i IV-tą wraz z repertuarem pieśniarskim na te klasy. — c) Lekcje pokazowe w kl. I, II, III i IV-tej.

D) **C h ó r m i e s z a n y o g ó l n y** (Rok I i II-gi). a) Pieśni na uroczystość Święta Niepodległości. — b) Pieśni kościelne przygodne i do Matki Boskiej. — c) Kolędy i pieśni zimowe (regionalne). — d) Pieśni o morzu i Kaszubach. — e) Pieśni

na rocznicę śmierci Marszałka Piłsudskiego. — f) Pieśni na Święto Konstytucji 3-go Maja. — Pieśni wiosenne. — h) Pieśni regionalne góralskie i śląskie.

Rok II. A) *Zasady muzyki.* a) Powtórzenie materiału z dotychczas poznanych zasad muzyki. — b) Gama chromatyczna. Gamy przejściowe. Enharmonja gam. — c) Budowa gamy molowej. Rodzaje gam molowych. Nuta charakterystyczna. — Trójdźwięki na wszystkich stopniach gamy molowej harmonicznej. Rozpoznawanie tonacji molowych — cechy charakterystyczne. — d) Tworzenie gam molowych, krzyżykowych i bemolowych. Rozpoznawanie ich w pieśniach. — e) Transpozycja, zboczenie i modulacja. Praktyczne zastosowanie transpozycji w śpiewie i w muzyce instrumentalnej. — f) Melodja, akord. Harmonja skupiona i rozległa. Konsonans i dyssonans (jako objaśnienia). — g) Rodzaje chórów: żeńskie, męskie i mieszane. Partytura głosowa. Literatura chóralna na poszczególne chóry. Deklamacje chóralne. Urządzanie poranków — układ programu. — h) Podział nauki muzyki. Podręczniki. Ogólny pogląd na rozwój muzyki polskiej i powszechnej (szkicowo).

B) *Ćwiczenia.* a) Analiza słuchowo-rytmiczna i dźwiękowa poznanych pieśni (solmizacja ze słuchu). Dyktat melodyjny. Powtórzenie trójdźwięków I, IV i V-go stopnia gam C-dur i F-dur. Opracowanie rytmiczno-solmizacyjne pieśni w tonacji G-dur. — b) Śpiewanie półtonów chromatycznych, utworzonych przez krzyżyki i bemole. Utrwalanie dotychczas poznanych odległości (od primy do oktawy). — c) Śpiewanie gamy molowej pierwotnej, harmonicznej i melodyjnej nazwami solmizacyjnymi i absolutnymi. Śpiewanie triady muzycznej gamy molowej harmonicznej. Solmizacje pieśni w tonacji a-mol. Ćwiczenia w chromatyce, krzyżyki: fis, cis, gis, dis i bemole b, es, as, des. Dyktaty dźwiękowe w chromatyce. Analiza słuchowa pieśni w których występuje chromatyka. Solmizacja ze słuchu znanych pieśni w tonacjach molowych. — d) Solmizacja pieśni w tonacjach a-mol i d-mol. Ćwiczenia w chromatyce (jak poprzednio). Rytm $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$, $\frac{9}{8}$ i $\frac{12}{8}$. Ćwiczenia w kluczu basowym. Kwarta zwiększona i kwinta zmniejszona. — e) Solmizacja pieśni w tonacji e-mol. A-dur i Es-dur. Solmizacja słuchowa pieśni w tonacji c-dur i transponowanie ich do innych tonacji, lub z innych tona-

cyj do C-dur. Przykłady zboczenia i modulacji. — f) Przykłady najprostszej harmonizacji na pieśniach. Próby prowadzenia pieśni czterogłosowych przez poszczególnych uczniów. — g) Układanie programów na uroczystości. Przykłady teatru dziecięcego w szkole.

C) **Metodyka śpiewu.** a) Powtórzenie ogólnych zasad. — b) Prowadzenie lekcji śpiewu przez uczniów w poszczeg. klasach (lekcje całodzienne i osobne) i omawianie tychże. — c) Utrwalanie dotychczas poznanego repertuaru pieśni na kl. I i II-gą przez samodzielne prowadzenie ich przez słuchaczy. — d) Poznanie repertuaru pieśni na kl. III i IV-tą.

D) **Chór mieszany** łącznie z rokiem I.

Podręczniki, z których studenci korzystać mogą: T. Jotejko: «Zasady muzyki». — K. Garbusiński: «Melodje» Cz. II. — K. Hławiczka: «Nauczanie śpiewu w szkole powszechnej». — T. Mayzner: «Jak realizować program śpiewu», Cz. I i II. — Z. Kwieciński: «Samorodny teatr w szkole».

Śpiewniki: Życzkowski: «Pieśni treści historycznej». — «Wybór pieśni» na kl. I, II, III i IV. — Lachman-Hławiczka: «Książka pomocnicza» dla kl. V. — Noskowski: «Śpiewnik dla dzieci» I i II.

Program wychowania fizycznego.

(Po 2 godz. tyg. dla wszystkich grup I i II roku).

(Osobno dla młodzieży męskiej i żeńskiej).

Cel: a) Praktyczne przygotowanie do prowadzenia ćwiczeń cielesnych w szkole powszechnej. b) Osobiste usprawnienie fizyczne kandydatów.

Rok I. 1) **Zagadnienia teoretyczne.** Wybrane działy z historii wychowania fizycznego, ze szczególnem uwzględnieniem organizacji wychowania fizycznego w Polsce współczesnej. — 2) **Istota wychowania fizycznego.** Teoria wychowania fizycznego i dziedziny pokrewne. Cele wychowania fizycznego. Środki wychowania fizycznego. Systemy i metody. Różne rodzaje pracy mięśniowej i jej wpływ na ustrój. Zmęczenie, przemęczenie, zaprawa. Płeć, okresy wieku, wiek fizyczny, indywidualizacja. Podział ćwiczeń cielesnych na: ćwiczenia układu ruchowego, nerwowego, czynności wegetatywnych, ćwiczenia rozrywkowe, rozumowane i użytkowe. 3) **Warunki zdrowotne.** Sale gimnastyczne. Przyrządy gimnastyczne. Boiska. Ubiór ćwiczebny. — 4) **Systematyka:** zasób

materiału ćwiczebnego i wszystkich środków wychowania fizycznego w zakresie szkoły powszechnej: a) systematyka ćwiczeń gimnastycznych; b) systematyka gier i zabaw ruchowych, gier polowych; c) sporty w szkole powszechnej.

2) **Zagadnienia praktyczne:** a) ćwiczenia praktyczne, zaznajamiające z materiałem ćwiczebnym w zakresie pierwszych 4 lat nauczania, t. j. ćwiczenia gimnastyczne, gry i zabawy ruchowe oraz łyżwiarstwo; b) hospitacje w szkole ćwiczeń w zakresie pierwszych 4 lat nauczania; c) korelacja z robotami ręcznymi w zakresie sporządzania i konserwacji przyborów gimnastycznych.

3) **Zagadnienia osobistej kultury fizycznej:** ćwiczenia praktyczne, zmierzające do wyrobienia osobistej sprawności fizycznej młodzieży.

Rok II. 1) **Zagadnienia teoretyczne:** dydaktyka i metodyka nauczania: a) ćwiczenia gimnastyczne: tok lekcyjny i jego szczegółowa analiza, umiejętność dostosowywania ćwiczeń cielesnych do wieku i płci dzieci, oraz umiejętność stopniowania i przystosowania do różnych warunków pracy w szkole powszechnej; b) gry i zabawy ruchowe, gry polowe; c) sporty i wycieczki.

Zaznajamianie z programem Ministerstwa W. R. i O. P. Plan pracy; nauczyciel; rozkazodawstwo; zasadnicze błędy ćwiczących, unikanie i usuwanie tychże. Organizowanie w szkole prac wychowawczych w zakresie ćwiczeń cielesnych: zabaw, gier, sportów i wycieczek oraz organizacyj szkolnych, jak gromady zuchów i drużyny harcerskie, (w programie których uwzględniono zagadnienia, wiążące się z wychowaniem fizycznym).

Rola i istota harcerstwa w życiu szkoły.

Poznanie i omawianie bibliografji z dziedziny wychowania fizycznego.

2) **Zagadnienia praktyczne:** a) ćwiczenia praktyczne, przyswajające młodzieży materiał ćwiczebnny szkoły powszechnej wszystkich lat nauczania: ćwiczenia gimnastyczne, gry i zabawy ruchowe, gry polowe, pływanie, narciarstwo, saneczkowanie oraz wycieczki szkolne. b) Praktyka pedagogiczna: ćwiczenia w metodycznem prowadzeniu lekcyj gimnastyki oraz gier i zabaw ruchowych. Układanie toków lekcyj-

nych pod kierunkiem nauczyciela. Hospitacje. Omawianie odbytych lekcji.

3) Zagadnienia osobistej kultury fizycznej: ćwiczenia praktyczne, zmierzające do wyrobienia osobistej sprawności fizycznej młodzieży.

Bibliografia: Björkstén: «Gimnastyka kobiet» część I i II. — Germanówna: «Gimnastyka w szkole powszechnej». «Gry i zabawy w szkole powszechnej». — M. Krawczyk: «Realizacja programu w szkole powszechnej». — E. Piasecki: «Dzieje wychowania fizycznego — Teoria wychowania fizycznego — Gry i zabawy». — Sikorski: «Gimnastyka cz. I i II podręcznik metodyczny — Wychowanie fizyczne w szkole powszechnej». — Skierczyński i Krawczykowski: «Zabawy i gry ruchowe». — J. G. Thulin: «Gimnastyka dla małych dzieci». — Z. Wyrobek: «Harcerz w polu» — «Vade mecum». — Czaśopisma: «Wychowanie fizyczne» —

*
*
*

Realizowanie podanego tu programu nauki przy pomocy umiejętnych metod ułatwiają zbiory naukowe i pracownie, w których się odbywają ćwiczenia. Pomocą w pracy studentów jest biblioteka pedagogium, licząca obecnie ponad 5000 dzieł, przeważnie w języku polskim, nadto w języku francuskim, niemieckim i angielskim, oraz czytelnia czasopism naukowych. Pedagogjum prenumeruje wydawnictwa: *Encyklopedia Wychowania, Świat i Życie, Niepodległość, Polski Słownik Biograficzny, Wielka Przyroda Ilustrowana, Życie Zwierząt*, nadto czasopisma, jak: *Nowa Książka, Oświata i Wychowanie, Chowanna, Kultura i Wychowanie, Wychowanie Fizyczne, Kwartalnik Filozoficzny, Kwartalnik Psychologiczny, Polskie Archiwum Psychologii, Pamiętnik Literacki, Polonista, Kwartalnik Historyczny, Przegląd Współczesny, Wszechświat, Fizyka i Chemja w Szkole, Przegląd Geograficzny, Higijena Szkolna, Praca Ręczna w Szkole*. W r. szkolnym 1935/36 ilość wypożyczonych książek wynosiła 3320, przeciętnie na jedną osobę wypada 16 książek. Oprócz tego słuchacze pedagogjum korzystają z Biblioteki Jagiellońskiej i z Centralnej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego. W przygotowaniu się do lekcji

i ćwiczeń w szkołach powszechnych pomocną jest podręczna biblioteka metodyczna, obejmująca ministerjalne programy nauki w szkołach powszechnych, zbiór podręczników dla szkół, oraz ważniejsze książki o charakterze metodycznym i czasopisma dla dzieci. Celowi temu służy też zbiór środków i pomocy naukowych.

Praktyka pedagogiczna studentów odbywa się w szkole ćwiczeń państwowego pedagogjum, oraz w zastępczych szkołach ćwiczeń, a mianowicie w szkołach powszechnych im. Jana Kochanowskiego, im. Zbigniewa Oleśnickiego i im. św. Florjana. Słuchacze grupy przyrodniczej i matematycznej mają lekcje i ćwiczenia w pracowni przyrodniczej i geograficznej szkoły im. św. Florjana, słuchacze zaś grupy germanistycznej chodzą na praktykę pedagogiczną w zakresie języka niemieckiego do prywatnej szkoły ewangelickiej i do niższych klas gimnazjum im. Nowodworskiego oraz gimnazjum im. J. Kochanowskiego.

Ćwiczenia w zakresie przyrody żywej i martwej mają studenci pedagogjum w pracowniach Uniwersytetu Jagiellońskiego, a mianowicie z biologii w Zakładzie biologiczno-embriologicznym prof. dra E. Godlewskiego, z botaniki w Studium Rolniczym U. J. prof. dra K. Roupperta, z mineralogii w Zakładzie Geologii prof. dra J. Nowaka, z higieny w Zakładzie Higieny U. J. prof. dra W. Gądzikiewicza. W pedagogjum istnieje pracownia robót ręcznych i zajęć praktycznych.

Metoda pracy w pedagogjum, omówiona już szerzej w związku z programem nauki, ma przeważnie charakter seminaryjny i laboratoryjny. Obok ćwiczeń seminaryjnych odbywają się też wykłady, o ile tego wymagają pewne działy z zakresu poszczególnych przedmiotów. Wykłady z niektórych przedmiotów odbywają się w grupach połączonych, ćwiczenia zaś seminaryjne i laboratoryjne w grupach mniejszych, liczących 15—25 osób.

Kontrola postępów i wyników pracy studentów w zakresie programu nauki jest bardzo ścisła. Po zaznajomieniu się z wiadomościami wstępnymi i metodologią danego przedmiotu, otrzymują uczniowie odpowiednie tematy do wypracowania, tudzież wskazówki bibliograficzne. Słuchacze mają obowiązek pracować systematycznie i przygotowywać się sumiennie do każdego seminarjum na podstawie wskazanych książek

i rozpraw w czasopismach naukowych. Z reguły po każdym okresie trymestralnym składają słuchacze egzamin kolokwjalny, który może być ustny lub pisemny. W zakresie przyrody, rysunków i robót ręcznych egzamin ten zastępują częściowo wykonane prace i ćwiczenia. Z końcem I roku studjów otrzymują słuchacze świadectwa kolokwjalne na podstawie złożonych z pomyślnym wynikiem egzaminów, tudzież na podstawie odbytych w ciągu roku lekcji praktycznych w szkołach ćwiczeń. W razie niedostatecznej oceny najwyżej z dwu przedmiotów, a zwłaszcza z praktyki pedagogicznej, stara się dyrektor wytłumaczyć słuchaczowi, że zawód nauczycielski jest dlań nieodpowiedni i radzi mu, by sobie obrał inny, bardziej odpowiadający jego zdolnościom. Powtórzenie I-go roku w pedagogjum może być dozwolone tylko wyjątkowo na podstawie uchwały Rady Pedagogicznej. W ciągu II roku studjów przygotowuje każdy słuchacz monografię dziecka, pracę dyplomową z pedagogiki oraz pracę z zakresu studjów specjalnych

VI.

EGZAMINY DYPLOMOWE I UPRAWNIENIA ABSOLWENTÓW PEDAGOGJUM

Zgodnie z § 16 Statutu oraz rozp. Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 24 kwietnia 1930 r. Nr. II. 6843/30 składają słuchacze pedagogjum egzamin dyplomowy z przedmiotów objętych programem nauki. Z końcem II roku studjów wnoszą słuchacze(czki) w Dyrekcji Pedagogjum w terminie od 20 do 30 kwietnia podanie o dopuszczenie do egzaminu dyplomowego i dołączają: świadectwo dojrzałości, świadectwo zdrowia, świadectwa kolokwjalne ze złożonych w ciągu studjów egzaminów i własnoręcznie napisany życiorys. Ścisłe terminy egzaminu ustala Kuratorjum Okr. Szkol. w porozumieniu z Dyrekcją Pedagogjum.

1. O dopuszczeniu do egzaminu decyduje Rada Pedagogiczna na odbytem uprzednio posiedzeniu i biorąc pod uwagę wyniki pracy słuchacza(czki) w ciągu dwuletnich studjów, ustala oceny: a) z praktyki zawodowej, b) z przedmiotów pedagogicznych, c) z przedmiotów naukowych, d) z poszczególnych przedmiotów artystyczno-technicznych.

Do egzaminu dyplomowego mogą być dopuszczeni tylko ci słuchacze(ki), którzy z praktyki zawodowej i z wymienionych pod a), b), c) i d) przedmiotów uzyskali conajmniej ocenę dostateczną.

2. W skład Komisji Egzaminacyjnej wchodzi: a) delegat władz szkolnych w charakterze przewodniczącego, b) dyrektor Pedagogjum, który z urzędu jest zastępcą przewodniczącego, c) nauczyciele specjaliści tych przedmiotów, z których ma się odbyć egzamin.

3. Egzamin dyplomowy obejmuje część pisemną i ustną. Egzamin pisemny odbywa się z dwu przedmiotów: a) z przedmiotów pedagogicznych, b) z przedmiotów wybranych.

Tematy egzaminów pisemnych proponują nauczyciele-specjaliści w porozumieniu z dyrektorem Pedagogjum w ilości pięciu a) z przedmiotów pedagogicznych, b) z przedmiotów wybranych, z których Kuratorjum wyznacza po trzy, przesyłając je pod pieczęcią Dyrekcji Zakładu.

Zamiast tematów egzaminu pisemnego z przedmiotów wybranych, w których zastosowanie mają ćwiczenia laboratoryjne, dyrektor może przesłać Kuratorjum wnioski w sprawie tematów egzaminu praktycznego, który zastąpi w tym przedmiocie egzamin pisemny. Egzamin taki powinien uwzględniać przede wszystkim ćwiczenia, przydatne w szkole powszechnej.

Prace pisemne ocenia egzaminator z danego przedmiotu. Prace te, opatrzone oceną, winny być przejrzane przez przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej i mogą być przeglądane przez innych członków Komisji.

Komisja Egzaminacyjna na osobnem posiedzeniu decyduje o dopuszczeniu słuchaczy do egzaminu ustnego, do którego może być dopuszczony kandydat, który z obu prac pisemnych otrzymał co najmniej ocenę dostateczną.

4. Egzamin ustny obejmuje: a) przedmioty pedagogiczne, a mianowicie psychologię pedagogiczną, pedagogikę i historję wychowania, b) przedmioty wybrane. Szczegółowe wymagania z obu tych przedmiotów oparte są na programach naukowych Pedagogjum. Kandydat powinien przy egzaminie wykazać, że dane zagadnienie potrafi ująć samodzielnie, uzasadnić je teoretycznie i podać jego zastosowanie praktyczne ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb szkoły powszechnej, na podstawie przykładów z praktyki szkolnej.

5. Egzamin ustny odbywa się w grupach po kilku kandydatów w ciągu jednego dnia dla danej grupy i trwa dla każdego kandydata najwyżej 50 minut (z przedmiotów pedagogicznych do 30 minut, z przedmiotów wybranych do 20 minut). Egzamin ten odbywa się w miarę możliwości wobec całej Komisji, a co najmniej w obecności trzech jej członków, którzy stanowią łącznie z zastępcą przewodniczącego Podkomisję. Czynność Podkomisji ogranicza się do przeprowadzenia egzaminu ustnego. Uchwały w sprawie oceny kandydatów zapadają na posiedzeniu Komisji.

6. Egzaminatorami są nauczyciele-specjaliści, wchodzący w skład Komisji, przyczem należy przestrzegać zasady, aby z przedmiotów pedagogicznych egzaminowały najwyżej dwie osoby. Przewodniczącemu przysługuje prawo czynnego udziału w egzaminowaniu. Po ukończeniu egzaminu każdej grupy kan-

dydatów Komisja uchwala ostateczne stopnie, które mają być wykazane w dyplomie, na podstawie stopni, ustalonych przed egzaminem przez Radę Pedagogiczną, ocen prac pisemnych i ocen przeciętnych, otrzymanych w ciągu studiów. Kandydat, który uzyskał w ostatniej ocenie stopnie conajmniej dostateczne, otrzymuje dyplom według ustalonego przez Ministerstwo W. R. i O. P. wzoru. Z praktyki zawodowej, oraz z poszczególnych przedmiotów artystyczno-technicznych należy wpisać do dyplomu stopnie, ustalone przed egzaminem przez Radę Pedagogiczną. Dyplom winien być podpisany przez przewodniczącego, dyrektora i wszystkich członków Rady Pedagogicznej, uczących w Pedagogjum.

7. Kandydat, niedopuszczony do egzaminu dyplomowego, może zgłosić się do egzaminu najwcześniej po upływie roku i, o ile nie pozostał nadal uczniem Pedagogjum, składa egzamin pełny, t. j. zarówno z części naukowej, jak praktycznej i artystyczno-technicznej.

8. Kandydat reprobowany może powtórzyć egzamin w następnym roku szkolnym łącznie z uczniami Pedagogjum i na prawach ucznia.

9. Kandydat, który do egzaminu dyplomowego nie stawiał się lub w toku egzaminu odstąpił z powodów przez Komisję Egzaminacyjną uznanych za uzasadnione, może powtórzyć egzamin na prawach ucznia Pedagogjum. Niestawienie się lub odstąpienie bez usprawiedliwionych powodów od egzaminu pociąga za sobą te same skutki, co ujemny wynik egzaminu.

Dyplomy, wydawane przez państwowe pedagogja, uprawniają w myśl art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych (*Dz. Urz. R. P.* Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53 poz. 512) do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych oraz daje — po uzyskaniu kwalifikacyj zawodowych do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych — uprawnienia, związane na mocy obowiązujących przepisów z posiadaniem kwalifikacyj dodatkowych, przewidzianych w art. 15 tego rozporządzenia.

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1933 roku (*Dz. Urz. Min. W. R. i O. P.* Nr. 1 z 31

stycznia 1934 r. poz. 3) nauczyciele publicznych szkół powszechnych, którzy obok przepisanych dla nauczycieli publicznych szkół powszechnych kwalifikacyj zawodowych mają ukończone państwowe pedagogjum otrzymują w myśl § 19 poz. 2 powyższego rozporządzenia przy mianowaniu uposażenie grupy X, po trzech latach służby — grupy IX, po dziewięciu latach służby — grupy VIII, po osiemnastu latach służby — grupy VII, wreszcie po dwudziestu siedmiu latach — grupy VI-tej.

VII.

REGULAMIN RADY PEDAGOGICZNEJ

1. Rada Pedagogiczna ma na celu jednoczenie dążeń i usiłowań wszystkich członków grona profesorskiego w ich pracy około teoretycznego i praktycznego przygotowania młodzieży Pedagogjum do pełnienia obowiązków nauczycielskich. Rada zajmuje się rozważaniem i opracowywaniem zagadnień, dotyczących strony wychowawczej, tudzież organizacji pracy naukowej młodzieży.

2. W skład Rady Pedagogicznej wchodzi dyrektor Pedagogjum, jako jej przewodniczący, wszyscy członkowie grona profesorskiego, nauczyciele szkoły ćwiczeń, oraz lekarz szkolny.

3. Dyrektor kieruje całokształtem pracy w Pedagogjum przy współudziale wszystkich członków Rady Pedagogjum, ponosi odpowiedzialność przed władzami szkolnymi za stan naukowy w zakładzie, za wykonanie obowiązującego programu z zakresu poszczególnych przedmiotów nauki, oraz za zgodność uchwał Rady Pedagogicznej z obowiązującymi ustawami i rozporządzeniami.

4. Obowiązkiem dyrektora jest czuwanie nad należytem wykonaniem uchwał Rady Pedagogicznej.

5. Dyrektor kieruje sprawami administracyjnymi, związanymi z działalnością Pedagogjum i do jego pomocy w tym zakresie mianują władze szkolne osobnego sekretarza, który pełnić może zarazem funkcje bibliotekarza Pedagogjum.

6. Członkowie grona profesorskiego mają obowiązek postawienia swego przedmiotu na możliwie wysokim poziomie naukowym i metodycznym, zgodnie z postulatami nowoczesnej dydaktyki. W tym celu układają z początkiem roku szkolnego, względnie półrocza program pracy, obejmujący wykłady, seminarja, wycieczki, zwiedzanie instytucyj społecznych, naukowych i t. p. Z początkiem roku układają też tematy ćwiczeń i samodzielnych prac młodzieży.

7. Ze względu na przyszłe zadania młodzieży obowiąz-

kiem profesorów jest też praktyczne zaznajamianie studentów Pedagogjum z temi objawami życia społecznego, oraz z temi urządzeniami i instytucjami, które mają związek ze szkołą powszechną i z oświatową pracą pozaszkolną.

8. Profesorowie obowiązani są badać postępy młodzieży w nauce i w jej przygotowaniu praktycznem. W tym celu sprawdzają frekwencję na godzinach swego przedmiotu i na ćwiczeniach praktycznych, urządzają conajmniej trzy razy do roku kolokwja, lub też w inny sposób według uznania swego badają postępy uczniów, oceniają pisemne prace, rysunki i roboty ręczne młodzieży, które winny być przechowywane, jako dokumenty pracy ucznia w ciągu jego dwuletnich studjów w Pedagogjum.

9. Posiedzenia Rady Pedagogicznej, w których obowiązani są brać udział wszyscy jej członkowie, zwołuje dyrektor. Odbývają się one conajmniej trzy razy do roku. Oprócz trymestralnych posiedzeń Rady Pedagogicznej, może też być zarządzone posiedzenie z polecenia władz szkolnych lub też na umotywowane pisemne życzenie 1/3 członków Rady Pedagogicznej.

Protokoły posiedzeń Rady Pedagogicznej wpisuje się do osobnej księgi, a ich odpisy przesyła Dyrekcja Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

10. Porządek obrad każdego posiedzenia ustala przewodniczący Rady Pedagogicznej i zawiadamia o tem członków Rady Pedagogicznej najpóźniej na 3 dni przed posiedzeniem.

11. Uchwały Rady Pedagogicznej zapadają zwykłą większością głosów; w razie równości głosów przeważa głos przewodniczącego. Głosowanie w zasadzie jest jawne i odbywa się ustnie.

12. Przedmiotem obrad na posiedzeniach Rady Pedagogicznej mogą być sprawy następujące:

- a) Omawianie sposobu wykonania zarządzeń władz szkolnych.
- b) Sprawozdanie dyrektora, dotyczące stanu nauki i rozwoju zakładu.
- c) Sprawozdanie profesorów odnośnie do ich specjalnego przedmiotu.

- d) Sprawozdanie o wychowaniu fizycznym młodzieży i sprawozdania lekarza szkolnego o stanie zdrowotnym młodzieży.
- e) Ogólna dyskusja nad stanem i poziomem naukowym, tudzież ustalenie ocen trymestralnych z poszczególnych przedmiotów. Z końcem roku szkolnego w 3-cim trymestrze ustala Rada Pedagogiczna ostateczne oceny, które decydują o przejściu ucznia na II-gi rok Pedagogjum, względnie o dopuszczeniu z końcem II-go roku studjów do egzaminu dyplomowego.
- f) Układanie programu ćwiczeń praktycznych, t. j. hospitacyj, konferencyj pedagogicznych i lekcyj próbnych młodzieży.
- g) Układanie programu wycieczek naukowych i zwiedzkań różnych instytucyj naukowych i społecznych, w szczególności przedszkoli, opieki nad młodzieżą, oświaty pozaszkolnej, bibliotek publicznych, poradni zawodowych.
- h) Wnioski w sprawie zakupu podręczników i dzieł do biblioteki szkolnej z zakresu poszczególnych przedmiotów, tudzież wnioski w sprawie zaopatrzenia szkoły w pomoce naukowe.
- i) Zatwierdzenie organizacyj młodzieży, jak kół samopomocy, naukowych, artystycznych, kooperatyw szkolnych, sportowych, czytelni, wydawnictw i t. p.
- j) Uchwalanie i przyznanie młodzieży stypendjów z funduszków państwowych w myśl obowiązujących rozporządzeń władz szkolnych.
- k) Zwalnianie uczniów niezamożnych od opłaty szkolnej w myśl obowiązujących rozporządzeń władz szkolnych.

13. Członkowie Rady Pedagogicznej obowiązani są do ścisłego zachowania tajemnicy co do przebiegu obrad i sposobu głosowania.

VIII.

**GRONO PROFESORSKIE PAŃSTWOWEGO PEDAGOGJUM
W ROKU SZKOLNYM 1935/36.**

Nazwisko i imię.	Przedmioty nauki.
Prof. Dr Rowid Henryk, dy- rektor Zakładu	pedagogika ogólna II r.
Dr Barycz Henryk, Docent U. J.	historja wychowania I i II r.
Dr Bobkowska Wanda	w b. r. szk. na urlopie.
Bothe Marja	roboty kobiece II r.
Mgr Christoff Otto	wychow. fizycz. I i II r. grupy męskie).
Dr Czaplński Władysław, prof. gim. V-go	historja I i II r.
Dzieliński Kazimierz, artysta malarz	rysunki I r.
Dr Hulewicz Jan	hist. wych. i dzieje kult. pol. I i II r.
Prof. Jaworek Piotr	język polski I i II r.
Mgr Krajewska Marja	wychow. fizycz. I r., grupy żeń- skie.
Dr Limanowski Władysław, star. asystent Akad. Gór. .	fizyka I i II r.
Prof. Dr X. Litwin Jan	metodyka religji I i II r.
Prof. Dr Metallmann Joachim, Docent U. J.	filozofja I r., psych. ped. II r.
Dr Pieter Józef, starszy asy- stent U. J.	psychologja pedagog. I i II r.
Prof. Policht Henryk	rysunki II r., roboty I i II r.
Mgr Popielówna Jadwiga	metod. naucz. elementarn. I r., i psych. pedag. I i II r.
Dr Premik Józef, b. Adjunkt Państw. Inst. Geolog.	geografja i mineral. I i II r.
Dr Sekreta Mirosław	literatura polska I r.
Dr Skowron Stanisław, Docent U. J.	biologja i zoologja I i II r.
Dr Skrzyszewski Stanisław	metod. naucz. elemn., psych. ped. i filozofja I r.

Nazwisko i imię:	Przedmioty nauki.
Dr Starmach Karol, adjunkt	
U. J.	botanika I i II r.
Mgr Strocanka Janina	metod. naucz. elemen. i psych. ped. I r.
Prof. Styrylski Wincenty . . .	literatura polska i metod. naucz. lement. II r.
Dr Swat Adam, lekarz szkolny .	higjena I r.
Dr Turski Stanisław, starszy asystent U. J.	matematyka I i II r.
Dr Ungerówna Marta, b. lek- tor U. J.	język i literatura niemiecka I r.
Mgr Wilczyńska Zofja	wychow. fizycz. I i II r. (grupy żeńskie).
Dr Życzkowski Józef	śpiew I i II r.

Grono nauczycielskie szkoły ćwiczeń Państwowego Pedagogjum.

Hajnos Rudolf, kierow. szkoły	Gancarczykowa Jadwiga
Kłosiński Władysław	Kozera Eugenjusz
Kotulski Antoni	Pollo Kazimiera
Filipek Andrzej	Trzęsińska Aldona, sekr. Ped.

* * *

W latach 1928/29—1932/35 w skład grona nauczycielskiego Państw. Pedagogjum
wchodzili i współpracowali w ułożeniu programu nauki.

Prof. Dr Bielak Franciszek . .	literatura polska
Prof. Dr Chmaj Ludwik, Do- cent U. J.	filozofja i socjologia
Dr Gluth Marjan	metod. naucz. elemen.
Prof. Dr Klemensiewicz Zenon, Docent U. J.	język polski
Dr Maślankiewicz Kazimierz, asystent U. J.	chemja
X. Prof. Mazanek Stanisław .	metodyka religii
Dr Skalski Stanisław, asystent U. J.	psychologia pedagogiczna
Prof. Dr Strzelecki Adam . .	historja

Funkcjonariusze Państwowego Pedagogjum.

Nawalany Gustaw, woźny etat., Karlik Teodor, woźny kontr.

**Ważniejsze prace członków grona profesorskiego
Państw. Pedagogjum w Krakowie ogłoszone drukiem.**

Barycz Henryk. *Jana Brożka Gratis 1625* (Bibl. Pis. Pol. P. Akad. Umiej., nr. 82, 1929, str. XV+180. — *Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575—1595* (Bibl. Krak., nr. 70), str. XVIII+182. — *Szkice z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego* (Bibl. Krak., nr. 80), 1933, str. 180. — *Historja Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, 1935, str. XVI+772. Nakł. Pol. Akademji Umiejętności. Kraków 1935.

Bobkowska Wanda. *Nowe prądy w szkolnictwie ludowem w początkach XIX wieku*. Nakł. Pol. Akademji Umiejętności. Kraków 1933. — *Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego*. Nakł. Pol. Akademji Umiejętności. Kraków 1935.

Czapliński Władysław. *Opozycja wielkopolska*, Kraków 1930. — *Ostatni hold pruski, Cieszyn 1932*. — *Kongres w Nikolsburgu*, Przegląd Powszechny 1933.

Hulewicz Jan. *Źródła ideologii społeczno-politycznej Stefana Żeromskiego*. Pamiętnik Literacki 1930, z. 3. — *O przebudowie studjum polonistycznego w szkole ogólnokształcącej*. (Ruch Pedagogiczny, Kraków 1933). — *Niewyzyskana rola historii wychowania we współczesnem szkolnictwie polskiem*. (Chowanna, Katowice 1931). — *Udział Galicji w walce o szkołę polską 1899—1914*. Warszawa 1934. — *Studja Polaków w uniwersytetach obcych, w latach 1880—1914* (w Sprawozdaniach z posiedzeń Pol. Akad. Umiej., 1935, nr. 9).

Jaworek Piotr. *O zmianie znaczenia rzeczowników*. — *Słownik Lindego* (w setną rocznicę rozpoczęcia druku). — *Jak powstały liczebniki?* — *Gwary na południe od Chrzanova*. — *Kto rozstrzyga wątpliwości językowe?*

Limanowski Władysław. *Kinetyka reakcji nadmanganianu potasu z wodą utlenioną w roztworach kwaśnych* (I. Roczniki Chemji 12, 518, r. 1932). — *Kinetyka reakcji nadmanganianu potasu z wodą utlenioną w roztworach kwaśnych II*. (Roczniki Chemji 12, 637, 1932 r.). — *O katalitycznym rozkładzie wody utlenionej jonami żelazowemi* (Roczniki Chemji 12, 782,

1932 r.). — *Przyczynek do kinetyki reakcji nadmanganianu potasu z kwasem szczawiowym w roztworach kwaśnych* (Przemyśl Chemiczny 17, 152, 1933 r.).

Metallmann Joachim. *Determinizm nauk przyrodniczych*. T. I. Kraków 1934. Nakł. Pol. Akademji Umiejętności.

Pieter Józef. *Psychologja filozoficznego światopoglądu młodzieży*. Nauk. Tow. Ped. Kraków 1932. — *Testy wiadomości*. Nowe sposoby egzaminowania. Nauk. Tow. Ped. Kraków 1933. — *Badania psychologiczne nad dzieckiem śląskim*. Katowice 1934 (Chowanna). — *Pogląd na świat a wychowanie*. Warszawa (Kultura i Wychowanie, 1934 r.).

Policht Henryk. *Postulaty metodyczno-dydaktyczne nauki rysunków w szkołach ogólnokształcących dla nowych programów szkolnych* (Roboty ręczne i rysunki, Nr. 3, 1932 r.). — *Nauka rysunków*. Cz. I i II, materiał. Plan 1933 r.

Policht Henryk i G. Leńczyk. *Podręcznik do nauczania rysunku*. Kraków 1928. — *Nauczanie robót ręcznych*. Cz. I i II. Kraków 1925.

Premik Józef. *O bryozoach sylurskich Podola polskiego*. Prace Inst. Geol. T. I. 1924. — *Warstwy glaukonitowe i kordatowe w Wiedniu i Lipiu*. Spraw. P. I. G. T. II. 1924. — *Warstwy z Aspidoceras acanthicum w Trojanowie pod Kaliszem*. Spraw. P. I. G. T. III. 1926. — *Zur Kenntnis des Diluviums im süd-westlichen Mittelpolen*. I. Teil. — *Über die Ausbildung und Gliederung des Diluviums im süd-westlichen Teil Mittelpolens*. Roczn. Pol. Tow. Geol. T. IX. 1932. — *Budowa i dzieje geologiczne okolic Częstochowy*. (Odbitka z dzieł «Ziemia Częstochowska» 1934).

Rowid Henryk. Redaktor krakowskiego «Ruchu Pedagogicznego» od 1912 do 1933 i czasopisma pedagogicznego «Chowanna» (Katowice) od r. 1934. — *Podstawy pedagogiki Trentowskiego*. Lwów-Warszawa 1920. — *Szkola twórcza*. Kraków 1931. — *Psychologja pedagogiczna*. Kraków 1930. — *Nowa organizacja studjów nauczycielskich w Polsce i zagranicą*. Warszawa 1931. — *Środowisko i jego funkcja wychowawcza w związku z programem nauki*. Kraków 1935.

Sekreta Mirosław. *Przesłanki filozoficzne i psychologiczne podstawy pedagogiki współczesnej*. Kraków 1929. — *Polityka szkolna Rosji Sowieckiej, Włoch faszystowskich i Niemiec*

hitlerowskich. Kraków 1934. — *Reforma kształcenia nauczycieli po wojnie światowej*. Katowice 1935.

Skowron Stanisław i Stefan Szuman. *Organizm a życie psychiczne*. Warszawa 1934.

Skowron Stanisław i Keller T. *Die histologischen Veränderungen der Fettsubstanzen des gelben Körpers beim Kaninchen während und nach der Schwangerschaft nebst allgemeinen Bemerkungen über die Fettverteilung im Eierstock.* (Zeitschrift f. Zellforsch. u. mikr. Anat. 1934). — *Zasada podziału pracy u zwierząt* (Przyroda i Technika, 1929). — *Dziedziczność i wychowanie*. Ruch Pedagogiczny. Kraków 1930. — *Eugenika i jej wskazania*. Ruch Pedagogiczny 1933.

Starmach Karol. *Über polnische Chamaesiphon-Arten.* Acta Soc. Bot. Vol. VI. 1929. — *Rodzaj Chamaesiphon w Polsce.* Spraw. Kom. Fiz. Akad. Umiej. Kraków. T. 64. 1930. — *Narośla bakteryjne na niektórych słodkowodnych gatunkach rodzaju Chantransia.* Acta Soc. Bot. Vol. VII. 1930. — *Zapiski algologiczne.* Cz. I i II. Acta Soc. Bot. Pol. 1935. Vol. XII. — *Rodzaje polskich sinic.* (Z kluczem do oznaczania). Kosmos, Serja B. 1936.

Styrylski Wincenty, redaktor «Młodej Polski». *Studja i szkice* (przeważnie o charakterze popularnym), poświęcone Mickiewiczowi, Asnykowi, Rodziewiczównie, Orzeszkowej, Sienkiewiczowi, Reymontowi, Żeromskiemu, Wyspiańskiemu, artykuły publicystyczne, nowele.

Turski Stanisław. *Sur la décomposition de nombres entiers en sommes de carrés de nombres impairs.* (Bulletin de la Société royale des sciences de Liège, Nr. 3. 1933). — *Sur l'unicité et la limitation des intégrales des équations aux dérivées partielles du premier ordre.* (Annales de la Société Polonaise de Mathématique, tom XII. Cracovie 1934). — *Sur les coefficients des séries de puissances univalentes dans le cercle unité.* (Comptes Rendus de l'académie de Sciences. Séance du 8 avril 1935). — *O pewnem uogólnieniu twierdzeń o istnieniu i jednołliwości całek równań hiperbolicznych.* (Dodatek do Rocznika Pol. Tow. Matematycznego, tom IX. Kraków 1935 r.).

Życzkowski Józef. *Pieśni treści historycznej.* Kraków 1930. — *Pieśni treści opisowej, pory roku.* Kraków 1932.

IX.

MEMORJAŁY DYREKCJI PAŃSTWOWEGO PEDAGOGJUM DO WŁADZ SZKOLNYCH.

Celem zapewnienia Zakładowi warunków rozwoju, Dyrekcja przedkłada władzom szkolnym odpowiednie memorjały w sprawie budynku, etatów nauczycielskich, uposażenia grona profesorskiego, następnie w sprawie nadania Pedagogjom praw wyższych szkół zawodowych oraz rozszerzenia okresu studjów do lat trzech. Pedagogjum jest uczelnią, która spełnia swoje zadania jaknajsumienniejsze i w ciągu swego ośmioletniego istnienia od r. 1928 pomimo trudnych warunków rozwija się znakomicie pod względem naukowym i praktycznym, jak stwierdza opinia władz szkolnych. Pedagogjum krakowskie przeszło zwycięsko próbę życia. Tu kształcą się nie tylko absolwenci gimnazjum z województwa krakowskiego, ale także z innych województw, a przede wszystkim z województwa śląskiego.

Zagadnienie kształcenia nauczycieli jest problemem podstawowym nie tylko w polityce szkolnej, ale i w ogólnej kulturze narodowej. Zrozumiały to różne państwa, a także i ościennie, zwłaszcza Rzesza niemiecka, której rząd zapewnił swoim Akademjom Pedagogicznym jaknajlepsze warunki rozwoju, przyznając tym uczelniom charakter i prawa szkół wyższych. W związku z tem Dyrekcja przytacza poniżej treść memorjałów:

- a) w sprawie budynku,
- b) w sprawie nadania pedagogjom praw szkół wyższych,
- c) w sprawie rozszerzenia okresu studjów.

Do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego
w Krakowie.

Państwowe Pedagogjum w Krakowie, istniejące na podstawie statutu z 19 czerwca 1928 roku (Dz. Urz. Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 8, r. 1928) od 1 września 1928 roku, jako nowy typ zakładu kształcenia nauczycieli szkół powszechnych, nie ma dotąd własnego pomieszczenia. Zakład ten istnieje właściwie od stycznia 1919 roku, najpierw jako «Kursy Pedago-

giczne», następnie na mocy reskryptu Ministerstwa W. R. i O. P. z 23 września 1920 roku Nr. 15643/I. od 1 września 1920 r. jako «Państwowe Kursy Nauczycielskie». Ma więc Pedagogjum obecnie, jako instytucja kształcenia nauczycieli, za sobą okres 18-letniej działalności i rozwoju. W tym okresie ukończyło studjum roczne (do roku 1928), następnie dwuletnie około 1500 absolwentów(tek), pełniących obecnie obowiązki nauczycieli szkół powszechnych.

W ciągu swego istnienia mieścił się Zakład «kątem», kolejno w dziewięciu budynkach miejskich i państwowych. Potrzeba własnego budynku jest konieczna i oczywista, o czym świadczą następujące dane. Co roku kształci się w Zakładzie od 160 do 200 słuchaczy(czek). W roku szkolnym 1934/5 liczba młodzieży w tutejszym Zakładzie wynosiła ogółem 171. W bieżącym roku szkolnym 1935/6 zapisało się na I-szy rok 120 słuchaczy(czek) na poszczególne grupy po 30 słuchaczy(czek). Ogółem w roku szkolnym 1935/6 istnieje w Pedagogjum 7 grup na I-szym i II-gim roku studjów, w roku szkolnym 1936/7 będzie 8 grup, nadto szkoła ćwiczeń, umieszczona obecnie w budynku państwowego seminarjum nauczycielskiego męskiego. W zakładzie kształci się ogółem 203 słuchaczy(czek), oraz ponad 200 dzieci szkoły ćwiczeń. Corocznie kończy Państwowe Pedagogjum od 80 do 100 kwalifikowanych nauczycieli. Liczby te świadczą wymownie o rozwoju Zakładu, jakkolwiek brak najelementarniejszych warunków pracy, jakim jest własny budynek i odpowiednie wyposażenie w pracownię i zbiory naukowe. Aby Pedagogjum spełnić mogło swoje zadanie, konieczny jest własny budynek. Potrzeby Zakładu są następujące:

8 sal naukowych dla poszczególnych grup na I-szym i II-gim roku (wymiar 10×7,5). — 6 sal dla 6 kl. szkoły ćwiczeń (12×9). — 1 sala rysunkowa (10×7,5). — 1 gabinet rysunkowy (5×4). — 2 pracownie (12×9). — 2 pracownie: przyrodnicza i fizyczna (10×7,5). — 2 gabinety: skład i gabinet (5×4). — 4 sale na zbiory naukowe (5×4). — 1 sala gimnastyczna (20×12). — 1 sala gimnastyczna (20×12). — 1 sala śpiewu (10×7,5). — 2 sale na bibliotekę (5×4). — 1 sala na czytelnię (10×7,5). — 2 gabinety dla dyrektora: kancelarja i poczekalnia (5×4). — 2 gabinety dla grona (5×4). — 2 gabinety dla lekarza szkolnego: gabinet i poczekalnia (5×4). — 1 gabinet na sekretarjat (5×4). — 2 pokoje dla Bratniej Pomocy, kuchnia (5×4). — 2 sale świetlicowe: 1 sala dla słuchaczy ze sceną i 1 dla dzieci (20×12, 12×9). — 4 pokoje dla woźnych po 1 pokojiu i kuchni (5×4, 4×2,5).

Ogółem potrzeba około 46 sal.

W sprawie uzyskania budynku przedkłada Dyrekcja niemal corocznie od r. 1920 memorjały Kuratorjum i Ministerstwu W. R. i O. P., m. in. sprawozdaniem tutejszem z dnia 20. XII. 1920 r. L. 55/920, z dnia 9. IX. 1921, L. 318/921, z dnia 6. IX. 1924, L. 369/924, z dnia 3. XI. 1925, L. 489/925, z dnia 7. X. 1928, L. 604/928 i z dnia 16. I. 1936, L. 20/936. Oprócz tego interwenjowała Dyrekcja Pedagogjum osobiście w Ministerstwie i przedłożyła gotowy plan budynku. Nadto Magistrat m. Krakowa wyznaczył już parcelę pod budowę gmachu.

Dyrekcja pozwala sobie nadmienić, że pomimo usilnych i ciągłych starań, dotąd w Krakowie niema ani jednego budynku własnego na pomieszczenie Zakładu kształcenia nauczycieli. Za opłacany obecnie wysoki czynsz, jaki pochłania najem starych i nieodpowiednich budynków państwowego seminarjum nauczycielskiego męskiego i żeńskiego (około 60 tys. zł. rocznie), możnaby w ciągu 10-lecia spłacić własny gmach, odpowiadający wymaganiom. Niezawodnie znalazłby się też przedsiębiorca, któryby wystawił odpowiedni budynek na cele Pedagogjum na podstawie umowy z władzami szkolnemi, gdyby np. miał zapewniony czynsz na okres 10-letni.

Dyrekcja Państwowego Pedagogjum w Krakowie uprasza uprzejmie Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego, by wystąpiło z wnioskiem do Ministerstwa W. R. i O. P. o uzyskanie kredytu na rozpoczęcie budowy gmachu dla Państwowego Pedagogjum w Krakowie w b. r. szkolnym, ewentualnie, by Ministerstwo upoważniło Kuratorjum do podjęcia kroków celem wybudowania odpowiedniego gmachu na podstawie umowy z przedsiębiorcą.

Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia
Publicznego w Warszawie

przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego
w Krakowie.

Dyrekcja Państwowego Pedagogjum w Krakowie przedkłada wniosek w sprawie przyznania państwowym pedagogjom, począwszy od 1 września 1935 r., charakteru i praw szkół wyższych nieakademickich w myśl art. 51 p. 1 i 3, oraz art. 52 Ustawy o ustroju szkolnictwa z dnia 11 marca 1932 r. Wniosek swój motywuje Dyrekcja następująco:

a) Warunkiem przyjęcia na I-szy rok Państwowego Pedagogjum w myśl art. 40 p. 2 wspomnianej Ustawy jest ukończenie co najmniej 18 lat, w myśl zaś art. 41 p. 1 i 3 program Pedagogjum opiera się na programie liceum ogólnokształcącego i uwzględnia specjalizację w zakresie obranych grup przedmiotów. Obecnie przyjmuje się do Państwowego Pedagogjum absolwentów gimnazjum na podstawie świadectwa dojrzałości, a więc młodzież, która ma ukończoną pełną szkołę średnią ogólnokształcącą.

b) Program naukowy Państwowego Pedagogjum zarówno w zakresie teorii, jak i praktyki musi z natury rzeczy posiadać odpowiednio wysoki poziom, odpowiadający charakterowi wyższej szkoły zawodowej tak, aby absolwenci szkoły średniej mieli możność pogłębienia swej kultury w zakresie obranej grupy przedmiotów oraz kultury pedagogicznej, opartej na podstawach filozoficznych i socjologicznych.

c) Państwowe Pedagogjum w Krakowie pozostaje w pewnym związku z uniwersytetem, a mianowicie przez powierzenie specjalistom, docentom i asystentom uniwersytetu przedmiotów wchodzących w zakres programu nauki Pedagogjum, tudzież przez korzystanie z niektórych pracowni uniwersyteckich, gdzie młodzież tutejsza odbywa ćwiczenia.

d) W Państwowym Pedagogjum pracuje grono profesorów o wysokich kwalifikacjach naukowych i zawodowych. Prawie wszyscy członkowie grona ogłosili liczne prace z zakresu swej specjalności, które Ministerstwo W. R. i O. P. w swych orzeczeniach i publikacjach poleciło do bibliotek szkolnych i nauczycielskich.

e) Ministerstwo W. R. i O. P., uznając wyższe wykształcenie zawodowe, jakie dają państwowe pedagogja, przyznało absolwentom tych zakładów wyższe grupy uposażeniowe od X-tej do VI-tej w drodze awansu automatycznego.

f) Zakłady kształcenia nauczycieli szkół powszechnych tego typu, co nasze pedagogja, mają we wszystkich innych państwach (Szwajcaria, Niemcy, Anglja, Austria, Czechosłowacja i t. p.) charakter i prawa szkół wyższych uniwersyteckich.

Dyrekcja uprasza uprzejmie Kuratorjum o poparcie wniosku w sprawie zaliczenia państwowych pedagogjów do szkół wyższych (nieakademickich) w myśl art. 51 ustawy

o ustroju szkolnictwa od roku szkolnego 1935/6 i wydania dla tych zakładów Statutu, przyznającego im prawa wyższych szkół zawodowych typu nieakademickiego.

Do

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego w Krakowie

Projekt w sprawie rozszerzenia i pogłębienia studjów w państwowych pedagogjach.

W najbliższym czasie rozpocznie Ministerstwo prace nad ustrojem Zakładów kształcenia nauczycieli i programem nauki w tych zakładach w myśl Ustawy o ustroju szkolnictwa z 11. III. 1932 r. Stąd pożądane będą odpowiednie materiały. Opierając się na dłuższem doświadczeniu w dziedzinie przygotowywania młodzieży do zawodu nauczycielskiego, tudzież na studjach teoretycznych tego problemu w kraju i zagranicą, mam zaszczyt przedłożyć Ministerstwu W. R. i O. P. projekt rozszerzenia studjów w pedagogjach o jeden rok i w łączności z tem ich pogłębienie, zwłaszcza w kierunku praktycznym, z następującą motywacją:

1. Studja w pedagogjach trwają obecnie dwa lata po ukończeniu szkoły średniej i złożeniu egzaminu dojrzałości. W ciągu tych 2 lat młodzież opanować musi obszerny stosunkowo materiał w zakresie teorii pedagogicznej (psychologia pedagogiczna, historia wychowania, pedagogika i dydaktyka ogólna) oraz przedmiotów pomocniczych (filozofja, socjologia, biologia wychowawcza i higjena). Nadto zdobyć muszą odpowiednie przygotowanie praktyczne (metodyka elementarnego nauczania i ćwiczenia w szkole powszechnej), rozszerzyć i pogłębić wiadomości w zakresie obranych przedmiotów naukowych, wreszcie przyswoić sobie znajomość przedmiotów artystyczno-technicznych i ich metodyki, oraz osiągnąć pewną wprawę w tej dziedzinie. W ciągu studjów kładzie się też duży nacisk na wyrobienie społeczne młodzieży i odpowiednie przygotowanie teoretyczne do działalności społeczno-oświatowej.

2. Powyżej naszkicowany program stawia młodzieży poważne zadanie, przerastające nieraz jej siły i pomimo zaniżowania i obowiązkowości trudno jej podolać wymaganiom.

W szczególności przygotowanie praktyczne w duchu nowej Ustawy i programów naukowych w szkolnictwie powszechnem wymaga dłuższego czasu, celem głębszego wniknięcia w życie szkoły i dziecka na podłożu danego środowiska społeczno-kulturalnego.

3. Osiągnięcie tego celu zależy w dużej mierze od przedłużenia okresu studiów w pedagogjach, co umożliwi zarówno utrzymanie wysokiego poziomu naukowego zakładu, jak i lepsze niż dotąd wprowadzenie w problemy związane z praktyką pedagogiczną i działalnością społeczno-oświatową przyszłego nauczyciela. Obecnie istniejący program w zakresie teorii pedagogicznej i przedmiotów studiów specjalnych nie powinien być obniżony, ponieważ odbiłoby się to ujemnie na wartości nauczyciela i jego poziomie kulturalnym. Pozostaje tedy tylko jedna możliwość, a mianowicie przedłużenie studiów o rok, któryby miał charakter wybitnie praktyczny. W tym celu po 2-letnich studiach słuchacze byłiby przydzieleni jako praktykantów do szkół powszechnych pod opieką kierownictwa szkoły i nauczyciela metodyki pedagogium. Ogólna liczba godzin w III roku studiów wynosiłaby 25, a mianowicie praca w szkole powszechnej 15 godzin tygodniowo, a 10 godzin przypadłoby na dalsze kształcenie w zakładzie, w ścisłej łączności z zajęciami praktycznymi w szkole. Przy tej liczbie godzin praktykant miałby możność sumiennego przygotowania się do zajęć w szkole, tudzież pogłębienia swych wiadomości teoretycznych. Podobnie, jak studenci akademii górniczej uzupełniają swe studia teoretyczne w kopalni czy hucie, studenci medycyny na klinice i t. p., zanim obejmą samodzielne stanowisko,— tak i studenci pedagogów winni odbyć gruntowniejszą praktykę w szkole, zanim rozpoczną samodzielną pracę, jako nauczyciele.

4. Program studiów w III roku przedstawiałby się w zarysie następująco:

a) Zajęcia praktyczne w szkole powszechnej	15	godz. tyg.
b) Ustawodawstwo szkolne i ustrój szkolnictwo	2	« «
c) Seminarjum pedagogiczne	2	« «
d) Zagadnienie oświaty pozaszkolnej i dzieje kultury polskiej	2	« «
e) Rysunki i roboty ręczne	2	« «
f) Śpiew	2	« «

Razem 25 godz. tyg.

Przedmiot obejmujący ustawodawstwo szkolne i zagadnienia ustrojowe pozostaje w ścisłej łączności z doświadczeniem praktycznym słuchaczy, podobnie, jak i problem oświaty pozaszkolnej. Kultury polskiej uczą się na tle możliwie gruntownego poznania środowiska pod względem socjalnym, ekonomiczno-gospodarczym, artystycznym i naukowym. Wobec elementarnych braków w zakresie przedmiotów techniczno-artystycznych młodzieży po ukończeniu szkół średnich ogólnokształcących, uważam za konieczne dalsze ich kształcenie w rysunkach i robotach ręcznych, oraz w śpiewie, ponieważ w ciągu dwu lat nie mogą należycie opanować tych przedmiotów pod względem technicznym i metodycznym.

5. W ciągu dotychczasowego 8-letniego istnienia państwowego pedagogjum w Krakowie dawano młodzieży kończącej studia kwestjonariusz do wypełnienia, który między innymi zawierał pytanie: «Czy uważam studjum dwuletnie za wystarczające, celem należytego przygotowania się do zawodu nauczycielskiego?» Około 80 procent młodzieży na pytanie to dało odpowiedź, że okres ten nie jest wystarczający i pożądanym był III rok studjów, któryby umożliwił pogłębienie naukowe i lepsze przygotowanie praktyczne.

6. W razie przychylnego i pozytywnego ustosunkowania się Ministerstwa W. R. i O. P. do podanego projektu, powołana przez władze komisja, złożona z fachowców, zajęłaby się opracowaniem bardziej szczegółowego programu studjów i zajęć praktycznych dla III roku pedagogjum.

7. Po II roku studjów składają słuchacze pedagogjum egzamin teoretyczny, podobnie, jak obecnie, po III-cim zaś roku egzamin praktyczny przed Komisją Egzaminacyjną, w skład której wchodzi: a) kierownik szkoły powszechnej, w której praktykant był zatrudniony, b) inspektor szkolny, c) członek grona profesorskiego pedagogjum. W ten sposób absolwent pedagogjum uzyskałby pełne kwalifikacje do zawodu nauczycielskiego i mógłby być zwolniony od składania t. zw. egzaminu praktycznego, obowiązkowego dla absolwentów innych zakładów kształcenia nauczycieli. Uniknęłoby się temsamem pewnych trudności związanych z przyjazdem Komisji Egzaminacyjnej do szkoły, w której nauczyciel zdaje egzamin praktyczny i za-

oszczędziłoby się nauczycielowi wydatków z tytułu taksy egzaminacyjnej.

8. Młodzież kształcąca się w pedagogjum znajduje się w nader ciężkich warunkach materialnych, tak, że brak jej środków nawet na najskromniejsze utrzymanie. Wobec tego koniecznem jest zapewnienie jej na czas rocznej praktyki stypendjów, conajmniej w kwocie 50—60 zł. miesięcznie.

Proszę uprzejmie o rozpatrzenie powyższego projektu, jako materiału do problemu kształcenia nauczycieli szkół powszechnych.

*

Dyrekcja przedstawia również corocznie wnioski w sprawie wybudowania bursy dla młodzieży pedagogjum, zgodnie z art. 43 Ustawy o ustroju szkolnictwa. Podkreślić należy, że w pedagogjum krakowskiem kształci się około 80—90% młodzieży zamiejscowej. W ostatnich latach pewna część studentów mieszka w bursie Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego, przy ul. Karmelickiej 41, gdzie znajduje się około 60 miejsc. Bursą tą zarządza Ks. Prof. Dr J a n L i t w i n. W roku szkolnym 1935/6 wynajęto też mieszkanie, składające się z trzech pokoi przy ul. Na Groblach I. 7, gdzie znalazło pomieszczenie 16 uczennic, nad któremi opiekę sprawuje Mgr J a d w i g a P o p i e l ó w n a.

X.

**ORGANIZACJA MŁODZIEŻY I KOŁO ABSOLWENTÓW
PAŃSTW. PEDAGOGJUM.**

Ogół młodzieży, kształcącej się w Pedagogjum, tworzy organizację wzajemnej pomocy koleżeńskiej pod nazwą «Bratnia Pomoc Studentów Państw. Pedagogjum» w Krakowie, której kuratorem jest jeden z członków Rady Pedagogicznej. Organizacja ta ma na celu przede wszystkim udzielanie pomocy materialnej swoim członkom. Kształcenie zaś i wyrobienie społeczno-obywatelskie młodzieży jest zadaniem osobnej organizacji pod nazwą «Koło Pracy Społeczno-Oświatowej Studentów Państw. Pedagogjum» w Krakowie. W związku z istniejącymi działaniami studjów specjalnych tworzy młodzież Koła naukowe, których zadaniem jest udzielanie pomocy koleżeńskiej w zakresie kształcenia oraz pogłębianie studjów i pracy samodzielnej. W r. 1935/6 istnieje w Pedagogjum Koła: polonistyczne, germanistyczne, matematyczne, przyrodnicze i krajoznawcze, które skupiają słuchaczy I i II roku danej grupy. Kuratorem każdego Koła jest profesor-specjalista. Nadto istnieje Koło pedagogiczne, skupiające studentów wszystkich grup o wybitnych w tym kierunku zainteresowaniach oraz Chór Studentów Pedagogjum, którym kieruje Dr Józef Życzkowski. Ustrój, cele i zadania organizacji i Kół, jak i prawa oraz obowiązki członków określają osobne regulaminy, tudzież statut Bratniej Pomocy.

Bratnia Pomoc studentów Państwowego Pedagogjum w Krakowie.

W roku 1928, w którym powstało Państwowe Pedagogjum w Krakowie, zawiązało się też wśród słuchaczy międzykursowe zrzeszenie samopomocowe pod nazwą «Bratnia Pomoc Studentów Państwowego Pedagogjum w Krakowie». Zebranie konstytucyjne odbyło się dnia 1. X. 1928 r.

Ułożenie Statutu organizacyjnego i zdobycie odpowiednich funduszy dla rozpoczęcia działalności samopomocowej, to dwa najważniejsze zadania w początkach działalności Bratniej Pomocy. Ramy organizacyjne stworzono już w tym sa-

mym roku przez uchwalenie na Walnem Zebraniu statutu (24. XI. 1928). Początkowe fundusze Bratniej Pomocy wynosiły 50 zł., a pochodziły z «Samopomocy» poprzednich jednorocznych «Państwowych Kursów Nauczycielskich». Aby wzmocnić organizacyjnie Bratnią Pomoc, wszczęło w r. 1929 starania o przyłączenie jej do Bratniej Pomocy Studentów U. J., co jednak nie doszło do skutku spowodu nieustalonego dotąd charakteru naszej uczelni. Działalność Bratniej Pomocy koncentrowała się głównie około niesienia materialnej pomocy swym członkom.

Sprawa przyznania zakładowi praw szkoły wyższej jest przedmiotem starań zarządu w r. 1935/36. Akcja ta przybrała realne kształty na zjeździe przedstawicieli Bratnich Pomocy wszystkich Pedagogów, który się odbył w Lublinie 1. XI. 1935 r. Rezultatem obrad było wystosowanie memorjału do Ministerstwa W. R. i O. P., w którym przedstawiono:

- 1) sprawę przyznania Pedagogom praw szkół wyższych,
- 2) zniesienia bezpłatnych praktyk nauczycielskich,
- 3) stosowanie ustawy, przyznającej absolwentom Pedagogów przy obejmowaniu posad grupę X,
- 4) obniżenie opłat i przyznanie niezamożnym słuchaczom państwowych subwencji i stypendjów.

Druga kwestja, podjęta przez Zarząd Bratniej Pomocy, to kwestja zjazdu absolwentów i kolonji wakacyjnej, mającej się odbyć w dniach 28. VI.—28. VIII. 1936 r. Obecny Zarząd kontynuuje pracę w kierunku udzielania pomocy materialnej swoim członkom. W tym celu prowadzi Zarząd Bratniej Pomocy kuchnię, która wydaje śniadania, częściowo bezpłatne, i przez to ułatwia kolegom kontynuowanie studjów. Zaciągnięty w ten sposób dług spłacają członkowie Bratniej Pomocy po uzyskaniu posady. Zarząd Bratniej Pomocy zorganizował też czytelnię, funkcjonującą codziennie, w której dyżury pełnią członkowie Bratniej Pomocy.

Akcję samopomocy spełnia Zarząd również przez udzielanie pożyczek, zwrotnych bądź po ukończeniu studjów, bądź do 3-ch miesięcy. Fundusze czerpie Bratnia Pomoc ze składek członkowskich, subwencji i różnych imprez, które urządza corocznie. W ten sposób pielęgnuje też Bratnia Pomoc życie towarzyskie wśród swoich członków.

Majątek Bratniej Pomocy wynosił z końcem maja 1935 r.

7.739 zł. 20 gr. Budżet na rok szkolny 1935/6 przewiduje 2.000 zł. na kuchnię, 900 zł. na pożyczki, 120 zł. na czytelnię, 170 zł. na sekretarjat i różne wydatki.

Prezesami Bratniej Pomocy byli kolejno: Jagła Antoni 1928/29, Topór Franciszek 1929/30, Sroka Bolesław 1930/31, Janas Michał 1931/32, Tokarz Józef 1932/33 i 1933/34, Patej Bolesław 1934/35. Kuratorem Bratniej Pomocy jest Dyrektor Zakładu.

Skład obecnego Zarządu: Prezes: Czerepak Justyn II r. mat. — I. Wiceprezes: Nowak Władysław I r. mat. — II. Wiceprezes: Poradzisz Ludwik II r. przyr. — Sekretarz: Niedbała Jerzy I r. germ. — Wicesekretarz: Mrzyglódówna Czesława II r. pol. — Kierownik kuchni: Gołonkówna Zofja II r. pol. — Zastępca kier. kuchni: Dziubanówna Józefa I r. przyr. — Kierownik czytelnii: Koneczny Marjan II r. pol. — Zastępca kier. Czytelnii: Czapka Stanisław I r. pol.

STATUT BRATNIEJ POMOCY STUDENTÓW PAŃSTWOWEGO PEDAGOGJUM W KRAKOWIE.

Rozdział I. Nazwa, siedziba, cel i środki.

- § 1. Zrzeszenie nosi nazwę: «Bratnia Pomoc Studentów Państwowego Pedagogjum w Krakowie».
- § 2. Siedzibą Zrzeszenia jest miasto Kraków.
- § 3. Bratnia Pomoc jest osobą prawną.
- § 4. Celem «Bratniej Pomocy» jest:
 - a) niesienie materialnej pomocy członkom na zasadach samopomocowych,
 - b) ogniskowanie życia koleżeńskiego w łonie Zrzeszenia,
 - c) ułatwianie studjów członkom i popieranie ich w pracy naukowej.
- § 5. Środki osiągnięcia tego celu:
 - a) udzielanie niezamożnym członkom pożyczek,
 - b) utrzymywanie tanich śniadań,
 - c) kwalifikowanie podań członków o stypendja i zapomogi, pożyczki i t. p., wnoszonych do władz szkolnych, instytucyj rządowych, samorządowych, społecznych i innych,
 - d) prowadzenie i utrzymywanie czytelnii.
- § 6. Działalność powyższą rozwija «Bratnia Pomoc» w miarę możliwości i potrzeby.
- § 7. «Bratnia Pomoc» jest Zrzeszeniem apolitycznym i apartyjnym.

Rozdział II. Stosunki zewnętrzne.

§ 8. «Bratnia Pomoc» pozostaje pod opieką Rady Pedagogicznej Państwowego Pedagogjum w Krakowie, którą sprawuje wydelegowany przez Radę Pedagogiczną Kurator.

§ 9. «Bratnią Pomoc» reprezentuje na zewnątrz prezes, względnie jego zastępcą lub też delegaci przez władze «Bratniej Pomocy» w tym celu w poszczególnych wypadkach wybrani.

§ 10. Zrzeszenie używa okrągłej pieczętki o średnicy 30 mm. i z napisem w otoku: «Bratnia Pomoc Studentów Państwowego Pedagogjum w Krakowie».

§ 11. Pisma i ogłoszenia, wychodzące od władz Zrzeszenia, winne być obok pieczęci Zrzeszenia opatrzone podpisem prezesa i sekretarza względnie ich zastępców. Do ważności aktu, na mocy którego Zrzeszenie przyjmuje zobowiązania wobec osób trzecich, potrzeba podpisu Kuratora Zrzeszenia.

§ 12. Ogłoszenia władz Zrzeszenia winne być wywieszane na tablicy ogłoszeń «Bratniej Pomocy», znajdującej się w gmachu Państwowego Pedagogjum w Krakowie. Władzom Zrzeszenia przysługuje także prawo ustanawiania innych form publikacji.

§ 13. Rok administracyjny Zrzeszenia trwa od 15 czerwca roku kalendarzowego do 14 czerwca roku następnego. Roczne zamknięcie rachunków następuje z końcem każdego roku administracyjnego.

Rozdział III. Sprawy majątkowe.

§ 14. Majątek Zrzeszenia składa się:

- a) z kapitału zakładowego;
- b) z kapitału obrotowego;
- c) z funduszków.

§ 15. Kapitał zakładowy może być lokowany tylko w kasach, instytucjach i papierach państwowych; w ruchomościach, w wierzytelnościach pożyczkowych i w majątku agend.

a d r u c h o m o ś c i: Ruchomości winne być spisywane z końcem każdego roku administracyjnego, a inwentarz tychże po cenie kosztów nabycia ma służyć jako załącznik do bilansu. Wartość ruchomości podnosi się przez nabycie nowych przedmiotów inwentarza, a zmniejsza się przez procentowe odpisy na zużycie przy zamknięciach rachunkowych.

a d w i e r z y t e l n o ś c i p o ż y c z k o w e: Wierzytelności stanowią lokatę funduszu pożyczkowego. Suma ich zwiększa się przez udzielanie nowych pożyczek poza wysokość zwrotów. Zarządowi Zrzeszenia przysługuje prawo stosowania odpowiednich środków celem ściągnięcia zalegających pożyczek od dłużników, a w wypadkach skargi sądowej poddają się strony orzecznictwu sądów w Krakowie.

a d m a j a t e k a g e n d: Majątek agend wyraża się w sumie włożonej na ich utworzenie. Majątek tychże powiększa się przez nowe inwestycje oraz przez coroczny przyrost bilansowy, natomiast zmniejsza się skutkiem amortyzacji i ewentualnie skutkiem poniesionej straty.

§ 16. Kapitał obrotowy «Bratniej Pomocy» Stud. Państw. Pedagogjum składa się:

- a) z rocznych składek członkowskich całkowicie ściąganych przez Dyрекcję Państw. Pedagogjum;
- b) z wkładek członków nadzwyczajnych;
- c) z subwencji;
- d) ze zwrotów pożyczek.

A służy na:

- a) pokrycie inwestycji;
- b) tak rzeczowych, jak administracyjnych, na agendy i na amortyzację pożyczek;
- c) na pożyczki udzielone członkom.

§ 17. Fundusze Zrzeszenia dzielą się na:

- a) fundusz ogólny;
- b) fundusz pożyczkowy;
- c) fundusz rezerw;
- d) fundusz amortyzacyjny.

§ 18. Preliminarz dochodów i wydatków zestawia się z końcem każdego roku administracyjnego na podstawie roku ubiegłego i z uwzględnieniem środków finansowych i zadań na rok następny.

§ 19. Obciążenia dłużne Zrzeszenia «Bratniej Pomocy» mogą być dokonane jedynie za wolą Walnego Zgromadzenia.

Rozdział IV. Skład Zrzeszenia.

§ 20. Zrzeszenie składa się:

- a) z członków zwyczajnych;
- b) z członków wspierających;
- c) z członków honorowych;
- d) z członków bene meriti.

§ 21. Członkiem zwyczajnym może być każdy student (ka) Państwowego Pedagogjum w Krakowie, o ile poddaje się statutowi i regulaminom Zrzeszenia oraz uiści składkę członkowską.

§ 22. Członkiem wspierającym może być każdy obywatel polski, który uiści jednorazowo lub też rocznie składkę, uchwaloną przez Walne Zebranie Zrzeszenia.

§ 23. Godność członka honorowego Zrzeszenia nadaje Walne Zebranie większością 4/5 głosów na wniosek Zarządu, za zasługi położone koło dobra «Bratniej Pomocy».

§ 24. Godność członka «bene meritis» nadaje Walne Zebranie większością 3/4 głosów na wniosek Zarządu członkom zwyczajnym, którzy oddali Zrzeszeniu usługi niezwyklej miary, przynoszące chwałę i bardzo doniosłe korzyści, jeżeli pracą swą istotnie przyczynili się do rozwoju Zrzeszenia.

Rozdział V. Prawa i obowiązki członków.

§ 25. Członkowie zwyczajni «Bratniej Pomocy» mają prawo:

- a) korzystania ze wszystkich agend i udogodnień Zrzeszenia w sposób określony regulaminami i uchwałami;

b) czynnego i biernego prawa wyborczego do wszystkich władz Zrzeszenia, zabierania głosu i przedkładania wniosków i interpelacyj na Walnem Zebraniu z wyjątkiem wniosków przewidzianych § 63 niniejszego statutu;

c) wnoszenie życzeń i zażaleń do władz «Bratniej Pomocy».

§ 26. Członkowie honorowi i «bene meriti» mają prawo brać udział w Walnem Zebraniu z głosem doradczym.

§ 27. Obowiązkiem członków zwyczajnych «Bratniej Pomocy» jest:

a) przestrzeganie statutu, regulaminów, uchwał i zarządzeń władz Zrzeszenia;

b) wpłacanie kwoty ustalonej przez Walne Zebranie tytułem składki członkowskiej;

c) wspieranie Zrzeszenia radą i pomocą w jego czynnościach oraz staranie się o dobro i rozwój Zrzeszenia.

§ 28. Członkiem «Bratniej Pomocy» przestaje być ten, kto na podstawie wyroku Sądu Koleżeńskiego «Bratniej Pomocy» zostaje z Zrzeszenia wykluczony. W takim wypadku nie może wykluczony uchylić się od zobowiązań, które poczynił jako członek «Bratniej Pomocy».

Rozdział VI. Władze Zrzeszenia.

§ 29. Władzami Zrzeszenia są:

a) Walne Zebranie;

b) Zarząd;

c) Komisja Rewizyjna;

d) Sąd Koleżeński.

a) Walne Zebranie.

§ 30. Najwyższą władzą Zrzeszenia jest Walne Zebranie.

§ 31. Walne Zebranie może być:

a) zwyczajne;

b) nadzwyczajne.

ad a) Zwyczajne Walne Zebranie odbywa się w ciągu roku szkolnego dwukrotnie.

1) między 1. V. a 1. VI. każdego roku administracyjnego zwołuje prezes Zrzeszenia doroczne Walne Zebranie celem przyjęcia do wiadomości sprawozdań ustępujących władz Zrzeszenia i udzielenia im absolutorjum, tudzież wyboru nowych władz Zrzeszenia, a mianowicie: prezesa, II wiceprezesa, wicesekretarza, skarbnika, kierowników poszczególnych agend, prezesa Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego.

2) Dla uzupełnienia wakujących miejsc w Zarządzie, a mianowicie: I wiceprezesa, sekretarza, zastępców kierowników poszczególnych agend oraz części członków Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego, zwołuje prezes Zwyczajne Walne Zebranie między 1—15. X., na którym dokonuje się wyboru wyżej wymienionych władz spośród członków pierwszego roku.

ad b. Nadzwyczajne Walne Zebranie zwołuje prezes:

- 1) w razie potrzeby stwierdzonej uchwałą Zarządu;
- 2) na skutek odnośnej uchwały Komisji Rewizyjnej;
- 3) na żądanie 1/3 części zwyczajnych członków Zrzeszenia w piśmie podaniu do Zarządu skierowane, z podaniem przyczyny i celu zwołania oraz porządku obrad, najpóźniej w czterdzieści dni od wniesienia podania. W razie zażalenia przeciw Zarządowi należy powyższy wniosek składać na ręce Komisji Rewizyjnej Zrzeszenia.

§ 32. Walne Zebranie należy zapowiedzieć wraz z podaniem porządku obrad najmniej sześć dni naprzód przez ogłoszenie na tablicy ogłoszeń.

§ 35. W razie zwołania Walnego Zebrania w myśl § 31 b ad 3 niniejszego statutu, zwołujący je obowiązany jest co do porządku obrad czynić zadość członkom żądającym zwołania Nadzwyczajnego Walnego Zebrania.

§ 34. W razie ustąpienia prezesa i I-go wiceprezesa musi II-gi wiceprezes zwołać do dni siedmiu Nadzwyczajne Walne Zebranie celem obsadzenia wakujących stanowisk.

§ 35. Do prawomocności uchwał Walnego Zebrania w pierwszym terminie potrzebna jest obecność 1/3 członków zwyczajnych. Jeżeli warunek ten nie jest spełniony, Walne Zebranie ma się odbyć z tym samym porządkiem obrad w drugim terminie o pół godziny później bez względu na ilość obecnych.

§ 36. W Walnem Zebraniu biorą udział członkowie zwyczajni, honorowi i bene meriti.

§ 37. Walnemu Zebraniu przysługuje prawo nadzoru i decyzji we wszystkich sprawach Zrzeszenia; w szczególności zaś Walne Zebranie:

- a) rozpatruje sprawozdania Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego «Bratniej Pomocy». Sprawozdania te winny być przygotowane przed Zwyczajnem Walnem Zebraniem.
- b) Udziela względnie odmawia absolutorjum ustępującemu Zarządowi. W razie odrzucenia wniosku Komisji Rewizyjnej o udzielenie absolutorjum wybiera Walne Zebranie Komisję składającą się z 6-ciu członków z poza ustępującego Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej, dla rewizji czynności ustępującego Zarządu. Komosa ta utworzona ad hoc winna w określonym przez Walne Zebranie terminie złożyć sprawozdanie Nadzwyczajnemu Walnemu Zebraniu.
- c) Wybiera Zarząd, Komisję Rewizyjną oraz Sąd Koleżeński zgodnie z § 31 ad a) niniejszego statutu.
- d) Załatwia wniosek odnoszący się do sposobu pokrycia ewentualnego rocznego niedoboru oraz zatwierdza preliminarz i zamknięcie rachunków przedłożone przez ustępujący Zarząd.
- e) Decyduje o zmianie statutu zgodnie z rozdziałem VII. niniejszego statutu.

- f) Załatwia wnioski Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej.
- g) Mianuje na wniosek Zarządu Członków honorowych i bene meriti.
- i) Nakłada na członków opłaty na rzecz Zrzeszenia.
- j) Decyduje o rozwiązaniu Zrzeszenia w myśl rozdziału VIII. niniejszego statutu.
- k) Wybiera przewodniczącego na każdorazowym Walnem Zebraniu. Przewodniczącym Nadzw. Wal. Zebrania zostaje prezes Zarządu.

§ 38. Sposób prowadzenia obrad na Walnem Zebraniu określa regulamin obrad Walnego Zebrania.

b) Zarząd.

§ 39. Władzę administracyjną i wykonawczą Zrzeszenia stanowi Zarząd, wybrany zwyczajną większością przez Zwyczajne Walne Zebranie, zgodnie z § 31 ad a niniejszego statutu.

§ 40. Do Zarządu wchodzi przedstawiciele wszystkich grup i lat.

§ 41. W skład Zarządu wchodzi: 1) prezes, 2) I wiceprezes, 3) II wiceprezes, 4) sekretarz, 5) wicesekretarz, 6) skarbnik, 7) kierownicy poszczególnych agend Zrzeszenia oraz ich zastępcy.

§ 42. Zarząd obejmuje czynności swe najpóźniej trzeciego dnia po wyborze.

§ 43. Zarząd:

- a) kieruje działalnością Bratniej Pomocy;
- b) wykonuje uchwały Walnego Zebrania;
- c) stara się o uzyskanie dochodów przez urządzenie imprez;
- d) przygotowuje preliminarz budżetowy;
- e) przedkłada Wal. Zebraniu wnioski członków, zgłoszone na ręce prezesa «Bratniej Pomocy»;
- f) wykonuje wyroki Sądu Koleżeńskiego.

§ 44. Posiedzenie Zarządu zwołuje prezes:

- a) przed i po każdym Walnem Zebraniu,
- b) z własnej inicjatywy,
- c) na żądanie 1/3 członków Zarządu,
- d) na żądanie Komisji Rewizyjnej.

§ 45. O posiedzeniach Zarządu winni być członkowie Zarządu i przewodniczący Komisji Rewizyjnej zawiadomieni na jeden dzień przed ich odbyciem. Posiedzenia Zarządu są zasadniczo jawne; tajność może być uchwalona większością 2/3 obecnych na posiedzeniu.

§ 46. W zebraniu Zarządu uczestniczy prezes Kom. Rew. względnie jego zastępca przez niego wydelegowany, z głosem doradczym.

§ 47. Członkowie Zarządu obowiązani są do:

- a) sumiennego wykonania uchwał Zarządu,
- b) każdorazowego uczestniczenia w posiedzeniach Zarządu,
- c) wykonania obowiązków nałożonych na nich regulaminami agend, których są kierownikami,
- d) przedkładania sprawozdań z poruczonych specjalnie funkcji na posiedzeniach Zarządu.

§ 48. Członkowie Zarządu mają prawo:

- a) głosowania na posiedzeniach Zarządu,
- b) zgłaszania wniosków i interpelacyj na zebraniach Zarządu.

§ 49. Prezes:

- a) zwołuje Walne Zebranie, posiedzenia Zarządu, przewodniczy na posiedzeniach Zarządu, ustala porządek obrad posiedzeń Zarządu,
- b) czuwa nad całokształtem statutu i uchwał Władz «Bratniej Pomocy»,
- c) ma prawo uczestniczenia z głosem doradczym na posiedzeniach Komisji Rewizyjnej,
- d) udziela członkom Zarządu urlopu oraz wyznacza ich zastępców,
- e) ma prawo zawieszenia członków Zarządu w razie zaniedbywania obowiązków lub działania na szkodę «Bratniej Pomocy», aż do decyzji najbliższego Walnego Zebrania,
- f) podpisuje wszelkie pisma od Zarządu «Bratniej Pomocy», wychodzące z kontrasygnatury sekretarza i kierownika oddziału agendy.

§ 50. Wiceprezesi I-szy i II-gi zastępują prezesa w jego attribucjach w razie nieobecności tegoż względnie jego ustąpienia, oraz wykonują czynności przez prezesa im poruczone.

§ 51. Obowiązkiem sekretarza i wicesekretarza jest prowadzenie protokołów posiedzeń Walnego Zebrania, posiedzeń Zarządu oraz prowadzenie sekretarjatu «Bratniej Pomocy».

§ 52. Skarbnik odpowiedzialny jest za Kasę Zrzeszenia. Uskutecznia wypłaty na skutek pisemnego zlecenia lub asygnaty prezesa za otrzymaniem odpowiedniego rewersu lub pokwitowania odbioru. Przyjmuje wpłaty do Kasy «Bratniej Pomocy» i odpowiada za rzetelność ksiąg przez siebie prowadzonych.

§ 53. Kierownicy poszczególnych agend Zrzeszenia przewodniczą obradom tychże, są wykonawcami ich uchwał, jakoteż uchwał Zarządu «Bratniej Pomocy», sporządzają sprawozdania oraz starają się o rozwój i należyte funkcjonowanie swych agend. Szczegółowy zakres ich działania określa regulamin oddziału agendy.

c) Komisja Rewizyjna.

§ 54. Komisja Rewizyjna składa się z przewodniczącego oraz 4-ech członków i 2-ech zastępców; w tem 2-u członków i jeden zastępca z pierwszego roku i 2-u członków i 1 zastępca z drugiego roku. Konstytuujące posiedzenie Komisji, na którym wybiera się zastępcę przewodniczącego i sekretarza Kom. Rew. musi się odbyć w przeciągu 3-ech dni do wyboru.

§ 55. Kom. Rew. odpowiedzialną jest za swe czynności tylko przed Walnem Zebraniem «Bratniej Pomocy».

§ 56. Komisja Rewizyjna:

- a) czuwa nad majątkiem i kontroluje ogólną działalność Zrzeszenia,

- b) przeprowadza skontrum wszystkich agend i przedsiębiorstw Zrzeszenia,
- c) ma prawo żądać od prezesa Zrzeszenia względnie jego zastępcy zwołania Nadzwyczajnego Walnego Zebrania oraz posiedzenia Zarządu,
- d) przedkłada Walnemu Zebraniu wniosek o udzielenie wzgl. nieudzielenie absolutorjum ustępującemu Zarządowi,
- e) uczestniczy w przekazywaniu agend ustępującego Zarządu w ręce nowoobranego,
- f) powołuje w razie ustąpienia członka Kom. Rew. nowego członka spośród zastępców,
- g) czuwa nad przestrzeganiem postanowień niniejszego statutu i regulaminów.

§ 57. W razie stwierdzenia działalności na szkodę «Bratniej Pomocy» ze strony Zarządu (z wyjątkiem prezesa), Kom. Rew. ma prawo żądać od prezesa wzgl. jego zastępcy zawieszenia go w czynnościach, poczem na najbliższym posiedzeniu Zarządu przedstawia sprawę do rozstrzygnięcia Zarządowi.

§ 58. Gdyby Kom. Rew. stwierdziła, że prezes «Bratniej Pomocy» działał na szkodę «Bratniej Pomocy» Kom. Rew. ma prawo zawiesić go w urzędowaniu aż do Nadzwyczajnego Walnego Zebrania.

§ 59. Szczegółowe postanowienia, określające czynności i atrybucje Kom. Rew. oraz prawa i obowiązki jej członków wzgl. zastępców, określa szczegółowo regulamin Kom. Rew.

d) Sąd Koleżeński.

§ 60. W skład Sądu Koleżeńskiego wchodzi:

- I) przewodniczący S. K.,
- II) siedmiu członków S. K., w tem 4-ech z pierwszego, a trzech z drugiego roku,
- III) rzecznik S. K., wybrany zwyczajną większością przez doroczne Walne Zebranie «Bratniej Pomocy».

§ 61. Sądowi Koleżeńskiemu podlegają:

- a) zwyczajni członkowie Zrzeszenia,
- b) studenci innych uczelni, nie będący członkami Zrzeszenia, o ile poddadzą się wyraźnie kompetencji S. K-iego w sporze z członkiem Zrzeszenia.

§ 62. Plenum S. K. wybiera spośród siebie zastępcę przewodniczącego oraz sekretarza S. K. W razie potrzeby plenum S. K. kooptuje nowych członków na wniosek przewodniczącego S. K. spośród członków «Bratniej Pomocy» w miejsce uznane za opróżnione własną uchwałą. Liczba kooptowanych nie może przekroczyć 4-ech.

§ 63. Rzecznik wnosi z urzędu oskarżenie do Sądu w razie naruszenia statutu «Bratniej Pomocy» na żądanie Walnego Zebrania lub Zebrania Zarządu. Rzecznik ma prawo uczestniczenia w zebraniach plenum S. K., zabierania głosu i stawiania wniosków, nie może jednak głosować.

§ 64. W razie opróżnienia urzędu rzecznika, następcę do końca kadencji wybiera S. K. większością 3/4 swych członków.

§ 65. Orzeczenia S. K. wykonuje Zarząd Zrzeszenia.

§ 66. S. K. dla rozpatrzenia poszczególnych spraw składa się z 5-ciu członków, t. j. przewodniczącego lub wskazanego przezeń członka Sądu jako przewodniczącego rozprawy dwóch członków Sądu i po jednym zastępcy z obu stron.

§ 67. S. K. orzeka kary oznaczone regulamin S. K. aż do wykluczenia z «Bratniej Pomocy» włącznie.

§ 68. Sąd Kol. feruje wyroki w imieniu honoru akademickiego.

§ 69. Instancją odwoławczą od rozstrzygnięć i wyroków S. K. jest Walne Zebranie Zrzeszenia. Stronom przysługuje prawo prośby o zmianę przewodniczącego S. K. przed rozpoczęciem rozprawy.

§ 70. Czynności i atrybucje oraz sposób postępowania w rozpatrywaniu poszczególnych spraw określa regulamin S. K.

Rozdział VII. Zmiana statutu.

§ 71. Uchwały dotyczące zmiany niniejszego statutu «Bratniej Pomocy» zapadają na Walnem Zebraniu większością 2/3 obecnych. Wniośki, dotyczące zmiany statutu, o ile nie pochodzą od władz «Bratniej Pomocy» muszą być zgłoszone na piśmie do Zarządu przynajmniej na 3 dni przed Walnem Zebraniem.

Rozdział VIII. Rozwiązanie „Bratniej Pomocy”.

§ 72. Uchwałę o rozwiązanie «Bratniej Pomocy» może powziąć jedynie w tym celu zwołane Walne Zebranie większością 3/4 głosów przy obecności przynajmniej 2/3 członków Zrzeszenia. To samo Walne Zebranie uchwała likwidację «Bratniej Pomocy» i wybiera komisję likwidacyjną. Walne Zebranie decyduje zarazem o przekazanie majątku «Bratniej Pomocy».

§ 73. Walne Zebranie w sprawie rozwiązania zwołuje prezes Zrzeszenia na skutek jednomyślnej uchwały Zarządu, akceptowanej przez Kuratora Zrzeszenia.

Rozdział IX. Postanowienie ogólne.

§ 74. Żaden regulamin Zrzeszenia nie może być w sprzeczności z §§ niniejszego statutu.

§ 75. Stosunek Zrzeszenia do Władz Rady Pedagogicznej Państw. Pedagogjum w Krakowie określają przepisy Rady Pedag. Państw. Pedagogjum, którym Zrzeszenie poddaje się.

Koło Pracy Społeczno-Oświatowej Studentów Państwowego Pedagogjum w Krakowie.

Koło, założone z inicjatywy słuchaczy Pedagogjum, istnieje od 15 lutego 1934 r. Na zebraniu organizacyjnem okre-

ślono cele i zadania Koła, a mianowicie: 1) przygotowanie członków do pracy społeczno-oświatowej i do samokształcenia się; 2) podnoszenie kultury narodowej wśród członków i wśród społeczeństwa; 3) szerzenie uświadczenia narodowego i obywatelskiego; 4) ogniskowanie życia naukowego i koleżeńckiego w łonie Koła.

Cele te urzeczywistnia Koło przede wszystkim przez swą działalność teoretyczną i praktyczną, w szczególności zaś przez: 1) urządzenie odczytów, zebrań dyskusyjnych i seminarjów, 2) kształcenie pracowników oświatowych, 3) urządzenie kursów, założenie biblioteki, świetlicy i dostarczanie pism i innych środków naukowych, 4) urządzenie obchodów państwowych, narodowych, przedstawień, urządzenie wycieczek, zwiedzanie urzędów instytucji społecznych, udzielanie nagród i odznaczeń osobom, wyróżniającym się gorliwą działalnością oświatową.

Oprócz zebrań dyskusyjnych z referatami Koło urządzało kursy, i tak w roku 1934 odbył się kurs ratownictwa ogólnego i gazowego P. L. K., w roku 1935 kurs wodzów zucho- wych, w r. 1935/6 odbywa się kurs, organizowany przez L. O. P. P., nadto zwiedzania instytucji społecznych, jak Y. M. C. A., Związku Nauczycielstwa Pol., Uniwersytetu Ludowego w Szy- cach, oraz wycieczki krajoznawcze (Tatry, Ojców, Wieliczka.

Współpraca z instytucjami obejmuje or- ganizowanie zbiorów ulicznych (P. B. K., T. C. L., T. B. B., Sz. B.), poranków dla żołnierzy w Krakowie i t. p. Spośród innych prac Koła wyróżnić należy przede wszystkim pracę członków na terenie harcerstwa. W b. r. członkowie pracują na terenie 3-ch drużyn harcerskich, 4-ch gromad zucho- wych, 1-nej drużyny starszoharcerskiej. Obecnie objęto cały ruch zu- chowy w Krakowie przez mianowanie namiestnikiem zucho- wym jednego członka Koła. Wszyscy zajęci pracą harcerską i zuchową zorganizowani są w Okręgu St. har. Inni członko- wie, zgrupowani w samodzielnym Kole Pedagogicznym (sek- cja świetlicowa), prowadzą świetlice szkolne w Krakowie.

Kolonja wakacyjna. Kontynuacją rocznej pracy Koła jest kolonja wakacyjna, która ma na celu zapoznanie ze środowiskiem w okolicy kolonji oraz wycieczki krajoznawcze. Dotychczas urządzono kolonję w r. 1934 w Piwnicznej i w 1935 roku w Zakopanem, w b. r. projektowana jest kolonja w Za-

kopaniem, w której mają wziąć udział przedstawiciele Pedagogów z Warszawy, Lublina i Krzemieńca.

W skład zarządu Koła w r. 1935/6 wchodzi: Mach H. (prezes), Strzałka B. (wiceprezes), Madej Wł. (sekretarz), Polichówna J. (wicesekretarz), Orlńska Ger. (skarbnik), Skubiedówna El. (gospodarz), Janosówna R. (członek Zarządu). W roku 1933/4 przewodniczącym Koła był Kubik Kazimierz, w r. 1934/5 Woźniak Ludwik. Kuratorem Koła jest prof. Wincenty Styrylski. Członkami Koła są wszyscy słuchacze i słuchaczki Pedagogjum.

Koło Absolwentów Państwowego Pedagogjum w Krakowie.

W 1935 roku powstało przy Państwowem Pedagogjum w Krakowie Koło Absolwentów tegoż Zakładu. Myśl zorganizowania wspomnianego stowarzyszenia kielkowała już od kilku lat, aż wreszcie została zrealizowana w r. 1935 na tradycyjnym Oplątku Bratniej Pomocy. Cel, jaki przyświecał organizatorom Koła przy podejmowaniu się tego zadania, to dążenie do zjednoczenia absolwentów Pedagogjum krakowskiego, a szczerem i absolwentów wszystkich Pedagogjów polskich.

Koło wytknęło sobie następujące zadania: a) kontynuowanie zasad wszczepionych w czasie pobytu w Pedagogjum; b) przyczynianie się do rozwoju Państwowych Pedagogjów w Polsce, jako zakładów najwięcej odpowiadających kształceniu nauczycielstwa szkół powszechnych; c) pomoc materialną oraz naukową z zakresu praktyki szkolnej dla studentów Pedagogjum; d) utrzymywanie łączności towarzyskiej i duchowej między członkami Koła; e) popieranie pracy naukowej absolwentów Pedagogjum; f) organizowanie kursów wakacyjnych.

W czerwcu 1935 r. odbył się I zjazd absolwentów w Krakowie, trwający dwa dni, przy współudziale grona profesorского Pedagogjum oraz przedstawicielstwa absolwentów Pedagogjum lubelskiego. Na zjeździe uchwalono statut Koła, omówiono program pracy i dokonano wyboru tymczasowego zarządu, w skład którego weszli: Pp. nauczyciele: Cieply Wilhelm, kierownik szkoły, Grelak Antoni, Hołubowicz Karol, Kahl Eugenjusz, Kamecka Ludwika, Kaszuba Józef, Kubik Kazimierz, Niedojad Władysław, Piaseczna Irena, Skoplak Aleksy, Urbański Kazimierz, Zborowski Jan, kierownik szkoły.

XI.

ABSOLWENCI ZAKŁADU.

1. Absolwenci Kursów Pedagogicznych

Rok 1919.

1. Aprillówna Marja	31. Pawlikiewiczówna Marja
2. Baranówna Anna	32. Piasecka Marja
3. Boroński Wacław	33. Piechura Jan
4. Bytnar Stanisław	34. Rechulówna Zdzisława
5. Dędrzeńska Lidja	35. Rolewicz Stefan
6. Dumalikówna Michalina	36. Rosenberżanka Marja
7. Frąklówna Blima	37. Rybicki Piotr
8. Filarska Jadwiga	38. Rzepecka Janina
9. Gerzek Marjan	39. Semków Aleksander
10. Goliński Eugenjusz	40. Skonieczna Marja
11. Hirschówna Chana	41. Sołtysikówna Katarzyna
12. Horowitz Marja	42. Szytkowski Edward
13. Ingarden Jadwiga	43. Stebnicki Leon
14. Janowska Zofja	44. Stefanik Jan
15. Jaworkówna Aniela	45. Techmanówna Marja
16. Kałimówna Ludwika	46. Tomasiewicz Józef
17. Kmiećicka Olga	47. Tryszczylówna Ludwika
18. Kondratowiczówna Anna	48. Twarożanka Stefanja
19. Kopczyńska Stefanja	49. Wadowski Jan
20. Krzysikowa Kamila	50. Wawrzynowski Michał
21. Kublin Franciszek	51. Weissówna Janina
22. Kumalanka Anna	52. Wilczyńska Zofja
23. Kwaśniewska Helena	53. Wilgocki Franciszek
24. Lichoniewiczówna Marja	54. Wrębski Ludwik
25. Majka Tadeusz	55. Wydra Andrzej
26. Macek Stanisław	56. Wygaś Franciszek
27. Mackiewiczówna Marja	57. Zajączkowska Jadwiga
28. Matzkówna Irena	58. Zembaczyńska Zofja
29. Moskwówna Felicja	59. Zabińska Helena
30. Olejarczyk Franciszek	60. Żralakówna Otylja

Rok 1920.

1. Bastówna Kazimiera	7. Czyżówna Marja
2. Becherówna Józefa	8. Franicówna Kazimiera
3. Bidziński Tadeusz	9. Gancarzówna Natalja
4. Bieszczad Bronisław	10. Gawrońska Zofja
5. Bochnig Jadwiga	11. Groblerówna Stefanja
6. Chmielówna Marja	12. Gotkiewicz Mieczysław

13. Górnisiewiczówna Walerja	37. Pawlasówna Marja
14. Hryniewska Marja	38. Pieczarówna Jadwiga
15. Hyzińska Marja	39. Początkówna Olga
16. Jamrozówna Marja	40. Radziejowska Franciszka
17. Jaros Paweł	41. Rajtarówna Wiktorja
18. Jasiński Józef	42. Rokosz Michał
19. Kaczmarczykówna Michalina	43. Rombek Bronisław
20. Kapecówna Aleksandra	44. Rzeźnikówna Ludwika
21. Kirchmayerówna Marja	45. Sawicka Marja
22. Kołpak Jan	46. Słaboń Antoni
23. Kontnówna Elżbieta	47. Szczerba Kazimierz
24. Kondratowiczówna Jadwiga	48. Suchecka Zofja
25. Kowalska Marja	49. Tomanówna Stefanja
26. Krysa Władysław	50. Ułakówna Janina
27. Kuśmierzówna Helena	51. Wałachówna Janina
28. Macek Adolf	52. Waśkowska Marja
29. Marcinkówna Julja	53. Weinerówna Wanda
30. Mendykowa Felicja	54. Winterówna Marja
31. Nięgoszówna Kornelja	55. Wodzińska Anna
32. Nowak Wojciech	56. Wyjadłowski Jan
33. Nyczówna Olga	57. Zarembianka Janina
34. Ojakówna Marja	58. Zgodzińska Wincentyna
35. Padawerówna Mindel	59. Żurakówna Marja
36. Pańkiewiczówna Teofila	

2. Absolwenci Państwowych Kursów Nauczycielskich

Rok 1921.

1. Aleksandrowiczówna Laura	20. Hoffmann Munisz
2. Anisfeldówna Frania	21. Howoruchówna Eugenia
3. Baczyńska Helena	22. Ippoldtówna Marja
4. Bala Marjan	23. Jabłoński Jan
5. Binkiewicz Feliks	24. Kitzówna Marja
6. Brąglówna Marjanna	25. Kleinberg Malwina
7. Brenner Adolf	26. Konieczna Jadwiga
8. Dąbrowska Bronisława	27. Kobacki Ignacy
9. Dąbrowska Janina	28. Kopeć Michał
10. Duklerówna Tauba	29. Krajewska Ewelina
11. Dziedzicówna Lucyna	30. Królikowska Natalia
12. Feilerówna Marja	31. Krzeszówna Ludmiła
13. Flisarska Anna	32. Kucharska Helena
14. Galitserówna Anna	33. Kućmierz Piotr
15. Gazdeczkówna Mieczysława	34. Kupcówna Marja
16. Garlikówna Anna	35. Langerówna Izabela
17. Gołosińska Zofja	36. Laskiewiczówna Janina
18. Gotkiewicz Mieczysław	37. Lenart Władysław
19. Hesslówna Wanda	38. Lenartowicz Stanisław

39. Lazicki Wacław	57. Skrzypkówna Janina
40. Magierzanka Janina	58. Singerówna Fryderyka
41. Marsówna Kazimiera	59. Słowikówna Wanda
42. Mendłowska Helena	60. Socha Michał
43. Mietliński Wincenty	61. Sulimirówna Marja
44. Miśniakiewicz Szymon	62. Süsserówna Regina
45. Noworytówna Stefanja	63. Swaryczewska Marja
46. Oberländerówna Janina	64. Szczerczakówna Stefanja
47. Olbrychtówna Stanisława	65. Szudy Franciszek
48. Owsionka Józefa	66. Szyszkowiczówna Julja
49. Pasterczykówna Jadwiga	67. Świetliczka Stanisław
50. Pawelanka Adela	68. Tabaczek Ludwik
51. Piecuchówna Stanisława	69. Tenenbaumówna Anna
52. Rażna Leonarda	70. Trellerówna Ewa
53. Remerówna Janina	71. Wędówna Marja
54. Różga Władysława	72. Wiosna Stefan
55. Rydzowski Stanisław	73. Wójtowicz Józef
56. Scholzówna Elżbieta	

Rok 1922.

1. Bałanka Stefanja	28. Kohutówna Marja
2. Baranowski Aleksander	29. Kołodziejówna Helena
3. Błachutówna Józefa	30. Komanówna Zofja
4. Bialikówna Marja	31. Korzeniowska Eugenja
5. Boberówna Regina	32. Kruczkowska Zofja
6. Buczyński Franciszek	33. Landauówna Gitel
7. Cetnarowiczówna Joanna	34. Lempartówna Jadwiga
8. Cyganowski Józef	35. Lewkiewicz Władysław
9. Czaderska Antonina	36. Łukawiecka Jadwiga
10. Dębniak Franciszek	37. Macużanka Jadwiga
11. Dębniak Leon	38. Maniecka Marja
12. Duński Jan	39. Miarczyńska Janina
13. Eigerówna Zofja	40. Możdżeń Julian
14. Filipkówna Anna	41. Muchowiczówna Zofja
15. Frenklówna Ema	42. Muchowiczówna Wincentyna
16. Galska Antonina	43. Müllerówna Anna
17. Gaworówna Paulina	44. Onakówna Anna
18. Geldwerthówna Róża	45. Palkówna Stanisława
19. Gotkiewicz Marjan	46. Paszkiewiczówna Włodzimiera
20. Gromnicka Marja	47. Pierożanka Helena
21. Gucwa Feliks	48. Pluciński Jan
22. Infeldówna Berta	49. Powtakówna Felicja
23. Irzyńska Eugenja	50. Rokosz Michał
24. Jabłoński Jan	51. Rychel Zygmunt
25. Jandówna Marja	52. Ryszplerówna Jadwiga
26. Jęczmienowski Tadeusz	53. Sanokowska Władysława
27. Kluzik Stanisław	54. Sarkówna Janina

55. Schönfeldówna Fela
56. Siegel Mieczysław
57. Smokowska Elżbieta
58. Stachel Jan
59. Syrzyska Feliks
60. Szajnówna Eugenja

61. Szlęzakówna Jadwiga
62. Tenenbaumówna Marja
63. Wachsówna Rozalja
64. Wilkicka Marja
65. Wroński Tadeusz
66. Zachara Stanisław

Rok 1923.

1. Bartmańska Fotina
2. Bartmański Jan
3. Beniowska Sylwja
4. Bielówna Helena
5. Billigowa Berta
6. Bobilewiczówna Marja
7. Bobrzecka Helena
8. Bocheńkówna Marja
9. Bojówna Józefa
10. Bujakówna Anna
11. Buczyńska Stefanja
12. Chmielarczyk Wincenty
13. Czerwińska Marja
14. Drożdż Mieczysław
15. Drupkówna Zofja
16. Dudek Rudolf
17. Dziadkowiec Franciszek
18. Dziubek Wendelin
19. Eisnak Teodor
20. Filówna Stefanja
21. Flis Henryk
22. Gajewski Leon
23. Gazdeczka Włodzimierz
24. Gockówna Anna
25. Goralówna Anna
26. Górniak Michał
27. Górnisiewiczówna Marja
28. Grossówna Anna
29. Gumuleński Mikołaj
30. Hakówna Anna
31. Hawryluk Mikołaj
32. Hemzaczówna Sławomira
33. Januszówna Leopolda
34. Jelonek Stanisław
35. Jelonkówna Eugenja
36. Jędrusiak Eugenjusz
37. Kardaś Jakób
38. Karp Stanisław
39. Kastyák Albin

40. Kaszuba Michał
41. Kawaska Stanisława
42. Kądziołka Stanisław
43. Kochańska Janina
44. Kołuszko Bolesław
45. Konieczna Stanisława
46. Kozubowska Krystyna
47. Krajewska Stanisława
48. Krügerówna Janina
49. Krzywda Mieczysław
50. Kubalska Zofja
51. Kulińska Zofja
52. Kucharska Zofja
53. Kudyk Wiktor
54. Landauówna Rela
55. Lelek Stanisław
56. Loewensteinówna Marja
57. Machowiczówna Eugenja
58. Maćkowska Marja
59. Magierzanka Irena
60. Markusiewicz Wawrzyniec
61. Maruńczakówna Stanisława
62. Marsówna Ewa
63. Matuszewska Jadwiga
64. Mayerówna Wanda
65. Michalska Helena
66. Michałowiczówna Marja
67. Modrzejewski Roman
68. Nechayówna Marja
69. Niezabitowski Roman
70. Nowakówna Stanisława
71. Ogarek Marjan
72. Pańkow Adam
73. Pawlikowska Zofja
74. Praszkieviczówna Ludwika
75. Rachwałówna Stefanja
76. Rączkówna Stanisława
77. Schweigerówna Aleksandra
78. Seredyńska Marja

79. Słowikówna Janina
80. Sobesto Józef
81. Steczkowska Marja
82. Struk Antoni
83. Sulimierówna Helena
84. Szperlak Augustyn
85. Szulmaniewiczowa Romana
86. Śmidowiczowa Helena
87. Śpiewak Jan
88. Świdarska Marja
89. Turska Eugenia
90. Tyncówna Kazimiera

91. Wanyura Bronisław
92. Warchałówna Marja
93. Wicińska Kazimiera
94. Wojnowska Bronisława
95. Wojtaszek Władysław
96. Wojtychówna Marja
97. Wolickówna Amalja
98. Woźniakówna Michalina
99. Wójcik Jan
100. Wrońska Anna
101. Wyrobkówna Zofja
102. Żołądz Stanisław

Rok 1924.

1. Bidzińska Helena
2. Bilczewska Stanisława
3. Borzęcka Aleksandra
4. Budkówna Marja
5. Cebulanka Teresa
6. Cieply Wilhelm
7. Deutscherówna Meche
8. Domiczek Witold
9. Drozdowska Stanisława
10. Dudek Rudolf
11. Falecki Piotr
12. Fedorkówna Zofja
13. Foltówna Bolesława
14. Gablankowska Eugenia
15. Gaczol Kazimierz
16. Gaweldzianka Stefanja
17. Gawendówna Eugenia
18. Gryglewski Eugenjusz
19. Habrylówna Albina
20. Harhatówna Janina
21. Hausnerówna Elżbieta
22. Holzerówna Dora
23. Janus Alfred
24. Kałwianka Katarzyna
25. Kapuściakówna Janina
26. Karczówna Helena
27. Karczówna Hermenegilda
28. Kasprzykówna Zofja
29. Kiskówna Józefa
30. Kiskówna Zofja
31. Koczanowiczówna Helena
32. Kościński Tadeusz
33. Kordówna Janina
34. Kornasiówna Bronisława

35. Kozikówna Adelajda
36. Krasuski Włodzimierz
37. Krzyżanowska Józefa
38. Krwawiczówna Michalina
39. Kublińska Zofja
40. Kulczycki Marjan
41. Lagan Włodzimierz
42. Langie Marja
43. Lipczyńska Helena
44. Macakówna Marja
45. Maćkiewiczówna Stefanja
46. Matuzińska Irena
47. Michniewska Julia
48. Migdalek Tadeusz
49. Mirkówna Marja
50. Mistarzówna Irena
51. Mól Witold
52. Olasówna Marja
53. Ornatkiewiczówna Marja
54. Osuchowska Marja
55. Orzechowska Marja
56. Palczewska Anna
57. Partykówna Stanisława
58. Piekarczówna Jadwiga
59. Pieglowska Józefa
60. Pogorzelska Anna
61. Polichtówna Antonina
62. Prządówna Marja
63. Rączkówna Janina
64. Rogowski Edward
65. Rokicianka Karolina
66. Romanowska Zofja
67. Rydlówna Helena
68. Sanokowski Antoni

69. Schindlerówna Jetty
70. Schmidówna Marja
71. Schönfeldówna Rejca
72. Soltysikówna Cecylja
73. Spiradkówna Marja
74. Stęchmanówna Antonina
75. Strzałkówna Michalina
76. Szczerczakówna Zofja
77. Szponarówna Kazimiera
78. Taraska Ferdynand
79. Wachulska Marja
80. Waciężanka Jadwiga

81. Wojdała Włodzimierz
82. Wodzinowska Krystyna
83. Wolańska Marja
84. Wroczyńska Zofja
85. Zagajewska Marjanna
86. Zawadzińska Helena
87. Zbożilówna Marja
88. Zieliński Jan
89. Ziębianka Juljanna
90. Żuławska Marja
91. Żurek Jan

Rok 1925.

1. Baczyński Jan
2. Bałówna Bronisława
3. Bałazińska Marja
4. Baran Jan
5. Beldówna Marjanna
6. Bielecka Barbara
7. Bielecka Izabella
8. Brabletzówna Janina
9. Czermakówna Marjanna
10. Dańcówna Felicja
11. Dańkowski Leon
12. Dąbrowska Jadwiga
13. Dąbrowska Zofja
14. Dominówna Antonina
15. Dutkówna Józefa
16. Dyląganka Pelagja
17. Dyszkiewiczówna Joanna
18. Działówna Marja
19. Filówna Janina
20. Florkówna Stanisława
21. Fritówna Helena
22. Fritówna Stanisława
23. Gajewska Irena
24. Gluth Marjan
25. Głodkiewiczówna Kazimiera
26. Gorylówna Marja
27. Gorzkowska Irena
28. Góra Władysław
29. Górska Jadwiga
30. Gronkówna Kazimiera
31. Grzelewska Karolina
32. Heynerówna Marja
33. Huczyńska Hildegarda
34. Huczyńska Józefa

35. Jaślarówna Zofja
36. Jelonek Leon
37. Karmańska Wanda
38. Kolodziejówna Marjanna
39. Kolodziejówna Stanisława
40. Kopfówna Emilja
41. Kowalska Marja
42. Kozik Mieczysław
43. Kratzer Augustyn
44. Krzystyniakówna Anastazja
45. Krzyszkowska Irena
46. Kubacka Zofja
47. Kwaszycówna Helena
48. Kwaszycówna Marja
49. Kwickówna Stefanja
50. Lampka Remigjusz
51. Langer Kalman
52. Lechówna Jadwiga
53. Lewandowska Bronisława
54. Liszkiewiczówna Eugenia
55. Łączkówna Marja
56. Majcherczykówna Anna
57. Manowarda Joanna
58. Marcinkiewiczówna Stanisława
59. Marowska Kamila
60. Mermerówna Marja
61. Michałowska Marjanna
62. Micalówna Michalina
63. Morusówna Marja
64. Muchówna Helena
65. Muchówna Izabela
66. Nalepianka Marja
67. Osińska Emilja
68. Paliszewska Marja

69. Parysówna Stefanja
70. Piech Tadeusz
71. Piechota Aleksander
72. Piekarczyk Józef
73. Piszówna Janina
74. Polak Wojciech
75. Pollakówna Olga
76. Południwska Marja
77. Rączkówna Marja
78. Robak Władysław
79. Röhlich Franciszek
80. Rumińska Urszula
81. Rydlówna Helena
82. Saradówna Wanda
83. Schamrothówna Zofja
84. Schimsheimer Wilhelm
85. Skopiński Wilhelm
86. Skowronówna Józefa
87. Skwirutówna Jadwiga
88. Siwkówna Władysława
89. Soczówczanka Otylja
90. Somogyi Stefan
91. Sowianka Emilja
92. Spiradkówna Elżbieta
93. Spiradkówna Marjanna
94. Stankówna Karolina
95. Stecówna Marja
96. Strugalewiczówna Zofja

97. Stupnicka Marja
98. Szkwarkówna Eugenja
99. Szczepańska Anna
100. Szczurba Stanisław
101. Szlęzak Tadeusz
102. Świerk Stanisław
103. Tarnawiecki Artur
104. Tippe Wanda
105. Tomaszekówna Janina
106. Trybowska Helena
107. Tryhubczakówna Zofja
108. Tuczyńska Kazimiera
109. Wędrychowiczówna Emilja
110. Wilkicka Zofja
111. Wlezieniówna Bronisława
112. Wodzińska Marja
113. Wojcieszówna Wanda
114. Woźniakówna Stanisława
115. Wydrówna Marja
116. Wyrobkówna Janina
117. Zawada Jan
118. Zawada Władysław
119. Zabecka Janina
120. Ziajkówna Helena
121. Zwinczak Jan
122. Żychowicz Stanisław
123. Życzkowska Janina

Rok 1926.

1. Abramska Stefanja
2. Anisfeldówna Hania
3. Baraniecka Helena
4. Baziukówna Helena
5. Bialikówna Mieczysława
6. Boberówna Zofja
7. Bogdańska Aleksandra
8. Burczykówna Marja
9. Cachlówna Janina
10. Chruslińska Aniela
11. Czajkowski Alfred
12. Cichy Michał
13. Czekański Michał
14. Czerniakówna Marja
15. Dobrowolska Józefa
16. Dobrowolska Paulina
17. Dudkówna Helena
18. Dudkówna Marja

19. Egierszдорff Wanda
20. Feilówna Estera
21. Fic Wojciech
22. Figlówna Stefanja
23. Florkówna Stanisława
24. Freilichówna Judyta
25. Galińska Joanna
26. Garbusiński Antoni
27. Gętkowa Janina
28. Gibulówna Marjanna
29. Gołda Franciszek
30. Górówna Marja
31. Grabowska Marjanna
32. Grochowska Adela
33. Grodzka Stefanja
34. Grybosiówna Apolonja
35. Grzymkówna Zofja
36. Gujanka Stanisława

37. Gutterówna Franciszka
38. Hliniakówna Marja
39. Horowitówna Regina
40. Horowitówna Zofja
41. Jalmużyńska Krystyna
42. Jarecka Joanna
43. Jaryczower Hirz
44. Jaworska Jadwiga
45. Jednorakówna Zenobja
46. Jesionka Zygmunt
47. Kalfasówna Stefanja
48. Kamińska Helena
49. Kanarkówna Henia
50. Karwajówna Władysława
51. Kiskówna Juljanna
52. Knauerówna Anna
53. Koczanowiczówna Emilja
54. Kolasówna Marja
55. Kolkówna Irena
56. Kondrówna Anna
57. Kopacz Edward
58. Koppówna Walentyna
59. Korzeniowska Karolina
60. Korzeniowska Zofja
61. Kotulski Bronisław
62. Krawczyńska Izabela
63. Kristmanówna Klotylda
64. Kronfeldówna Ida
65. Królicki Michał
66. Krygowska Marja
67. Krysianka Wanda
68. Kubikówna Marja
69. Kuzykówna Zofja
70. Kwieciński Piotr
71. Lauferówna Anna
72. Leśniowski Jan
73. Libura Antoni
74. Lipowska Katarzyna
75. Lipski Alfred
76. Marcinkowski Józef
77. Mazurkiewiczówna Marja
78. Micheńska Józef
79. Milcówna Helena
80. Mitschkówna Anna
81. Mlonkówna Czesława
82. Molkówna Stefanja
83. Mroczkowska Janina
84. Muchówna Lidja
85. Müllerówna Janina
86. Niesiołowska Marja
87. Oleksówna Zofja
88. Oleniakówna Władysława
89. Orlińska Marja
90. Orłówna Helena
91. Pajdiak Jan
92. Piechówna Stanisława
93. Pitulanka Janina
94. Polończykówna Anna
95. Pucówna Zofja
96. Rastica Jan
97. Rekula Bolesław
98. Romanowska Jadwiga
99. Dr Rubinsteinówna Balbina
100. Rusinówna Emilja
101. Sadowski Stanisław
102. Samulski Marja
103. Scheuerówna Halina
104. Skocka Zofja
105. Skrzepińska Felicja
106. Sikora Stefan
107. Siemkówna Czesława
108. Silbermannówna Sara
109. Smolec Stefan
110. Stańkiewiczówna Jadwiga
111. Stoszko Józef
112. Stolarska Romana
113. Stopianka Jadwiga
114. Strakoszówna Anna
115. Suchodolska Irena
116. Sulińska Irena
117. Sumińska Janina
118. Sykałówna Janina
119. Szlemkiewicz Michał
120. Szpunarówna Marja
121. Szyszkowicz Józef
122. Święchówna Janina
123. Trojanowska Leokadja
124. Trzęsińska Stanisława
125. Turska Bronisława
126. Uciechowska Zofja
127. Urbanówna Janina
128. Urbańska Helena
129. Walczyk Stanisław
130. Walewska Marja
131. Wiatrówna Marja
132. Więclawówna Janina

133. Wiśniewska Eugenja
134. Wiśniewski Józef
135. Wleziénówna Julia
136. Wnorowska Jadwiga
137. Wnuk Józef
138. Wójcikówna Helena

139. Zachwiej Julian
140. Zabierzewska Janina
141. Zawilińska Helena
142. Ziarnicka Eufemja
143. Ziębianka Aniela
144. Zyzakówna Agnieszka

Rok 1927.

1. Adamek Józef
2. Anioł Józef
3. Arendtówna Natalja
4. Baczewiczówna Zofja
5. Bałuka Bronisław
6. Banasiówna Marja
7. Berych Zdzisław
8. Biernatówna Marja
9. Boguński Aleksander
10. Brasonówna Zofja
11. Brożyna Wacław
12. Brzezinówna Marja
13. Budzińska Elconora
14. Bujak Władysław
15. Burkowicz Aleksander
16. Ciechanowska Julia
17. Ciencialówna Władysława
18. Ciurlikówna Zofja
19. Ćwiklińska Emilja
20. Ćwiklińska Honorata
21. Ćwiklińska Zofja
22. Dalletówna Cecylja
23. Danek Julian
24. Dedówna Stefanja
25. Dobosz Stefan
26. Dültzówna Stefanja
27. Eichlerówna Marja
28. Ferdynandzka Stefanja
29. Filipecki Marjan
30. Filipowiczówna Marja
31. Fischer Marjan
32. Fiszmanówna Ides
33. Gaździcki Stanisław
34. Gąskówna Gizela
35. Gąsiorowska Zofja
36. Gillert Karol
37. Gocalówna Marja
38. Goldstein Józef
39. Górnik Mieczysław
40. Górski Janusz

41. Grossbartówna Rozalja
42. Grochalówna Marja
43. Grotowska Zofja
44. Gruszecka Marja
45. Guzikówna Stanisława
46. Hajdusiewiczówna Stanisława
47. Hermanówna Jadwiga
48. Heublumówna Rozalja
49. Hleynarówna Janina
50. Husak Tadeusz
51. Janikówna Marja
52. Januszewska Stefanja
53. Jaremkiewicz Michał
54. Jaworska Józefa
55. Kańska Wincentyna
56. Karkowski Piotr
57. Karmański Włodzimierz
58. Kądziaławianka Wanda
59. Klichówna Zofja
60. Kluzikówna Władysława
61. Konówna Liljana
62. Kosecki Leon
63. Kosecki Stefan
64. Kowalska Janina
65. Kowenicka Helena
66. Kowicki Karol
67. Kozówna Anna
68. Królówna Zofja
69. Krzyszkowski Ludwik
70. Krzyżanowski Bazyl
71. Kubatówna Ludwika
72. Kulczycka Jadwiga
73. Kurek Tadeusz
74. Kwinta Józef
75. Laskowski Stanisław
76. Lassotówna Marja
77. Lewkowiczówna Amalja
78. Libuszanka Zofja
79. Makarska Emilja
80. Majchrowiczówna Michalina

81. Majewska Kazimiera	123. Serafin Stanisław
82. Majewska Kazimiera	124. Skowyrza Franciszek
83. Majeranówna Helena	125. Sibikówna Marja
84. Mandelbaumówna Itela	126. Sidorówna Emilia
85. Martini Helena	127. Sikora Roman
86. Masny Józef	128. Sołtysówna Zofja
87. Mikosz Tadeusz	129. Sowula Marcin
88. Miziówna Marja	130. Spiechowicz Wincenty
89. Morawska Zofja	131. Stanisówna Matylda
90. Moszoro Marja	132. Stachówna Pelagja
91. Nadwocka Marja	133. Stachura Władysław
92. Nebenzahlówna Irena	134. Stępieniówna Eugenia
93. Neyówna Stefanja	135. Stoczkówna Janina
94. Nocleżanka Helena	136. Stypulanka Franciszka
95. Nasalikówna Helena	137. Suderówna Stanisława
96. Nowakówna Janina	138. Szałówna Marja
97. Nowakówna Marja	139. Szumcówna Eugenia
98. Nożanka Marjanna	140. Tereszkiewicz Julian
99. Olszyniakówna Marja	141. Tereszkiewiczówna Eleonora
100. Opaliński Piotr	142. Tryhubczakówna Eugenia
101. Orłowska Eugenia	143. Walor Jan
102. Pająkówna Jadwiga	144. Waśniewska Halina
103. Pasiutówna Janina	145. Watycha Stanisław
104. Panzerówna Sala	146. Wierzbowski Antoni
105. Pągowski Tadeusz	147. Więclawówna Jadwiga
106. Perausówna Aleksandra	148. Wilkówna Zofja
107. Peszkowska Zofja	149. Windak Antoni
108. Petrykiewiczówna Henryka	150. Włoczevska Zofja
109. Piotrowska Antonina	151. Władyniak Stefan
110. Podstolak Władysław	152. Wojewoda Kazimierz
111. Próchnicki Mieczysław	153. Wójcikówna Irena
112. Przybyłowiczówna Aniela	154. Wójcikiewiczówna Rozalja
113. Rańska Wanda	155. Zarahski Karol
114. Rączkówna Janina	156. Ząbek Kazimierz
115. Rokita Józef	157. Zborowski Jan
116. Rusinówna Stanisława	158. Zbilutówna Helena
117. Salaterska Helena	159. Zielińska Jadwiga
118. Samuelli Leontyna	160. Zimend Izrael
119. Sarlej Stefan	161. Żak Edmund
120. Sarnecka Bożenna	162. Żur Jan
121. Schmagerówna Wanda	163. Żurek Piotr
122. Sendela Ignacy	

Rok 1928.

1. Augustynkówna Marja	5. Bastówna Marja
2. Augustynowiczówna Katarzyna	6. Batorówna Janina
3. Augustynówna Henryka	7. Bednarczykówna Marta
4. Bałęcka Janina	8. Bielecka Marja

9. Biskówna Marja
10. Chrobak Antoni
11. Cetnerówna Stanisława
12. Czaderska Zofja
13. Czechowska Janina
14. Drożdż Jan
15. Filippek Ferdynand
16. Flisowska Irena
17. Frankówna Marja
18. Gaczek Marjan
19. Gadulanka Władysława
20. Gawlikówna Janina
21. Gdulanka Janina
22. Gollenhofer Stanisław
23. Gołąbek Zygmunt
24. Gorączko Mieczysław
25. Górak Jan
26. Górski Stanisław
27. Gralewska Zofja
28. Grzegorzczak Stanisław
29. Guzik Jan
30. Gyża Mirosław
31. Hahnówna Janina
32. Hojda Józef
33. Hübnerówna Janina
34. Hylówna Aniela
35. Izdebski Józef
36. Janasówna Ludwika
37. Janiżanka Zofja
38. Jasińska Emilia
39. Jaworowska Irena
40. Kachnikiewiczówna Helena
41. Kalasiewicz Stanisław
42. Klecan Władysław
43. Klecówna Halina
44. Klimasówna Marja
45. Klimecka Janina
46. Kluzikówna Jolanta
47. Korzeniowska Jolanta
48. Kossowska Jadwiga
49. Kozicka Zenobia
50. Kościółek Leon
51. Kowalska Halina
52. Kowalski Jan
53. Krzywdzianka Wanda
54. Kubicki Adolf
55. Kudelska Zofja
56. Kułazanka Olga

57. Kurkówna Marja
58. Kwieciński Jan
59. Landau Rywka
60. Laskówna Aleksandra
61. Lembas Franciszek
62. Leszko Jan
63. Liszka Marjan
64. Lodowski Zygmunt
65. Lubowska Jadwiga
66. Ludowichówna Helena
67. Łapa Władysław
68. Magiera Franciszek
69. Majcher Piotr
70. Malinowska Stefanja
71. Malik Tadeusz
72. Mańczyk Stefan
73. Marciński Henryk
74. Medwinówna Katarzyna
75. Migacz Jan
76. Migala Franciszek
77. Mikołajczyk Edward
78. Mohyla Roman
79. Nosal Stanisław
80. Nodzeńska Zofja
81. Ogieński Władysław
82. Olesiak Karol
83. Ortyński Piotr
84. Palkówna Helena
85. Paryzek Mieczysław
86. Piekarczówna Zofja
87. Pinkiewiczówna Jadwiga
88. Piszówna Jadwiga
89. Przetak Jan
90. Pyzalska Helena
91. Radońska Helena
92. Rogalska Jadwiga
93. Rosenblat Władysław
94. Różycka Anna
95. Rutkówna Aniela
96. Rządcki Józef
97. Schmidtówna Janina
98. Schuhardtówna Janina
99. Semmlówna Liba
100. Sękówna Janina
101. Siekierska Helena
102. Sielecki Włodzimierz
103. Sokulski Eugenjusz
104. Soliński Jan

105. Sroczyńska Monika	121. Tarko Olga
106. Stachnikówna Anna	122. Teodorowiczówna Katarzyna
107. Stańczykiewicz Jan	123. Trawińska Janina
108. Stawarzówna Aniela	124. Turkowska Olga
109. Strocanka Janina	125. Wielgusówna Stefanja
110. Szczepanikówna Helena	126. Wierzbicka Marja
111. Szczepański Jan	127. Więchówna Seweryna
112. Szopski Władysław	128. Woźnówna Anna
113. Szumelda Paweł	129. Wraga Józef
114. Szurek Jan	130. Wronianka Marja
115. Szurkówna Helena	131. Wroński Franciszek
116. Szybiński Edward	132. Zacny Klemens
117. Ścibich Romuald	133. Ziółek Bolesław
118. Śmiałowska Barbara	134. Znański Józef
119. Świdarska Łucja	135. Żurakówna Matylda
120. Święcicki Zbigniew	

Rok 1929 (eksterniści).

1. Gawrońska Marja	9. Mirek Antoni
2. Gorączkówna Antonina	10. Paszyńska Ludmiła
3. Hebenstreitowa Zofja	11. Palkówna Helena
4. Janiżanka Zofja	12. Popielówna Jadwiga
5. Jezierska Janina	13. Ryżewska Elżbieta
6. Klarreich Samuel	14. Steinlauf Maurycy
7. Kłapa Eugenjusz	15. Szczygłówna Stanisława
8. Kobylański Stanisław	16. Sznura Jan

3. Absolwenci Państwowego Pedagogjum

Rok 1930.

1. Apollo Tadeusz	19. Duda Franciszek
2. Babińska Stanisława	20. Dziadowiec Henryk
3. Bałtowska Janina	21. Ebnerówna Anna
4. Bartnicka Zofja	22. Fedewiczówna Olga
5. Bonczkówna Kazimiera	23. Glistówna Marja
6. Brodowycz Olga	24. Goryczkówna Zofja
7. Brożek Ludwik	25. Grelak Antoni
8. Bubniak Mikołaj	26. Höhne Marjan
9. Budzikówna Genowefa	27. Jagła Antoni
10. Chruścicka Janina	28. Jariś Piotr
11. Chudoba Andrzej	29. Jędryszkówna Rozalja
12. Chudyk Leon	30. Jordanowski Franciszek
13. Celewiczówna Zofja	31. Kabała Zygmunt
14. Czajkówna Stanisława	32. Kaczor Władysław
15. Czechówna Lidja	33. Klimaszewska Jadwiga
16. Czupryna Stefan	34. Klimczyk Józef
17. Danielewiczówna Marja	35. Kobat Roman
18. Dłubak Wieńczysław	36. Kohutówna Emilja

37. Koman Franciszek	62. Salacha Józef
38. Kopczyńska Katarzyna	63. Sawka Teodor
39. Kopczyński Kazimierz	64. Skoplak Aleksy
40. Korzeniowska Zofja	65. Siepak Józef
41. Koziół Czesław	66. Siwiak Józef
42. Koźmiński Tadeusz	67. Socha Stanisław
43. Krauzowiczówna Helena	68. Stehlikówna Melanja
44. Krupiński Tadeusz	69. Steinówna Stefania
45. Kuzka Michał	70. Sternfeldówna Perla
46. Liszkiewicz Józef	71. Surowcówna Rozalja
47. Łotocki Włodzimierz	72. Szeligiewicz Kazimierz
48. Matejkówna Ewa	73. Szewczyk Konstanty
49. Motykówna Marja	74. Szklarzewiczówna Kazimiera
50. Nawrot Tadeusz	75. Szura Józef
51. Nowosławski Zbigniew	76. Topór Franciszek
52. Olszowska Stanisława	77. Wąs Zygmunt
53. Paciówna Agnieszka	78. Wietrzna Janina
54. Pawlakówna Anna	79. Wilk Andrzej
55. Pawlusińska Irena	80. Wiśniewska Marja
56. Prochowski Franciszek	81. Wojtowiczówna Marja
57. Pyciński Aleksander	82. Wolek Władysław
58. Rączkówna Anna	83. Zagajówna Helena
59. Rybińska Emilja	84. Zalasiewicz Bolesław
60. Rząsa Józef	85. Zarembianka Kazimiera
61. Rzegocki Józef	86. Zollmanówna Rozalja

Rok 1931.

1. Adamczykówna Natalja	22. Frandówna Regina
2. Batkówna Józefa	23. Galiński Kazimierz
3. Bigajska Eugenia	24. Gawłowicz Władysław
4. Bigayówna Elżbieta	25. Gawrońska Janina
5. Biszko Julian	26. Gedówna Natalja
6. Bochniewicz Adam	27. Godzikówna Stanisława
7. Borowiczówna Janina	28. Góra Hubert
8. Chowaniec Franciszek	29. Gretschiówna Zofja
9. Ciochoniówna Helena	30. Gromkówna Salomea
10. Czechówna Aleksandra	31. Gryglewiczówna Janina
11. Czekańska Marja	32. Holiczkówna Jarosława
12. Czerska Anna	33. Hornbergerówna Marja
13. Czopkówna Stanisława	34. Hornowska Marja
14. Cwierczakiewiczówna Eleonora	35. Hyrlicka Michalina
15. Ćwikówna Anna	36. Jachimowiczówna Antonina
16. Dernożanka Genowefa	37. Jędrałówna Emilja
17. Doeblówna Dwojra	38. Kaczmarczyk Wacław
18. Draganówna Michalina	39. Karczewska Karolina
19. Drożdżówna Stanisława	40. Kluzówna Wiesława
20. Dulembianka Barbara	41. Kolkówna Emilja
21. Dzikowska Stanisława	42. Korecka Józefa

43. Koszerówna Hena	75. Steinówna Lucja
44. Kozijówna Helena	76. Swatkiewiczówna Stefanja
45. Leszczak Alfred	77. Szkilnyk Eljasz
46. Liwacz Grzegorz	78. Szlemko Natalia
47. Luszowiecki Władysław	79. Szufa Ludwik
48. Lenczyk Józefa	80. Szulhan Eugenia
49. Łopuszyński Michał	81. Świątkowska Mieczysława
50. Łotocka Olga	82. Świętkówna Janina
51. Matłaszek Kazimierz	83. Świetliczka Helena
52. Miziówna Władysława	84. Święs Józef
53. Modliszewska Marja	85. Tulejanka Jadwiga
54. Moskalewycz Józef	86. Urbańska Marja
55. Neustättelówna Lea	87. Urbański Kazimierz
56. Niedojad Władysław	88. Wachalówna Janina
57. Niemiec Erwin	89. Wajdowiczówna Wanda
58. Oczkowski Andrzej	90. Wąs Władysław
59. Osternówna Franciszka	91. Weiner Klara
60. Pawlak Anna	92. Węgier Karol
61. Pawłowska Jadwiga	93. Wietrzna Janina
62. Pilasówna Ewa	94. Wietrzna Janina Albina
63. Piórkowski Bronisław	95. Wolańska Joanna
64. Rączka Józef	96. Wolski Eustachy
65. Roztoczyńska Ludwika	97. Wójtowiczówna Janina
66. Sarab Michał	98. Wójtowiczówna Marja
67. Sawicka Aleksandra	99. Wyrsta Ignacy
68. Schabowski Marjan	100. Zanewicz Jan
69. Schultisówna Zbigniewa	101. Zaremba Jarosław
70. Seelenfreundówna Rebeka	102. Zawilska Zofja
71. Skubisówna Stanisława	103. Zmroczkówna Marja
72. Siwiecówna Marja	104. Zorychcianka Aurelja
73. Sroka Bolesław	105. Zygmąńska Teresa
74. Stawiarzówna Joanna	106. Żurkówna Irena

Rok 1932.

1. Anderkówna Marta	15. Cywińska Zofja
2. Augustynówna Genowefa	16. Dendura Stanisław
3. Bielička Zofja	17. Dacij Roman
4. Biliński Michał	18. Doniec Józef
5. Biskup Jan	19. Dublewska Marja
6. Borończyk Jan	20. Dużel Mieczysław
7. Buczma Mikołaj	21. Fischlowitzówna Janina
8. Bückówna Marja	22. Głód Jan
9. Bytnar Jan	23. Gonekowa Anna
10. Chlebda Stanisław	24. Hawlicki Józef
11. Chotyniecka Nadzieja	25. Hirniak Marja
12. Chotyniecki Aleksander	26. Honkowicz Tadeusz
13. Chmura Władysław	27. Iwaniecka Darja
14. Cyga Piotr	28. Jakeschówna Bogdana

29. Jakubczykówna Aurelja	69. Pelc Kazimiera
30. Janas Michał	70. Pelechowycz Józef
31. Kaczurbianka Jadwiga	71. Pipka Włodzimierz
32. Karolówna Czesława	72. Pisarz Stanisław
33. Karp Leopold	73. Piętkówna Stanisława
34. Kautzka Marja	74. Polniaszek Jan
35. Klehr Stefan	75. Przybyś Kazimierz
36. Klimkówna Eleonóra	76. Pudło Ludwik
37. Klimonda Zbigniew	77. Pytlakówna Zofja
38. Kneblochówna Marja	78. Regulanka Józefa
39. Knotówna Ewelina	79. Rosenzweig Berta
40. Kohak Anna	80. Rudnicka Jadwiga
41. Kotulska Stanisława	81. Rybowiczówna Pelagja
42. Kowalówna Adolfina	82. Seifertówna Jadwiga
43. Kowalówna Bronisława	83. Serbeńska Zofja
44. Król Stanisław	84. Seredyńska Joanna
45. Krzyżanowska Danuta	85. Sikorzanka Janina
46. Krupa Marjan	86. Silbersteinówna Rochna
47. Kubrakiewiczówna Jadwiga	87. Smolańska Eugenja
48. Kałużanka Filomena	88. Sorokaniuk Stefan
49. Leichardt Eugenjusz	89. Sordylówna Marja
50. Leśniak Bronisław	90. Stachówna Józefa
51. Lubyckij Bazyli	91. Stimacówna Aleksandra
52. Łopuszyński Michał	92. Szamedówna Zofja
53. Magierzanka Zofja	93. Szczerbowska Jadwiga
54. Matejkówna Róża	94. Szczerbówna Wanda
55. Mareczek Zbigniew	95. Szpunar Andrzej
56. Matykówna Wilhelmina	96. Śledzińska Janina
57. Mika Władysław	97. Święs Marja
58. Mokrzycka Helena	98. Tomczykówna Kazimiera
59. Motykówna Zofja	99. Trzos Władysław
60. Mycińska Irena	100. Trybałówna Felicja
61. Myszkówna Władysława	101. Urbanówna Emilja
62. Nowak Tadeusz	102. Urbańczyk Karol
63. Nyszczota Jarosława	103. Urych Władysław
64. Oryszczuk Emiljan	104. Warszawa Stefan
65. Osadówna Jadwiga	105. Wojciechowska Aleksandra
66. Ostapiak Mikołaj	106. Wojciechowska Anna
67. Ostrowska Stefanja	107. Znański Władysław
68. Para Tadeusz	108. Żurowski Władysław

Rok 1933.

1. Aberdam Berta	7. Cieśluk Krystyna
2. Argasińska Adela	8. Ciula Józef
3. Barnas Jan	9. Dembski Edward
4. Bień Stanisław	10. Duda Bronisław
5. Bolączka Zofja	11. Faryna Franciszek
6. Chmura Władysław	12. Gałczyński Eugenjusz

13. Gatnikiewicz Stanisława	42. Moskaluk Olga
14. Grębowska Kazimiera	43. Ogorzała Zofja
15. Grych Władysław	44. Pająk Helena
16. Horwath Józefa	45. Piaseczna Irena
17. Hurysz Mieczysława	46. Pieszczek Władysław
18. Jaglarz Lucyna	47. Piotrowska Irena
19. Jamroz Teresa	48. Podoba Eugenia
20. Jastrzębska Helena	49. Polak Leontyna
21. Jastrzębska Marja	50. Proszak Marja
22. Jędral Tadeusz	51. Przybyłowicz Krystyna
23. Johanes Gustawa	52. Radoń Marja
24. Kamecka Ludwika	53. Romaniec Wiktor
25. Kasprowiczówna Joanna	54. Scholz Antonina
26. Kaszuba Józef	55. Skrzywanek Bożenna
27. Klatka Kazimierz	56. Smrokowski Władysław
28. Kopetz Janina	57. Sokołowski Kazimierz
29. Kowalczuk Marja	58. Stach Zygmunt
30. Kowalska Bronisława	59. Stando Marjan
31. Kozioł Jan	60. Stark Cecylja
32. Krupa Marjan	61. Streit Jadwiga
33. Krzyżak Ludwik	62. Strzelecka Marja
34. Kukla Jan	63. Sułowski Aleksander
35. Kuś Franciszek	64. Szubarga Jędrzej
36. Lipińska Jadwiga	65. Tarnowska Janina
37. Łysik Monika	66. Tomechna Gertruda
38. Malickij Jan	67. Wanat Bronisław
39. Matczyszyn Grzegorz	68. Wyrobek Mieczysław
40. Mikołajskij Włodzimierz	69. Zabagło Leopoldyna
41. Minorówna Stefanja	70. Zwirn Bronisława

Rok 1934.

1. Anioł Stefan	18. Kucik Tadeusz
2. Bałowska Marja	19. Machay Stefan
3. Bąkowski Stefan	20. Młotkowski Aleksander
4. Borzemska Wanda	21. Młott Marja
5. Chomiak Jadwiga	22. Mosiewiczówna Marja
6. Cziki Helena	23. Mrzyglód Jadwiga
7. Dymnicka Barbara	24. Nehrebecki Józef
8. Gałka Władysław	25. Osucha Jan
9. Gustkowicz Józef	26. Pasieka Mieczysław
10. Igielski Roman	27. Pelc Henryk
11. Jędrzejowska Elżbieta	28. Piotrowicz Jan
12. Jurasz Franciszek	29. Plachta Michał
13. Koczanowski Jan	30. Porwisz Edward
14. Koszarski Michał	31. Przywara Jerzy
15. Krupiński Czesław	32. Sandeckij Kazimierz
16. Kubik Kazimierz	33. Smalec Kazimierz
17. Kucharczykówna Zofja	34. Stasica Karol

35. Stawicki Izidor	40. Traczówna Zofja
36. Stefan Bronisław	41. Türschmid Marja
37. Swatkiewiczówna Czesława	42. Woźniak Władysław
38. Scibora Irena	43. Zinnal Stanisław
39. Tokarz Józef	

Rok 1935.

1. Bacewicz Jan	42. Korpala Zofja
2. Barnaś Antonina	43. Korpala Marja
3. Bibiela Melchjor	44. Król Marja
4. Biel Jan	45. Krupińska Marja
5. Błaszkiwicz Marja	46. Kubik Ludwik
6. Böhm Jan	47. Lenart Franciszek
7. Bury Władysław	48. Lewiński Tadeusz
8. Cepura Gizela	49. Listwan Joanna
9. Czechowska Helena	50. Michalik Zofja
10. Czeka Jan	51. Mikula Jan
11. Data Jan	52. Miśniakiewicz Czesława
12. Dąbrowska Joanna	53. Mordawski Aleksander
13. Drażek Anna	54. Palej Błażej
14. Drozdowicz Jadwiga	55. Patej Bolesław
15. Fikus Marja	56. Papierz Stanisław
16. Filipek Stanisław	57. Parys Anna
17. Futryk Stefanja	58. Pelczar Jadwiga
18. Garbusińska Jadwiga	59. Polek Helena
19. Ginzberg Brajndla	60. Pomykalska Irena
20. Grabowski Remigjusz	61. Półtorak Józef
21. Grochowski Feliks	62. Pszeniczny Marjan
22. Grochowski Franciszek	63. Ptok Helena
23. Grzegorzczak Stanisława	64. Rączka Stanisława
24. Guzik Janina	65. Rębilas Stefan
25. Herwy Aldona	66. Schermaus Frania
26. Herwy Jadwiga	67. Skowyrza Józef
27. Hołubowicz Karol	68. Skupiński Franciszek
28. Huget Olga	69. Sojka Klemens
29. Janosz Ruta	70. Tarnowski Stanisław
30. Jasiński Tadeusz	71. Theuerle Anna
31. Jeleń Józef	72. Walczyk Wincenty
32. Jurasz Tadeusz	73. Wawro Franciszek
33. Kahl Eugenjusz	74. Wierzbński Józef
34. Kamecka Helena	75. Wiktor Jadwiga
35. Karcz Zofja	76. Wojtaszek Wanda
36. Kaszowska Helena	77. Woźniak Ludwik
37. Kic Adam	78. Wrona Witosława
38. Kita Władysław	79. Zdanowicz Halina
39. Klatka Tadeusz	80. Zoleński Mikołaj
40. Klósek Józef	81. Zygmantowska Marja
41. Kokorudz Olga	

SŁUCHACZE (CZKI)
PAŃSTWOWEGO PEDAGOGJUM W KRAKOWIE
W ROKU SZKOLNYM 1935/36.

Grupa polonistyczna

Rok I-szy.

1. Bartoszyńska Józefa	16. Markówna Zofja
2. Berglerówna Róża	17. Morysówna Walerja
3. Borzędowska Cecylja	18. Myrdaczówna Milada
4. Czapka Stanisław	19. Niżyński Stanisław
5. Czech Władysław	20. Rzeczyca Władysław
6. Drabent Leon	21. Skoczowska Marja
7. Fiedler Maksymilian	22. Sokulski Michał
8. Głodzik Kazimierz	23. Spring Jan
9. Godzikówna Michalina	24. Staich Tadeusz
10. Ilenzlówna Zofja	25. Waruszyńska Jadwiga
11. Huczkówna Zofja	26. Wiśniewska Cecylja
12. Jajówna Julja	27. Wojciechowska Wanda
13. Jędrysek Stanisław	28. Wynykówna Irena
14. Klytta Gwidon	29. Zaremba Jan
15. Kowalski Adam	30. Zaskalski Józef

Rok II-gi.

1. Basta Piotr	17. Mrzygłodówna Czesława
2. Bałukówna Stanisława	18. Orlńska Gertruda
3. Bobowska Marja	19. Piechota Jan
4. Głodzik Piotr	20. Popek Feliks
5. Golonkówna Zofja	21. Proszakówna Zofja
6. Heyda Kazimierz	22. Sawicki Witold
7. Inglot Juljusz	23. Szelc Stanisław
8. Jamrożanka Marja	24. Szymeczkówna Karolina
9. Jarominek Zbigniew	25. Tymerska Eleonora
10. Klepaczkówna Zofja	26. Wiśniewska Stanisława
11. Koneczny Marjan	27. Witrylakówna Emilja
12. Kuman Władysław	28. Wodkówna Zofja
13. Mach Henryk	29. Wołosiecka Janina
14. Marmol Jan	30. Woyciechowska Wiesława
15. Modliszewska Emilja	31. Wójcikówna Anna
16. Motykówna Wilhelmina	

Grupa germanistyczna

Rok I-szy.

1. Anderkówna Marja	14. Niedbała Jerzy
2. Burdiówna Janina	15. Parzentny Erwin
3. Czakański Alojzy	16. Pietsch Franciszek
4. Frasiówna Felicja	17. Ryżewski Kazimierz
5. Halfar Werner	18. Schymon Brunon
6. Hawerland Fryderyk	19. Simon Helmut
7. Hirschówna Leonora	20. Sieroniówna Anna
8. Januszewiczówna Elfryda	21. Staszewski Edward
9. Janoszówna Jadwiga	22. Stawarzówna Elżbieta
10. Kosiorówna Bronisława	23. Tyniowski Tadeusz
11. Labus Ginter	24. Wajdówna Wilhelmina
12. Markiefka Joachim	25. Wyleźol Karol
13. Meisenhelderówna Elżbieta	

Grupa przyrodnicza

Rok I-szy.

1. Augustowski Antoni	16. Kica Stanisław
2. Biela Szczepan	17. Kmieciówna Emilja
3. Bromowiczówna Alicja	18. Kochanek Bronisław
4. Budzikówna Stanisława	19. Kołodziej Antoni
5. Bugielska Czesława	20. Mężyk Bolesław
6. Bugielanka Janina	21. Nadolski Henryk
7. Czechowska Zofja	22. Orchel Jan
8. Cygan Jan	23. Pagielanka Wanda
9. Dziubanówna Józefa	24. Pawelek Ludwik
10. Fikus Witold	25. Pęcowski Michał
11. Gdulanka Walerja	26. Płachta Karol
12. Gładki Franciszek	27. Pytkówna Marja
13. Jasiński Jan	28. Rozmus Tadeusz
14. Jedlińska Jadwiga	29. Schultisówna Matylda
15. Kluzówna Zofja	30. Strzałka Brunon

Rok II-gi.

1. Budacz Kazimierz	7. Kowalówna Kazimiera
2. Closmann Berta	8. Kumorek Jan
3. Czarnkówna Janina	9. Lipień Józef
4. Durkotówna Lidja	10. Mężyk Jan
5. Gagól Jan	11. Miazga Jan
6. Jełowicki Czesław	12. Murański Wojciech

13. Nabiałczyk Stanisław	23. Skubiedówna Eleonora
14. Obtulowicz Aleksander	24. Stanecki Czesław
15. Pieniążkówna Janina	25. Szubarga Zofja
16. Pisarski Kazimierz	26. Szuwart Kazimierz
17. Polichtówna Janina	27. Świerżówna-Zaleska Wanda
18. Poradzisz Ludwik	28. Świetlik Stefan
19. Rosołowicz Aleksander	29. Wiesenfeldówna Rachela
20. Rydzikówna Salomea	30. Zając Franciszek
21. Sarna Jan	31. Żurkówna Janina
22. Schwartz Franciszek	

Grupa matematyczna

Rok I-szy.

1. Baj Czesław	14. Machowicz Jan
2. Bajko Józef	15. Madej Włodzimierz
3. Bobrzyński Stanisław	16. Mally'ówna Irena
4. Buś Tadeusz	17. Michalikówna Izabela
5. Druzgałówna Marjanna	18. Nowak Władysław
6. Freyer Otto	19. Olko Józef
7. Gałuszka Jan	20. Pasternak Adam
8. Godula Romuald	21. Serwan Henryk
9. Halka Antoni	22. Sklarczyk Jan
10. Herwy Janina	23. Szendera Albin
11. Kuziówna Stefanja	24. Warzechówna Jadwiga
12. Kuziak Lubomir	25. Zuberówna Marja
13. Lisowski Władysław	26. Zygmunt Wojciech

Rok II-gl.

1. Argasińska Marja	13. Grabowski Jan
2. Chmiel Stanisław	14. Hołówna Helena
3. Ciosek Władysław	15. Hudyczanka Ludmiła
4. Czarnikówna Zofja	16. Hyrak Bazyli
5. Czechówna Marja	17. Kmetkówna Zofja
6. Czerepak Justyn	18. Kocyanówna Irena
7. Dudzińska Stanisława	19. Ledziński Franciszek
8. Dworaczkówna Marja	20. Mikowski Włodzimierz
9. Fedewicz Zenon	21. Posłuszna Stanisława
10. Fidówna Paulina	22. Szafranski Alojzy
11. Fiolek Władysław	23. Żurek Karol
12. Galka Józef	

UP - Kraków BG

1050133199